

Merikoivisto

**Jyri Taskinen
Helsingin yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Suomen ja Pohjoismaiden historia
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2019**

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Ei koulutusohjelmaa	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Suomen ja Pohjoismaiden historia			
Tekijä – Författare – Author Jyri Taskinen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Merikoivisto			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year 7.4.2019	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 79 + liite	
<p>Tiivistelmä – Referat – Abstract</p> <p>Toisen maailmansodan jälkeen Suomen oli asutettava uudelleen noin 400 000 kotiseutunsa jättämään joutunutta karjalaista. Periaatteena jälleenasutustoiminnassa oli, että siirtoväki pyrittiin sijoittamaan sellaisille alueille, jotka luonnon- ym. olosuhteiltaan vastasivat mahdollisimman hyvin sijoitettavan alkuperäistä kotiseutua.</p> <p>Karjalan kannaksella sijainneen Koiviston pitäjän asukkaat olivat vuosisatoja saaneet toimeentulonsa merellisistä elinkeinoista: kalastuksesta, laivanrakennuksesta, laivanvarustuksesta, rahtiliikenteestä jne.</p> <p>Koivistolaisten sijoittaminen kokonaisuudessaan meren rannikolle kilpistyi vuoden 1945 maanhankintalain ns. kielipykälään, jonka mukaan ruotsin- tai kaksikielisten kuntien kielisuhteita ei saanut muuttaa 2 prosenttia enempää suomenkielisten hyväksi. Koska tämä säädös esti Koiviston suomenkielisen siirtoväen sijoittamisen rannikolle Kotkasta Turkuun ja edelleen Merikarvalta Kokkolaan, heräsi ajatus oman suomenkielisen kunnan perustamisesta lainsäädäntöteitse.</p> <p>Kansanedustajat Eeno Pusa ja Juho Niukkanen jättivät vuoden 1947 valtiopäiville lakialoitteen suomenkielisen <i>Merikoiviston</i> kunnan perustamisesta itäiselle Uudellemaalle Pernajaan. Eduskunnan maatalousvaliokunta sekä laki- ja talousvaliokunta antoivat lakialoitetta puoltavan lausunnon, mutta vaalikausi ehti päättyä ennen kuin asiasta päästiin äänestämään. Uuden eduskunnan kokoontuessa elokuussa 1948 valtiopäiville jätettiin lähes edellisen kaltainen, 23 kansanedustajan allekirjoittama Merikoivisto-aloite. Uusi lakialoite kuitenkin hautautui valiokuntakierrokselle, ja laki- ja talousvaliokunnan lausunnon valmistuessa vuonna 1951 katsottiin Merikoivisto-hankkeen menettäneen merkityksensä.</p> <p>Etenkin RKP:n kansanedustajat vastustivat Merikoivisto-lakialoitetta jyrkästi pitäen sitä "hätölakina" ja loukkauksena koko ruotsinkielistä väestönosaa kohtaan. Hankkeen vastustajat vetosivat mm. presidentti Paasikiveen, joka katsoi Merikoivisto-aloitteen vahingoittavan Suomen kannalta elintärkeitä suhteita Ruotsiin. Täten puhtaasti siirtoväen sijoituskysymyksestä lähteneestä esityksestä syntyi ulkopolitiittinen ongelma.</p> <p>Merikoivisto-hankkeelta puuttui ns. poliittinen selkänoja. Yksikään eduskuntapuolue ei asettunut aloitteen taakse; Pusan ja Niukkanen omat puolueet pitivät aloitetta edustajien yksityisenä hankkeena. Myöskään lähinnä ajateltavissa ollut siirtoväen etujärjestö Karjalan Liitto ei antanut Merikoivisto-lakialoitteelle varauksetonta tukeaan. Tästä huolimatta eräät puolueet yrittivät aika-ajoin käyttää Merikoivisto-kysymystä kauppatavarana puoluepolitiikassa joskin heikolla menestyksellä.</p> <p>Merikoivisto jäi viimeiseksi maaudistuksia koskeneeksi suureksi kiistaksi Suomen historiassa. On tulkintakysymys, oliko kyseessä myös viimeinen suuri kieliriita – itse kieli ei varsinaisesti ollut kiistan ytimenä. Ruotsinkielisessä propagandassa Merikoivisto-aloitetta kutsuttiin vanhan retoriikan termeillä "häikäilemättömäksi aitosuomalaisuudeksi", mutta itse asiassa hanketta ajaneet välttelivät huolellisesti aitosuomalaisia äänenpajoja. Heille kyse ei ollut kielipoliittisesta ongelmasta, vaan asia nähtiin osana karjalaisten oikeustaistelua.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Merikoivisto, siirtoväki, asutuspolitiikka, kielipoliitiikka, Koivisto, Pernaja			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

Johdanto.....	4
Koiviston pitäjä.....	6
Koivistolaisten evakuoinnit talvi- ja jatkosodan aikana.....	13
Siirtoväen asuttaminen: pika-asutuslaki ja maanhankintalaki.....	15
Merikoivisto-hankkeen synty.....	21
Ensimmäinen Merikoivisto-lakialoite eduskunnassa.....	25
Merikoivisto-aloite julkisessa sanassa.....	33
Merikoiviston puolesta ja sitä vastaan.....	37
Ensimmäinen Merikoivisto-aloite maatalousvaliokunnassa.....	44
Ensimmäinen Merikoivisto-aloite laki- ja talousvaliokunnassa.....	46
Toinen Merikoivisto-aloite eduskunnassa.....	53
Toinen Merikoivisto-aloite maatalousvaliokunnassa.....	57
Toinen Merikoivisto-aloite laki- ja talousvaliokunnassa.....	59
Eduskunta hautaa Merikoivisto-lakialoitteen.....	63
Merikoivisto puoluepolitiikan välikappaleena.....	65
Miksi Merikoivisto-hanke epäonnistui?.....	68
Epilogi.....	74
Lähteet.....	75
Liite 1: Merikoiviston kartta ensimmäisen suunnitelman mukaan	

Johdanto

Sodanjälkeisessä Suomessa siirtolaisten asutus oli mittava tehtävä. Moskovan välirauhan ehdot karkottivat kotiseuduiltaan noin 400 000 karjalaista, joille oli löydettävä uusi asuinpaikka. Tässä asuttamishistoriassa Merikoiviston kunnan perustamisyritys oli ainutlaatuinen hanke. Sen tavoitteena oli löytää pääosin merielinkeinoista elantonsa saaneille koivistolaisille aikaisempaa vastaava asuinpaikka.

Suurin osa koivistolaisista oli asunut meren rannalla tai meren tuntumassa ja saanut toimeentulonsa kokonaan tai pääosin merielinkeinoista: kalastuksesta, merenkulusta, laivanrakennuksesta ja ahtaustöistä. Silti jatkosodan jälkeen suurin osa koivistolaisista aiottiin sijoittaa sisämaahan; ainoastaan Kymen kunnassa sijoitusalue ulottui kapeana vyöhykkeenä meren rantaan. Tällöin syntyi aloite oman kunnan – Merikoiviston – perustamisesta.

Soveliimmaksi paikaksi katsottiin Pernaja itäisellä Uudellamaalla. Pernajalla oli hyvä syväsatama, ja monista muistakin syistä paikka olisi ollut parempi, kuin Turun ympäristö, jonne valtaosa koivistolaisista oli osoitettu. Merikoivistoksi ajatellusta Pernajan alueesta 90 % oli seitsemän maanomistajan hallussa, joista kuusi oli ensisijaisia maanluovuttajia.¹ Ellei kielipykälää olisi tarvinnut huomioida, heidän maistaan suurin osa olisi voitu käyttää asutukseen. Virallisesti ruotsinkielisissä ja kaksikielisissä kunnissa ei saanut muuttaa väestön kielisuhteita enempää kuin 2 prosenttia suomenkielisten hyväksi. Karjalaiset olivat vastustaneet jyrkästi kielipykälää, mutta se tuli kuitenkin lakiin.

Lokakuussa 1945 Koiviston kunnan hoitokunta lähetti Merikoivisto-asiasta kirjelmän Maatalousministeriön asutusasiainosastolle (ASO). Kun asia ei edennyt hallinnollista tietä, se vietiin eduskuntaan lakialoitteena Merikoiviston kunnan perustamisesta. Karjalan Liiton toimesta laaditun aloitteen jättivät valtiopäiville 14.2.1947 karjalaiset kansanedustajat, sosiaalidemokraattien Eeno Pusa ja maalaisliiton Juho Niukkanen, joista kumpikaan ei ollut syntyjään koivistolainen.

Lakialoite sai runsaasti julkisuutta ja kirvoitti jyrkkääkin keskustelua. Siitä sukeutui kieliriita, joka on suurin ja viimeisin sodanjälkeisessä Suomessa.

¹ Valtio, kunnat, yhtiöt, seurakunnat sekä ns. harrastajaviljelijät.

Erityisesti ruotsinkieliset suhtautuivat aloitteeseen jyrkän kielteisesti peläten silloisten ruotsinkielisten alueiden suomalaistumista. Hankkeen puolestapuhujat taas katsoivat, ettei kyseisillä alueilla ollut riittävästi ruotsinkielisiä maanhakijoita. Puhuttiin myös vastustajien häikäilemättömyydestä ja itsekkyydestä siirtoväen vaikeassa tilanteessa.

Koska laki- ja talousvaliokunnan Merikoivisto-hanketta puoltanut mietintö valmistui aivan vaalikauden lopussa, eduskunnan puhemies ei ottanut asiaa käsiteltäväksi, vaan poisti lakialoitteen päiväjärjestyksestä 12.6.1948, joten asia raukesi sillä erää.

Uudessa eduskunnassa 23 kansanedustajaa jätti 3.8.1948 uuden, lähes ensimmäisen kaltaisen Merikoivistoa koskevan lakialoitteen. Uuden lakialoitteen perusteluissa todettiin, että laki- ja talousvaliokunnan tekemät muutokset oli huomioitu, ja vedottiin asutusviranomaisten lausuntoihin, joiden mukaan koivistolaisia ei saataisi asutetuiksi maanhankintalain edellyttämällä tavalla ilman uutta lainsäädäntöä.

Uudenkin aloitteen käsittely valiokunnissa kesti kauan, mikä muodostui lopulta koko hankkeelle ratkaisevaksi. Laki- ja talousvaliokunnan mietintö Merikoivisto-lakialoitteesta valmistui lopulta vasta vuonna 1951. Siinä aloitteen katsottiin menettäneen merkityksensä, koska tuolloin vain harvoja koivistolaisia oli enää sijoittamatta. Kesäkuun 12. päivänä 1951 eduskunta hylkäsi Merikoiviston perustamista koskevan lakialoitteen. Hyväksyttiin vain ponsilauselma siitä, että hallituksen tulee kiireellisesti harkita toimia erittäinkin Koiviston kunnasta olevien, kalastuksen ja muiden merielinkeinojen harjoittamisesta elatuksensa saaneiden, siirtoväkeen kuuluneiden perheiden toimeentulon helpottamiseksi ja ryhtyä asian vaatimiin toimenpiteisiin.

Aikaisempaa tutkimusta Merikoivisto-hankkeesta on olemassa melko vähän. Aihetta ovat pääpiirteissään käsitelleet mm. Kulha (1969), Sirén (2003) ja Rossi (2006), mutta kattaviin arkistolähteisiin nojaava kokonaisuus on puuttunut.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on historiallisen rekonstruktion keinoin selvittää Merikoivisto-aloitteen taustaa, eri eturyhmien intressejä, lainsäädäntöprosessin vaiheita eduskunnassa sekä keskeisenä tutkimuskysymyksenä sitä, miksi Merikoivisto-hanke epäonnistui. Eli rankelaisittain: *wie es eigentlich gewesen ist*.

Koiviston pitäjä

Koiviston pitäjä (ruots. Björkö, ven. Primorsk) sijaitsi Karjalan kannaksen länsirannalla 50 km Viipurista etelään. Se muodostui Viipurinlahden suulle ulottuvasta Koivistonniemestä sekä lukuisista saarista. Näistä kolme – Koivistonsaari, Tiurinsaari ja Pii(s)saari – olivat niin isoja, että niissä jokaisessa sijaitsi useita kyliä.² Pitäjän pinta-ala oli n. 300 km². Vuonna 1927 Koiviston maalaiskunnasta erotettiin omaksi kunnakseen Koiviston kauppala³. Vuonna 1939 kauppalassa ja maalaiskunnassa oli kirjoilla yhteensä noin 12 000 asukasta. Lähes kaikki heistä olivat suomenkielisiä ja luterilaisia.⁴ Koiviston karu maaperä ei ollut erityisen suotuisaa viljan viljelylle, vaan keskeisiksi elinkeinoiksi nousivat kalastus, merenkulku sekä karjatalous.⁵

Taskinen Sirpa – Koppinen Tuula, Koivisto pähkinäkuoressa, 2009.

Koivisto tunnettiin jo varhaiskeskiajalla merkittävänä kaupp- ja etappipaikkana, mihin vaikutti sen sijainti Suomenlahden rannikolla Novgorodiin vievän kauppareitin varrella. Vanhin säilynyt dokumentti, jossa Koivisto mainitaan nimeltä, on vuonna 1268 laadittu kaupparauhaa koskeva sopimusluonnos saksalais-gotlantilaisten kauppiaiden sekä Novgorodin välillä.⁶ Myös viime sotien aikana Koivisto oli strategisesti tärkeä paikka. Se sijaitsi vain noin 80 kilometrin päässä

² Taskinen–Koppinen 2009, s. 7.

³ Kansanaho 1953, s. 166.

⁴ Suomen tilastollinen vuosikirja 1941. Kirkonkirjoihin ja siviilirekisteriin merkitty väestö.

⁵ Kaukiainen 1975, s. 61.

⁶ Kaukiainen 1975, s. 25–26, 44. [Http://www.tuulensukuseura.fi/wordpress/wp-content/uploads/2011/03/0059_001.pdf](http://www.tuulensukuseura.fi/wordpress/wp-content/uploads/2011/03/0059_001.pdf). Latinankielinen teksti kuuluu suomennettuna: ”Kun saksalaiset tai gotlantilaiset kauppiaat saapuvat Koivistolle, joka kuuluu Novgorodin etupiiriin, he nauttikoot rauhaa ja suojelusta Novgorodin taholta...”

Neuvostoliiton laivaston päätukikohdista Kronstadtista ja Laukaanlahdesta. Sodan alkaessa Koivistolla oli kolme rannikkotykistön linnaketta, joiden tehtävänä oli suojella Kannaksen maarintamaa ja Viipuria.⁷

Vaikka Suomenlahdelle ja Nevalle suuntautunut suurkauppa oli pitkälti hansakauppiaiden hallussa, tehtiin läpi keskiajan kaikkialta Suomen rannikolta kauppamatkoja merten yli. Koivistolta purjehdittiin Uudellemaalle ja Viroon vaihtamaan mm. kalaa ja hylkeenrasvaa viljaan ja muihin hyödykkeisiin. Viipurin läänin laivurit saattoivat kuljettaa rahtia myös hansaporvarien lukuun. Tallinnaa kauemmaksi ei kuitenkaan säännöllisesti purjehdittu.

Kuningas Kustaa Vaasa yritti suitsia talonpoikaispurjehdusta 1500-luvulla, mutta ainakin Koiviston osalta toimenpiteet jäivät varsin tehottomiksi. Vuosisadan puolivälissä talonpoikaispurjehtijoiden määrä oli Koivistolla Viipurin läänin suurin sekä yksi suurimmista koko Suomessa.⁸

Ruotsin ja Venäjän sotien vuoksi yhteydet Viroon sekä Nevalle olivat poikki pitkään 1500-luvun lopulla. Toisaalta sota toi merenkulkijoille uusia tilaisuuksia armeijan tarvitessa huoltokuljetuksia ja luotsipalveluja. Venäläinen sotaväki ryösti ja poltti Koiviston monta kertaa. Kuitenkaan Koiviston pääelinkeino, kalastus, ei kärsinyt sodista samalla tavalla kuin maanviljelys. Kalavesiä ei vihollinen voinut hävittää, ja pyydyksetkin oli helppo piilottaa.

Stolbovan rauha 1617 merkitsi suurta murrosta Koiviston merenkululle. Välitön sodanuhka poistui alueelta pitkäksi aikaa. Kun Ruotsi oli vallannut Viron, Inkerinmaan sekä Liivinmaan, sijaitsivat koivistolaisten perinteiset purjehduskohteet oman valtakunnan rajojen sisällä.

Ruotsin suurvalta-aikaa leimasi merkantilistinen talouspolitiikka, ja ulkomaankauppa pyrittiin keskittämään. Tärkeimmät ulkomaankaupan sektorit (myös suomalaisen tervan vienti) annettiin tukholmalaisten ja hollantilaisten kauppakomppanioiden yksinoikeudeksi. Tämän seurauksena Suomen kaupunkien merenkulku taantui. Sen sijaan talonpoikaiset laivurit saattoivat hyötyä kaupunkipurjehduksen heikosta tilasta.⁹

⁷ Kokko 1950, 137–138.

⁸ Kaukiainen 1975, s. 45–57.

⁹ Kaukiainen 1975, s. 74–87.

Talonpoikaispurjehduksen nähtiin rikkovan keskushakuisen kauppapolitiikan kaavaa. Rannikkopurjehdusta ei kuitenkaan voitu kokonaan kieltää, sillä monella seudulla se oli suorastaan elinehto ja Tukholman elintarvikehuolto oli riippuvainen maataloustuotteiden kaupasta. Vuoden 1617 kauppaordinantiassa pyrittiin määrittelemään talonpoikaispurjehdukselle luvalliset rajat, jotka eivät kuitenkaan paljoa muuttaneet vanhoja tapoja. Kruunu yritti ohjata talonpoikaispurjehdusta ja maakauppaa luvallisiin uomiin perustamalla uusia kaupunkeja. Myös Koivisto mainittiin perustettavien tapulikaupunkien joukossa, mutta kaupunkia siitä ei koskaan kuitenkaan tullut.¹⁰

Koivistolaiset laivurit alkoivat 1600-luvun kuluessa erikoistua kotitarvepurjehduksesta yhä enemmän ammattimaisempaan rahtiliikenteeseen. Alusten vetoisuus kasvoi, ja koivistolaiset laivurit ulottivat purjehduksensa kaikkialle pohjoisen Itämeren alueella. Suomenlahden rahtiliikenteessä heillä oli ajoittain hallitseva asema. Koivistolle kehittyikin Suomen huomattavin kauppalaivasto. Se käsitti 1670-luvulla 40 alusta, ja niiden kantavuus oli yhteensä n. 1000 lästiä (1 lästi = n. 2,5 rekisteritonnia). Edes vanhan hansakaupunki Tallinnan 800 lästin laivasto ei yltänyt tämän privilegeittoman maalaispitäjän tasolle.¹¹

Myös traditionaalisemman talonpoikaispurjehduksen alalla koivistolaiset nousivat johtavaan asemaan. Talonpoikaisten laivurien lukumäärä oli Koivistolla vuoden 1663 tullitilastojen mukaan maan suurin (42), samoin laivaston kantokyky. Länsi-Uudellamaalla suurimmat alukset olivat korkeintaan 10 lästin suuruisia. Koivistolla alusten kantavuus oli tuolloin keskimäärin 25 lästin luokkaa.

Katovuodet eli ns. suuret kuolovuodet 1600-luvun lopulla sekä niitä seurannut suuri Pohjan sota koettelivat ankarasti Koiviston väestöä ja elinkeinoelämän edellytyksiä. Pitäjä menetti asukasluvustaan 2/5 eli toista tuhatta henkeä. Sota kulki jälleen moneen kertaan Koiviston yli, ja rauhan tultua oli jäljellä enää kolmasosa 1600-luvun huippuvuosien asutuksesta.¹²

Kauaskantoiset seuraukset Koiviston talouselämälle oli sillä, että pitäjä joutui Uudenkaupungin rauhassa 1721 osaksi Venäjän keisarikuntaa. Murrosta pehmensi hiukan se, että myös Baltia

¹⁰ Kaukiainen 1975, s. 87.

¹¹ Kaukiainen 1975, s. 88–108. Jutikkala 1980, s. 236.

¹² Kaukiainen 1975, s. 107–135.

liitettiin Venäjän omistuksiin, mutta merenkulku ja kauppayhteydet länteen katkesivat lähes kokonaan.¹³

Viipurin alueen sahateollisuus alkoi kasvaa 1700-luvun ensimmäisellä puoliskolla, ja lautojen vienti tarjosi aluksi ansiomahdollisuuksia koivistolaisillekin. Nämä rahdit kuitenkin tyrehtyivät pian, kun vienti suuntautui yhä enemmän Länsi-Eurooppaan, ja kun Itämerenkin tavaraliikennettä hoitivat pääasiassa ulkomaiset alukset. Tässä uudessa tilanteessa Koiviston merenkulun kehitykseen vaikutti eniten Pietarin kaupungin perustaminen 1703 ja sen ripeä kasvu. Venäjän uusi pääkaupunki tarvitsi rakennusvaiheessaan puuta ja kiveä, joita rahdattiin sinne Suomen puolelta. Halkokaupasta oli tullut merkittävä osa Koiviston elinkeinoelämää viimeistään 1760-luvulla. Samalla halkolaivurit rahtasivat Pietarista Kannakselle viljaa ja muita hyödykkeitä, joita aiemmin oli haettu Viirosta. Venäjän viranomaisten asetettua tiukkoja rajoituksia metsäkäytölle oli koivistolaisten halkokaupan pelastuksena Kronstadtin suuren tukikohdan huoltoliikenne.

Venäjän valloitettua Suomen 1808–1809 sodassa liitettiin ns. Vanha Suomi muun suuriruhtinaskunnan yhteyteen. Suomalaiset saivat vastedes käydä entistä vapaammin kauppaa Pietarissa, ja tämä vaikutti etenkin talonpoikaispurjehtijoiden asemaan. Koiviston kauppapurjehduksen kasvu jatkui 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla juuri Pietarin imussa.

Krimin sodan jälkeen 1856 talonpoikaislaivureille myönnettiin oikeus purjehtia Pohjanmerelle, mikä käytännössä tarkoitti Englannin ja Hollannin satamia. Talonpoikaispurjehdus vapautui lopullisesti 1873 osana yleistä kaupan ja elinkeinojen vapautumista. Koivistolta alettiin purjehtia Pohjanmerelle heti 1850-luvulla; joitain matkoja tehtiin Välimerelle ja Etelä-Amerikkaan saakka. Uusia ja yhä suurempia aluksia rakennettiin. Pietarin läheisyydestä oli hyötyä koivistolaisille, sillä paluulastiksi voitiin ottaa siellä tarvittavia hyödykkeitä kuten suolaa tai kivihiiltä.¹⁴

Koivistolaisten tuottoisa Pohjanmeren-purjehdus kuihtui kuitenkin muutamassa vuosikymmenessä. Syynä olivat taloudelliset suhdanteet ja suuret murrokset merenkulussa. Uusia rautarunkoisia ja höyrykäyttöisiä aluksia ei voitu rakentaa omin voimin kotoisista materiaaleista, ja niiden kuljettaminen edellytti myös uudenlaisia tietoja ja taitoja. Ensimmäiset höyrykäyttöiset alukset hankittiin Koivistolle 1890-luvulla, ja ne toimivat matkustajaliikenteessä pitäjän lähivesillä.

¹³ Kaukiainen 1975, s. 135

¹⁴ Kaukiainen 1975, s. 139–202.

Purjealukset säilyttivät kuitenkin asemansa lähinnä pitkillä valtamerireiteillä sekä pilaantumattomien raaka-aineiden kuten puun, hiilen ja salpietarin rahtauksessa.

Alusten määrä ja tonnisto kasvoivat pieniä notkahduksia lukuun ottamatta aina ensimmäiseen maailmansotaan saakka ja vielä sodan aikanakin. Laivojen lukumäärällä mitattuna Koivisto johti pitkään tilastoja. Laivaston kantavuuden suhteen Koivisto oli rannikkopitäjien ensimmäinen vielä vuonna 1870, kunnes eräät Ahvenanmaan kunnat ohittivat sen valtameripurjehtijoineen. Vuonna 1915 vain Viipuri, Helsinki, Rauma ja Uusikaupunki menivät tonnistoineen Koiviston edelle. Maailmansotaa seuranneina lamavuosina Koiviston kauppalaivasto kutistui dramaattisesti. Aluksia sekä romutettiin että myytiin paikkakunnille, joilla rannikkopurjehduksen näkymät olivat paremmat. Vuonna 1920 käyttökelpoisia laivoja (pois lukien proomut) oli jäljellä enää n. 90 eli kolmannes vuoden 1916 huippulukemista.

Venäjän vuoden 1917 vallankumoukset ja Suomen itsenäistyminen lopettivat Koiviston merenkulkua pari sataa vuotta kannatelleen Pietarin-purjehduksen. Tässä tilanteessa joukko koivistolaisia laivanvarustajia alkoi pyrkiä kansainvälisille rahtimarkkinoille. Pitäjässä rakennettiin ja sinne ostettiin yhä suurempia purjealuksia palvelemaan nuoren tasavallan länteen suuntautuvaa vientiteollisuutta. Vielä 1930-luvullakin koivistolaisten puiset kuunarit olivat kilpailukykyisiä: purjelaivojen käyttökustannukset olivat alhaisia, ne pääsivät purjehtimaan suhteellisen ahtailla väylillä ja pystyivät purkamaan puutteellisestikin varustetuissa satamissa. Maailmansotien välillä purjelaivat kokivat siis ainutlaatuisen renessanssin Koivistolla, mutta modernisointi oli väistämätöntä. Konealusten vetoisuus ylitti purjealusten vetoisuuden 1930-luvun alussa. Höyrylaivoilla voitiin tehdä yhä pitempiä matkoja ja etsiä edullisimpia rahtimarkkinoita myös Välimerellä, Jäämerellä ja Afrikan rannikolla.¹⁵

Sotien välisenä aikana laivanvarustuksen keskittyminen kiihtyi, ja rannikkopitäjien merenkulku kuihtui vähitellen pois. Vuonna 1915 Koiviston osuus koko Suomen kauppalaivaston tonnistosta oli 4,4 %. Vuonna 1938 suhde oli enää 2 %, kun Helsinkiin (ml. Kulosaari) oli rekisteröity 47 % maan tonnistosta. Koivistolla pidettiin silti perinteistä kiinni, eikä muilla vanhoilla merenkulkupaikkakunnilla päästy lähellekään Koiviston alusmääriä.¹⁶ Koivistoa voitaneen pitää täten viimeisenä suurena talonpoikaipurjehduksen tyyssijana.

¹⁵ Kaukiainen 1975, s. 211–286.

¹⁶ Kaukiainen 1975, s. 292–293.

Talonpoikaispurjehdukseen kuuluivat olennaisesti laivanvarustus ja –rakennus, ja koivistolaisten laivasto oli pitkälti omilla rannoilla rakennettu. Laivayhtiöitä syntyi muutamien miesten yhteishankkeina. Ne olivat aluskohtaisia, ja tuotto jaettiin sijoitetun pääoman ja työpanoksen mukaan. Suurvarustajia ei Koivistolla ollut, eivätkä laivanomistajat muodostaneet mitään selvästi erottuvaa yläluokkaa. Laivanvarustus säilyi Koivistolla todellisena kaiken kansan elinkeinona aina 1900-luvulle saakka, kunnes vanhat perhe- ja naapurusyhtiöt alkoivat väistyä.¹⁷

Koiviston elinkeinoista oli purjehduksen ohella tärkeimpiä kalastus, ja kala oli vuosisatojen ajan yksi pitäjän merkittävimmistä vientiartikkeleista. Vuonna 1901 tilastoitiin 45 % pitäjän asukkaista maatalousväestöön, mutta valtaosa maanviljelijöistä oli myös osa-aikaisia kalastajia. Talvisodan alla maatalouden merkitys oli Koivistolla kenties pienempi kuin missään muussa Karjalan kannaksen pitäjässä.¹⁸ Vuonna 1901 siellä oli vain yksi vuosipalveluksessa oleva renki.¹⁹

Koivisto oli toisen maailmansodan alla huomattava satamapaikka. Möllikänniemeen valmistui 1924 valtion omistama satama, jota pidettiin Itä-Suomen parhaana. Sen ratapiha oli maan suurin, saaristo suojasi sitä tuulilta ja merivirrat pitivät sen sulana muita satamia pitempään. Toinen merkittävä satama sijaitsi Makslahdessa. Yhdessä nämä muodostivat Suomen viidenneksi suurimman vientisataman.²⁰ Kiireisinä aikoina Koiviston satamat työllistivät jopa pari tuhatta ihmistä.²¹

Ominaista Koiviston elinkeinoelämälle oli siis merenkulusta ja kalastuksesta toimeentulonsa saavien suuri määrä. Pitäjään perustettiinkin vuonna 1907 merimieskoulu.²² Merenkulkijoiden absoluuttinen ja suhteellinen määrä oli suurempi kuin missään muualla Suomen maaseudulla. Koivistolla merenkulku kosketi lisäksi suurempaa osaa paikkakunnan väestöstä kuin missään muussa rannikkopitäjässä.²³

¹⁷ Kaukiainen 1975, s. 110–113, 187, 294.

¹⁸ Virolainen 1953, s. 227.

¹⁹ Kaukiainen 1975, s. 262.

²⁰ Taskinen–Koppinen 2009, s. 15.

²¹ Rossi 2003, s. 233.

²² Hoppu 1953, s. 332.

²³ Rossi 2003, s. 215.

Koivisto oli siis leimallisesti merenkulkupitäjä. Vuosisatojen kuluessa Koivisto oli joutunut useasti sotien hävittämäksi. Sen merenkulku oli vuoroin kukoistanut, vuoroin taantunut eri konfliktien ja taloudellisten suhdanteiden mukaan. Joka kerta oli aallonpohjasta kuitenkin noustu; muutokset valtiollisissa suhteissakaan eivät olleet katkaisseet ikiaikaista elämäntapaa meren äärellä. Tätä kokemusta vasten tuntuu ymmärrettävältä, että vielä toisen maailmansodan jälkeen jatkettiin uskoa Koiviston elpyvän tästäkin katastrofista.

Koivistolaisten evakuoinnit talvi- ja jatkosodan aikana

Talvisodan jälkeen Moskovan rauhansopimuksessa 1940 Suomi joutui luovuttamaan ja vuokraamaan Neuvostoliitolle huomattavia maa-alueita. Suurin osa koivistolaisista oli jättänyt kotinsa jo joulukuussa 1939, ja viimeisetkin siviilit olivat poistuneet Koivistolta helmikuussa 1940. Koivistolaiset oli tarkoitus sijoittaa Mikkelin eteläpuolisiin pitäjiin, mutta nämä seudut olivat liian lähellä sotatoimialuetta. Sen sijaan heidät kuljetettiin talvisodan ensi päivinä Pohjois-Hämeeseen, Orivedelle, Eräjärvelle, Juupajoelle, Kuhmalahdelle, Kuhmoisiin ja Längelmäelle. Koska tarkkaa sijoitus suunnitelmaa ei ollut laadittu, siirtoväki jäi sodan ajaksi niille alueille, jonne se oli aluksi kuljetettu.²⁴

Suurella kiireellä toteutetun väestönsiirron tuloksena karjalaisia oli sijoittunut hyvin epätasaisesti eri puolille maata. Väestönpaineen korjaamiseksi alettiin jo huhtikuussa 1940 suorittaa tasoitussiirtoja. Koivistolaisia siirrettiin Pohjois-Hämeestä Itä-Uudellemaalle ja Kymenlaaksoon. Vain harva koivistolainen jäi alkuperäiselle sijoituspaikkakunnalleen. Keväällä 1941 pika-asutustiloihin oikeutetut koivistolaiset sijoitettiin Turkuun ja sen lähialueelle, vaikka he itse olivat toivoneet pääsevänsä Kotkan ja Helsingin väliselle rannikolle.²⁵

Vaikka luovutetun Karjalan kunnat menettivät alueensa, säilyttivät ne silti luonteensa julkisoikeudellisina yhdyskuntina. Hoitokunnista tuli käytännössä eräänlaisia siirtoväen edunvalvonta- ja palvelutoimistoja, ja niiden merkitys muodostui huomattavasti suuremmaksi kuin mitä lakia säädettäessä oli tarkoitettu. Hoitokunta valitsi siirtoväen edustajat ja luottamusmiehet ”isäntäkuntien” eri kunnalliselimiin. Se teki ehdotukset pika-asutuslautakunnan, asukkaanottolautakunnan ja arvioimislautakunnan karjalaisista jäsenistä ja avusti kuntalaisia maansaanti- ja korvausanomusten laatimisessa. Hoitokunnasta maksettiin siirtoväelle myönnettyjä avustuksia, korvauksia jne.²⁶ Koiviston kunnan hoitokunta henkilöityi vahvasti puheenjohtajaansa, toimitusjohtaja Sulo O. Hoikkalaan, joka toimi vuosikymmenien ajan koivistolaisten edusmiehenä.

²⁴ Rossi 2006, s. 77.

²⁵ Rossi 2006, s. 78.

²⁶ Rossi 2006, s. 346.

Oma hoitokunta ja kunnantoimisto olivat tärkeitä instansseja vieraisiin oloihin joutuneille evakoille, samoin oman seurakunnan pappi. Siirtoseurakuntia ei lakkautettu talvisodan jälkeen, mutta pappia lukuun ottamatta kaikki kirkolliset virat lakkautettiin. Koiviston seurakunnan pappi Mauno Koivuneva kiersi eri pitäjissä tapaamassa seurakuntalaisiaan ja pitämässä rippikoulua. Koiviston kunnantoimisto seurasi siirrettyjen kuntalaisten pääjoukkoa Orivedelle ja kesällä 1940 Kausalaan Kymenlaaksoon.²⁷

Pika-asutustoiminta oli vielä kesken, kun jatkosota alkoi kesäkuussa 1941. Sodan syttyminen keskeytti pika-asutuksen toimeenpanon välittömästi. Hyökkäysvaiheen päätyttyä syksyllä 1941 käynnistyi siirtoväen paluumuutto Karjalaan. Ne viljelijät, joille ei ollut ehditty osoittaa pika-asutustilaa, palasivat miltei kaikki vanhoille kotiseuduilleen. Koivistolle palasi 1941–44 kaikkiaan noin 6 500 henkilöä eli 60 % vuoden 1939 väkimäärästä.²⁸

Neuvostoliiton aloitettua suurhyökkäyksen kesäkuussa 1944 ryhdyttiin Karjalan siviiliväestöä jälleen evakuoimaan Kanta-Suomeen. Toisin kuin talvisodan aikaan, nyt jokaiselle evakuoitavalle kunnalle oli varattu oma ensisijoitusalueensa. Väestönsuojelullisten seikkojen takia ensi vaiheessa kuitenkin Vaasan lääniin sijoitettiin enemmän karjalaisia kuin muualle Suomeen, mikä sai aikaan voimakkaita protesteja ruotsinkielisellä Pohjanmaalla. Paikallinen lehdistö uskotteli, että suomenkielistä siirtoväkeä oli tarkoitus asuttaa pysyvästi myös ruotsinkielisille alueille.²⁹

Vuonna 1944 koivistolaiset joutuivat eri seuduille kuin talvisodan aikaan. Koiviston mlk:n viralliset sijoituspaikat olivat Karuna, Kisko, Västanfjärd, Särkisalo, Angelniemi, Dragsfjärd sekä Perniö Lounais-Suomessa, eli osittain samat alueet, jonne koivistolaisia oli sijoitettu pika-asutuslain sijoitussuunnitelman perusteella. Maalaiskunnan hoitokunta asettui Perniöön. Koiviston kauppalan evakuoimispaikka oli Halikko, mutta vuonna 1945 kauppalan asukkaat ja kauppalan hoitokunta muuttivat Haminaan.³⁰

²⁷ Koivuneva 1953, s. 311.

²⁸ Rossi 2006, s. 147.

²⁹ Hietanen 1984, s. 71–72. Kulha 1969, s. 225–226.

³⁰ Rossi 2006, s. 237.

Siirtoväen asuttaminen: pika-asutuslaki ja maanhankintalaki

Heti talvisodan jälkeen keskeisin yhteiskunnallinen kysymys Suomessa oli noin 440 000 sotapakolaisen asuttaminen valtakunnan uusien rajojen sisäpuolelle. Tarvittiin kiireellisesti uutta lainsäädäntöä, sillä säädöksiä sodan aiheuttamien menetysten korvaamiseksi ei ollut olemassa.

Pika-asutuslakia asetettiin valmistelemaan ns. Kivimäen komitea. Valtiolla ei ollut riittävästi maata asutustarkoitukseen, joten oli välttämätöntä turvautua pakkolunastuksiin. Koska maan tarve oli suuri ja asia kiireellinen, muodostuivat asutuslain eduskuntakäsittely että toimeenpano vaikeiksi. Komitea sai pian vastaansa rintaman, johon kuului mm. Maataloustuottajain Keskusliiton (MTK) johtomiehiä, Etelä-Suomen suurmaanomistajia sekä Ruotsalainen kansanpuolue.

Puolueohjelmansa mukaisesti RKP asettui puolustamaan ruotsalaisten asuma-alueiden ja maaomaisuuden koskemattomuutta. Jo vuoden 1922 asutuslaki (ns. Lex Kallio) oli saanut runsaasti kritiikkiä ruotsinkielisiltä maanomistajilta, jotka pelkäsivät tulevia maanluovutuksia ja ruotsalaisalueiden suomalaistumista.³¹ "Suomalaisvaaran" torjumiseksi RKP esitti nyt, että siirtoviljelijöitä sijoitettaisiin vain sellaisiin kuntiin, joiden kielisuhteet olivat samat kuin Karjalassa. Tällöin ruotsinkieliset ja kaksikieliset kunnat olisivat jääneet pika-asutuksen ulkopuolelle. Tätä ehdotusta eduskunta ei kuitenkaan hyväksynyt.

Karjalaisen siirtoväen etuja valvomaan perustettiin huhtikuussa 1940 Karjalan Liitto. Liitolla tuli olemaan huomattavaa vaikutusvaltaa siirtoväen asuttamista koskevissa kysymyksissä. Pika-asutuslakiin järjestö onnistui saamaan useita karjalaisia hyödyttäneitä muutoksia. Näistä merkittävin oli lain 33. eli ns. sijoituspykälään tullut lisäys, jonka mukaan siirtoväki oli sijoitettava ensisijaisesti sellaisille alueille, jotka luonnon, asemansa sekä muiden suhteiden puolesta vastasivat tilojen saajien entisiä alueita. Näin voitiin torjua yritykset sijoittaa karjalaiset maan pohjoisosiin.³²

Ensimmäinen laki siirtoväen asuttamiseksi vahvistettiin 28.6.1940. Maansaantiin oikeutettuja olivat ne Neuvostoliitolle luovutetuilta alueilta siirtyneet tai uuden rajan läheltä siirretyt Suomen kansalaiset, jotka olivat kotiseudullaan tilan omistajina tai osakkaina tai kruununtilan haltijoina

³¹ Hietanen 1982, s. 49–50.

³² Teperi 1994, s. 25.

saaneet ja edelleen haluaisivat saada toimeentulonsa tai asunnon ohella osan toimeentulostaan maasta tai kalastuksesta.³³

Pika-asutuslain mukaan eri omistajaryhmien maita piti käyttää seuraavassa järjestyksessä:

1. Valtion maat
2. Seurakuntien papiston ja kanttori-urkurien virkatalot
3. Seurakuntien muut maat
4. Kuntien maat
5. Yhtiöiden maat
6. Muiden yhtymien maat
7. Yksityisten henkilöiden maat

Maata piti ottaa lähinnä valtion omistuksista ja vapaaehtoisin kaupoin ostettavasta muusta maasta. Elleivät ne riittäisi, piti käyttää pakkolunastusta em. järjestyksessä. Lakitekstissä mainittiin pakkolunastusvelvollisina erikseen rappio- ja keinottelutilojen omistajat sekä maanomistajat, jotka saivat pääasiallisen toimeentulonsa muusta kuin maatalouselinkeinosta.³⁴

Pika-asutuslain mukaan voitiin perustaa kolmenlaisia tiloja: viljelys-tiloja, asuntotiloja ja sekamuotoistiloja. Koivistolaisten kannalta oli merkittävää se, että edellä mainittujen lisäksi mahdollista oli muodostaa eräänlaisia kalastustiloja, joskaan laki ei tällaista tilatyyppeä sinänsä tuntenut. Henkilölle, joka oli saanut pääasiallisen toimeentulonsa kalastuksesta, voitiin myöntää tavallista laajemmat nautintaoikeudet vesialueisiin vanhan elinkeinonsa jatkamiseksi. Luovutetulla alueella noin 1 400 ruokakuntaa oli saanut pääasiallisen toimeentulonsa kalastuksesta, ja 2 000 ruokakunnalle kalastus oli ollut sivuelinkeino. Ne muodostivat noin kolmanneksen Suomen kaikista kalastajaperheistä. Kaikkien siirtokalastajien sijoittaminen entiseen ammattiinsa Suomen supistuneille kalavesille ei olisi ollut mahdollista. Tämän takia heille ei luvattu ”kalastustilaa”, vaan pelkästään tavallista laajemmat oikeudet kalavesiin.³⁵

³³ Ask N:o 346/1940.

³⁴ Laitinen 1995, s. 57–58.

³⁵ Laitinen 1995, s. 55–56.

Pika-asutuslain toimeenpano osoittautui vaikeaksi ja aiheutti ristiriitoja eri eturyhmien välillä. Maanluovuttajien etuja valvonut MTK vaati sijoitussuunnitelmien osittaista jäädyttämistä, mikä johti kiistoihin Karjalan Liiton kanssa. Mitään luovutusvelvollisten maanomistajien yhteistä rintamaa ei kuitenkaan syntynyt. Sen sijaan kiivainta poliittista kamppailua käytiin kielikysymyksestä eli lain oletetuista vaikutuksista ruotsinkielisten ja kaksikielisten kuntien kielisuhteisiin. Jotkut ruotsinkieliset poliitikot ja lehdet pitivät lakia uhkana jopa koko suomenruotsalaisuudelle. Ruotsalainen kansanpuolue vakuutti, että ruotsinkielinen väestö on valmis kantamaan osansa kansakunnan vaatimista uhrauksista, mutta ettei missään olosuhteissa salli kajottavan ikimuistosiin ruotsinkielisiin seutuihin, jotka nähtiin suomenruotsalaisuuden olemassaolon oleellisena perustana.³⁶

Pika-asutuslain toimeenpano sai ulkopoliittista sävyä, kun Ruotsin lehdistö alkoi vihjata lain uhkaavan Suomen ruotsinkielisen väestön asemaa. Asia otettiin esille myös lähettiläs- ja hallitustasolla sekä Helsingissä että Tukholmassa. Pääministeri Risto Ryti vakuutti, että Suomen hallitus tulee takaamaan ruotsinkielisen väestön aseman ja oikeudet maassamme.³⁷

Pika-asutuslain toteuttamisesta virinneet erimielisyydet koskettivat käytännössä ennen kaikkea siirtoväkeen kuuluvia kalastajia, joista huomattava osa oli kotoisin Koivistolta. Kalastustiloihin oikeutettuja hakijoita oli 750, mutta sijoitussuunnitelmassa oli mukana vain 162 kalastustilaa. Ruotsinkielisten vastustuksen vuoksi siirtokalastajien sijoittaminen Uudenmaan rannikkoalueille näytti mahdottomalta, ja ruotsinkielinen Pohjanmaa kalavesineen oli puolestaan pika-asutuksen ulkopuolella.

Karjalaisen siirtoväen keskuudessa synnytti katkeruutta pika-asutuslain ns. vastikemaasäädös. Tämän säädöksen nojalla maanluovutusvelvollinen saattoi hankkia maata kotiseutunsa ulkopuolelta ja täyttää siten luovutusvelvollisuutensa. Karjalaiset syyttivät ruotsinkielisiä siitä, että nämä luovuttamalla vastikemaita asutustarkoitukseen pyrkivät kokonaan estämään suomenkielisen väestön sijoittumisen ruotsalaisalueille. Kiistaa kärjisti RKP:n ajama lakimuutos, joka olisi entisestään helpottanut vastikemaan tarjoamista. Kuumana käynyt kiista päättyi lakiehdotuksen hylkäämiseen ja RKP:tä edustaneen sisäministeri Ernst von Bornin eroon toukokuussa 1941.³⁸ Von

³⁶ Rossi 2006, s. 108.

³⁷ Hietanen 1982, s. 206–207.

³⁸ Virolainen 1988, s. 302–308.

Born tuli siihen tulokseen, ettei mitään laillista tukea ”suomalaistumisvaaraa” vastaan ollut löydettävissä.³⁹

Pika-asutuslain toimeenpano keskeytettiin jatkosodan syttymisen takia kesäkuussa 1941. Sodan päätyttyä syksyllä 1944 asutuspolitiikka nousi jälleen keskeiseksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Talvisodan jälkeen ydinkysymys oli ollut siirtoväkeen kuuluvien asuttaminen; nyt maansaantiin oikeutettujen piirin nähtiin laajentuneen huomattavasti. Katsottiin, että siirtoväen ohella maata olivat oikeutettuja saamaan myös sotainvalidit, sotalesket ja heidän perheensä, sotaorvot sekä perheelliset rintamasotilaat. Myös asutustoimenpiteiden takia tiloiltaan pois joutuneilla vuokramiehillä ja työntekijöillä olisi oltava oikeus saada maata.⁴⁰

Tässä tilanteessa nähtiin, että vuoden 1940 pika-asutuslaki oli täysin riittämätön. Uutta lainsäädäntöä valmistelemaan asetettiin syyskuussa 1944 maanviljelysneuvos Tatu Nissisen johtama ns. Nissisen komitea. Mietintö uudeksi maanhankintalaiksi jatkomietintöineen valmistui joulukuussa 1944. Lakiehdotuksen pykälät laadittiin käytännössä maatalousministeriön asutusasiainosastossa sen osastopäällikkö (myöh. ylijohtaja) Veikko Vennamon johdolla.⁴¹

Lakiesityksen eduskuntakäsittely kesti pitkään ja keskustelu yltyi ajoittain kiivaaksi. Keskusteltiin mm. siitä, keitä maansaannin piti koskea, mistä ja miten paljon maata piti lunastaa ja mitkä olisivat näin laajan maareformin vaikutukset. Kiihkeää keskustelua käytiin jälleen ruotsalaisalueiden asutustoiminnasta.

Karjalaiset kansanedustajat valittivat lainsäädännön suojelevan liikaa ruotsinkielisiä ja vaativat maata raivattavaksi myös ruotsalaisalueilta. Ruotsalaisrintama luonnollisesti vastusti kaikkia ehdotuksia, joiden se katsoi loukkaavan suomenruotsalaisten etuja ja oikeuksia. Alkuvuodesta 1945 kielikysymys nousi jälleen pintaan suomalaisessa lehtikirjoittelussa, ja asiaa seurattiin myös ruotsinmaalaisessa lehdistössä.

Maanhankintalaki (MHL) vahvistettiin lopulta 5.5.1945. Erona pika-asutuslakiin kolmeen, vuoden 1945 laki tunsu viisi eri tilatyyppejä. Myös tämä laki lähti siitä periaatteesta, että asutukseen tarvittava maa on otettava ensisijaisesti valtion maista. Pakkolunastuksen osalta luovutusvelvolliset

³⁹ Stjernschantz 1984, s. 286.

⁴⁰ Hietanen 1984, s. 85.

⁴¹ Laitinen 1995, s. 95–96.

jaettiin ensi- ja toissijaisiin luovutusvelvollisiin.⁴² Asetus maanhankintalain toimeenpanosta annettiin 2.6.1945, ja ylimpänä viranomaisena lain toteutusta ryhtyi johtamaan maatalousministeriön asutusasiainosasto eli ASO.

Merkittävä ero pika-asutuslakiin verrattuna oli maanhankintalain 92§ eli ns. kielipykälä. Se edellytti, ”ettei ruotsinkielisten ja kaksikielisten kuntien luonnetta kielellisessä suhteessa muuteta”. Maanluovutusvelvollisuuden aiheuttama taloudellinen rasitus ei kuitenkaan saanut muodostua ruotsinkielisille maanomistajille lievemmäksi kuin muille.⁴³ Käytännössä tämä merkitsi sitä, että ruotsinkielisille alueille voitiin sijoittaa ruotsinkielisiä rintamamiehiä, mutta ei juuri nimeksikään siirtoväkeä. Taloudellista rasitusta voitiin kyllä jakaa ruotsinkielisillekin maanomistajille vastikeraivauksilla, eli velvollisuudella kustantaa uudisraivauksia muualla.

Alkuperäiseen lakiehdotukseen ei kielipykälää kuulunut, mutta pääministeri J.K. Paasikivi sai sen lisättyä hallituksen esitykseen. Pykälä oli Paasikiven itsensä laatima ja se hyväksyttiin lakiin pitkälti juuri hänen henkilökohtaisen esiintymisensä ansiosta. Paasikivi antoi ymmärtää, että asialla olisi vaikutuksia Suomen ja Ruotsin virallisiin suhteisiin.⁴⁴ Varovaisuus oli ehkä liioiteltua, sillä virallisesti Ruotsi ei puuttunut missään vaiheessa maanhankintalakiin. Kielikysymys oli kuitenkin historiallisista syistä sisäpoliittisesti arka asia, ja Paasikivi halusi välttää kieliriitojen kärjistämistä. Lisäksi Paasikiven suurmaanomistajia suosivat yhteiskunnalliset näkemykset lienevät vaikuttaneet hänen kantaansa. Taustalla oli myös sisäpoliittista laskelmointia, sillä RKP:n tuki Paasikiven ensimmäiselle sodanjälkeiselle hallitukselle oli välttämätöntä.⁴⁵

Maanhankintalain kielipykälän soveltamisessa aiheutti erimielisyyksiä toimeenpanoasetuksen 164 §. Asetuksessa käytettiin ilmaisua, että kielisuhteen pitäisi pysyä ”oleellisesti” samana. Mitä termillä ”oleellinen” käytännössä tarkoitettiin, pysyi kiistanalaisena vuoden 1947 alkuun asti. Lisäksi lain ja asetuksen välillä nähtiin ristiriitaisuuksia, jotka johtivat tulkintapyyntöihin oikeusoppineilta ja eduskunnan perustuslakivaliokunnalta.⁴⁶

⁴² Haataja 1946, s. 20.

⁴³ Ask N:o 396/1945 92§.

⁴⁴ Hietanen 1986, s. 56–57.

⁴⁵ *ibid.* s. 61–63.

⁴⁶ Hietanen 1986, s. 58.

Kesäkuussa 1945 vahvistettiin siirtoväen yleispiirteinen sijoitussuunnitelma suomenkielisiin kuntiin. Ruotsin- ja kaksikielisiä kuntia tämä suunnitelma ei vielä koskenut.⁴⁷ Näitä kuntia varten ASO:ssa ryhdyttiin laatimaan suunnitelmaa siltä pohjalta, että suomenkielisen väestön määrä sai kasvaa enintään neljä prosenttia kunnan koko väestömäärästä laskettuna. Tämä ei tyydyttänyt ruotsinkielisiä maanomistajia ja RKP:tä, jotka laativat syksyllä 1945 kilpailevan suunnitelman kahden prosentin pohjalta. Tämä suunnitelma saatettiin myös Paasikiven tietoon. Kesällä 1946 kahden prosentin tulkinta tuli presidentti Paasikiven taustatuella hyväksytyksi valtioneuvostossa.⁴⁸

Ruotsinkieliset hyväksyivät kuitenkin suomenkielisten osuuden kasvuksi Pernajassa 3 % ja Porvoossa 2,7 %.⁴⁹ Kiista jatkui vielä siitä, ketkä lasketaan kahden prosentin rajan piiriin. ASO tulkitsi, että vapaaehtoisilla kauppoilla maata ostanut siirtoväki ei kuulunut sijoitussuunnitelman piiriin. Suomenruotsalaiset kansankäräjät kanteli tästä oikeuskanslerille, joka ratkaisi asian vuoden 1947 alussa. Lausunnon mukaan myös vapaaehtoisilla kauppoilla maata ostanut kuuluu kahden prosentin kiintiöön.⁵⁰

Vuosien 1922, 1936 ja 1940 suurten asutuslakien säätämisen yhteydessä ruotsinkieliset hävisivät taistelun ns. kielipykälästä. Vasta vuoden 1945 maanhankintalain ja Paasikiven voimakkaan tuen avulla tällainen varaus saatiin aikaan.⁵¹

⁴⁷ Laitinen 1995, s. 111.

⁴⁸ Hietanen 1986, s. 58–59.

⁴⁹ Sirén 2003, s. 278.

⁵⁰ Hietanen 1986, s. 60.

⁵¹ Sirén 2003, s. 260–261, 272.

Merikoivisto-hankkeen synty

Vuoden 1945 sijoitussuunnitelmassa Koiviston mlk:n sijoituskunniksi määrättiin Askola, Mäntsälä ja Pornainen. Kauppalan asukkaiden sijoitusalueiksi tulivat Hamina, Kotka ja Kymi. Joutuminen sisämaahan tyrmistyi meren äärellä asuneita ja merellisistä elinkeinoista toimeentulonsa saaneita koivistolaisia. Toiveena oli ollut päästä asumaan Uudenmaan rannikkoalueille, mikä kuitenkin oli mahdotonta maanhankintalain kielipykälän takia. Koiviston kunnan hoitokunnan haettua muutosta sijoitussuunnitelmaan, vaihdettiin Mäntsälän pohjoisosan tilalle sijoituspaikoiksi Kymin kunta ja Kotkan kaupunki.⁵²

Kuten talvisodan jälkeen, nytkin yhdeksi vaikeimmista haasteista osoittautui uusien asuinsijojen löytäminen kalastajaväestölle. Noin 900 siirtoväkeen kuuluvaa henkilöä olisi ollut lain mukaan oikeutettu kalastustilaan, mutta MHL:n perusteella niitä muodostettiin ainoastaan 685. Esteenä oli alati kielipykälä. Jos kielipykälää ei olisi ollut, olisi kaikki halukkaat voitu sijoittaa kalastustiloille tai ainakin meren rannikolle, missä heillä olisi ollut ainakin teoriassa mahdollisuus harjoittaa entistä ammattiaan, kuten laki edellytti.

Suunnitelma siirtokalastajien sijoituksesta vahvistettiin maatalousministeriössä 21.2.1946. Koivistolaiset kalastajat suunnitelma jakoi peräti 12 eri kunnan alueelle: Houtskariin, Iniöön, Kemiöön, Korppooseen, Kymiin, Nauvoon, Paraisille, Rymättylään, Särkisaloon, Västanfjärdiin, Sipooseen ja Porvoon maalaiskuntaan.⁵³ Tässä suunnitelmassa kalastustilan olisi saanut vain 131 koivistolaista, vaikka hakijoita oli ollut 233.

Vuosina 1945–46 koivistolaisten tyytymättömyys sijoitusasioiden etenemiseen poiki lukuisia vetoamuksia asutusviranomaisille, valtioneuvostolle ja jopa Suomalais-Neuvostoliittolaiselle kauppakamarille. Vetoamuksissa tähdennettiin koivistolaisten ammattitaitoa laivanrakennuksen, merenkulun ja kalastuksen alalla sekä toivetta saada yhtenäinen sijoitusalue meren rannikolta. Koivistolaisten asia sai osakseen sympatiaa, mutta viime kädessä vastassa oli MHL:n kielipykälä. Kun kielipykälää ei ollut mahdollista ohittaa hallinnollisin toimin, alkoi hautua idea oman kunnan perustamisesta.

⁵² Koivuneva 1953, s. 324–325.

⁵³ Rossi 2006, s. 240–241.

Ensimmäinen Merikoivisto-hanketta pohjustanut operaatio käynnistettiin syksyllä 1945. Koiviston kunnan hoitokunta tiedusteli syksyn mittaan kiertokirjeellä koivistolaisen siirtoväen halukkuutta asettua asumaan rannikon ruotsalaisalueille. Kiertokirjeen mukana olleen palautuskupongin sanamuoto kuului: "Kirjeenne johdosta allekirjoittanut ilmoittaa *ei* haluavansa tilan, mikäli mahdollista, ns. ruotsalaisrannikolta [toivottu paikkakunta] jossa on mahdollisuus harjoittaa entisiä sivuelinkeinoja." Viittaus sivuelinkeinoihin tarkoittaa, ettei kysely koskenut ammattikalastajia, joiden sijoitus oli vielä tässä vaiheessa oma kysymyksensä. Palautettuja kuponkeja – siis henkilöitä, jotka eivät halunneet ruotsalaisrannikolle – oli vain muutamia. Tästä oli koivistolaisten edusmiesten helppoa vetää johtopäätös, että ruotsalaiselle maalle asettuminen nautti laajaa kannatusta omien joukossa.⁵⁴

Operaation toinen osa oli Koiviston kunnan hoitokunnan kirje ASO:lle 27.10.1945, jossa ajatus oman kunnan perustamisesta tuotiin ensimmäistä kertaa virallisesti julki:

"Tuntematta tarkemmin mahdollisuuksia maanhankintalain ja n.s. kielipykälän valossa hoitokunta kysyy, ellei muuten ole mahdollisuus laajemmassa mitassa rannikolle pääsyyn, niin eikö voitaisi ruotsinkielisiä siirtää määrätystä kunnasta tai kunnista toiseen taikka toisiin samankielisiin kuntiin ja muodostaa rannikolle suomalaisia alueita ja kuntia, että saataisiin siirtoväkeen kuuluville mahdollisuus isiltä perittyjen heidän omaaviensa elinkeinojen harjoittamiseen siinä määrässä mikä olisi lain ja oikeuden mukaan sekä koko kansantalouden kannalta välttämätöntä? Ellei laki anna mahdollisuuksia sijoitukseen mahdollisimman lähelle entisten vastaavanlaisille elintiloille, olisi lakia koetettava muuttaa."⁵⁵

Sijoitusasia eteni kuitenkin kankeasti, ja joulukuun 21. 1946 hoitokuntaan saapui kirje karjalaiselta kansanedustaja Eeno Pusalta (sd). Kirjeessä viitattiin äskettäin valtioneuvostolle jätettyyn kirjelmään, jossa hallitusta pyydettiin ryhtymään erityisiin toimenpiteisiin koivistolaisen siirtoväen sijoittamiseksi meren rannikolle. Pusa kuitenkin arveli, että "[o]ttaen huomioon sen asenteen, minkä hallituksen enemmistö on ottanut n.s. ruotsalaisen maan käyttämiseen asutustarkoituksiin, on tuskin uskottavaa, että hallituksen taholta nykyiseen asiantilaan tulisi parannusta." Tämän vuoksi Pusa ehdotti, että olisi ryhdyttävä ajamaan erityistä lakialoitetta uuden Koiviston kunnan perustamiseksi sopivaksi katsottuun paikkaan.

⁵⁴ Merikoivisto-hanke. Koivisto-Säätiön arkisto.

⁵⁵ Koiviston kunnan hoitokunnan kirje Maatalousministeriön asutusasiainosastolle 27.10.1945. Merikoivisto-hanke. Koivisto-Säätiön arkisto.

Pusan visio oli, että lakiteitse perustettaisiin uusi, suomenkielinen Koiviston kunta tarkoitusta varten pakkolunastettavalle maa- ja vesialueelle. Alueen tulisi olla niin suuri, että sinne voitaisiin sijoittaa ainakin ne Koiviston kunnan asukkaat, jotka olivat saaneet ja halusivat edelleen hankkia toimeentulonsa kokonaan tai osittain laivanrakennusteollisuudesta, merenkulusta tai kalastuksesta. Mikäli maata saataisiin enemmänkin, voitaisiin harkita koko Koiviston kunnan sijoittamista kyseiselle alueelle.

Lakialoite olisi valmisteltava yksityiskohtaisesti seuraavaan helmikuuhun mennessä, jotta se voitaisiin jättää heti käsiteltäväksi eduskunnan kokoontuessa vuoden 1947 valtiopäiville. Pusa arvioi, että lain lopullinen kohtalo eduskunnassa riippuu SKDL:n asenteesta: ”mitenkä pitkälle se menee ruotsalaisten paroonien maan suojelemisessa”. Koska koivistolaisten sijoittaminen meren rannalle oli ”valtakunnalle tärkeä erikoistapaus”, piti Pusa mahdollisena, että lakiehdotus voisi saavuttaa määräenemmistön ja tulla siten samoilla valtiopäivillä hyväksytyksi. Mikäli presidentti ei lakia vahvistaisi, voisi laki tulla uusien eduskuntavaalien jälkeen voimaan ilman hänen vahvistustaankin.⁵⁶

Kansanedustaja Pusan kirje Koivisto kunnan hoitokunnalle oli muodollinen avaus hankkeelle perustaa lainsäädäntöteitse uusi kunta, jonka nimeksi lakiesityksessä tuli sittemmin *Merikoivisto*. Asiaa oli kuitenkin pohdittu jo aikaisemmin.

Heti talvisodan jälkeen Viipurin kaupunginjohtaja Arno Tuurna oli Uuden Suomen haastattelussa esittänyt Viipurin uudelleensijoittamista itäisen Uudenmaan rannikolle tai johonkin kaupunkiin,⁵⁷ minkä ajatuksen koivistolaisten edusmiehet varmasti tunsivat.

Kunniaa Merikoivisto-hankkeen alkuperäisideasta Eeno Pusa tarjoaa ruotsinmaalaiselle sosiaalidemokraattiselle valtiopäivämiehelle Udde Jacobssonille. Jacobsson osallistui syksyllä 1945 Suomen maalauskuntien kunnallispäiville Ruotsin vastaavan liiton delegaatioissa. Ruotsalaiset vierailivat mm. Perniössä Koiviston kunnantoimistossa, missä heille selostettiin koivistolaisen siirtoväen ongelmia. Jacobssonin väitetään esittäneen tällöin ratkaisuksi oman kunnan perustamista seuraavin sanoin: ”Eikö olisi viisasta ja kansanedun mukaista perustaa koivistolaisia varten oma kunta rannikolle, koska muuten kielipykälä estää heitä pääsemästä asumaan sellaiselle seudulle,

⁵⁶ Eeno Pusan kirje entisen Koiviston kunnan hoitokunnalle 18.12.1946. Koiviston kunta. Hoitokunta, II Ea:13. MMA.

⁵⁷ Uusi Suomi 20.3.1940.

jossa he voisivat harjoittaa maan talouselämälle ensiluokkaisen tärkeitä erikoisammattiaan?”⁵⁸ Merikoivisto-aloitteen tultua kaikella kohulla julkisuuteen, kiisti Jacobsson näin puhuneensa ja arveli, että kyseessä on kielivaikkeuksien aiheuttama väärintulkinta.⁵⁹ Maaliskuussa 1948 päivätyssä yksityiskirjeessä Eeno Pusa kuitenkin muistutti Udde Jacobssonia tämän 1945 lausumista sanoista, joiden innoittamana Merikoivisto-hanketta oli lähdetty kehittämään.⁶⁰ Ottaen huomioon millaisen poliittisen myrskyn Merikoivisto oli saanut aikaan, on ymmärrettävää, ettei Jacobsson halunnut tulla liitettyksi koko jupakkaan.

Vuonna 1970 kirjoittamassaan muistelmaluonnoksessa Eeno Pusa toteaa Merikoiviston varhaisvaiheista, että merielinkeinoja harjoittavan siirtoväen sijoittamiseen liittyneistä epäkohdista oli käyty useita neuvotteluja karjalaisten johtomiesten kesken. Eräs tällainen edusmiesryhmä oli muodostunut koivistolaisten Sulo O. Hoikkalan ja Kalle Pullin sekä kansanedustajien Eeno Pusa ja Juho Niukkanen välillä. Oli tultu siihen tulokseen, ettei maanhankintalakiin ole saatavissa sellaista muutosta joka avaisi siirtoväelle pääsyn meren rannalle. Pohdittaessa mahdollisia keinoja asuttaa koivistolaisia ruotsalaisalueille, oli päädytty oman kunnan perustamisen kannalle.

Sopivan paikan etsiminen uudelle kunnalle annettiin Sulo O. Hoikkalan tehtäväksi. Hänen työnsä tuloksena sopiva paikka löytyi Pernajasta itäiseltä Uudeltamaalta. Pernajalla oli hyvä syväsatama, ja Uudenmaan ja Turunmaan kunnista siellä oli eniten ylijäämämaata. Kaavailtu 95 neliökilometrin laajuinen alue oli 90-prosenttisesti kuuden suurtilan omistuksessa, jotka maanhankintalain mukaan olivat ensisijaisia luovutusvelvollisia. Ilman ns. kielipykälää suurin osa näistä maista jouduttaisiin käyttämään asutukseen.⁶¹

Lakiehdotusta valmisteltiin koivistolaisten ja karjalaisten johtomiesten kesken. Tarvittava tilastoaineisto kerättiin asutusviranomaisten avustuksella. Lakiesityksen tekstin laati Karjalan Liiton toiminnanjohtaja, varatuomari Mauno Laisaari, ja sen kunnallista jaotusta koskevat kohdat tarkasti hallitusneuvos Reino Kuuskoski.⁶²

⁵⁸ Koiviston Viesti 19/1947.

⁵⁹ Hufvudstadsbladet 7.3.1948.

⁶⁰ Eeno Pusan kirje Udde Jacobssonille 10.3.1948. Eeno Pusan kokoelma, kansio 21. KA.

⁶¹ *Merikoivisto*. Eeno Pusan kokoelma, kansio 9. TA.

⁶² *Merikoivisto*. Eeno Pusan kokoelma, kansio 9. TA. Karjalan liitto ry:n vuosikertomus toimintavuodelta 1947–1948.

Ensimmäinen Merikoivisto-lakialoite eduskunnassa

Vuoden 1947 valtiopäiville jätettiin edustajien Eeno Pusa (sd) ja Juho Niukkanen (maal.) 14.2.1947 allekirjoittama lakialoite no. 28 otsikolla *Ehdotus laiksi Merikoiviston kunnan perustamisesta ja asuttamisesta*.⁶³ Lakialoitteen saatekirjelmässä aloitetta perusteltiin seuraavasti:

"Suomenlahden rannalla sijainneen entisen Koiviston kunnan n. 8 900 asukkaasta 65 % sai toimeentulonsa joko kokonaan tai pääosaltaan merielinkeinoista. Koivistolla oli yli 300 erilaista laivaa, jotka menetettiin sotien johdosta. Koivistolaiset rakensivat itse laivansa käyttäen rakennusaineena omista metsistä saatua puuta. Tällöin samat merimiehet, jotka kesäisin purjehtivat koivistolaisten laivoissa, työskentelivät talvisin laivanrakennustyömailla, mutta sen lisäksi noin 400 erikoisammattimiestä työskenteli laivanrakennuksessa kautta vuoden.

Laivanrakennuksen ja merenkulun ohella harjoitettiin Koivistolla laajassa mitassa kalastusta. Lisäksi työskenteli laivauskausina huomattava määrä koivistolaisia satamatöissä Koiviston alueella sijaitsevilla Koiviston ja Maksalahden satamissa, jotka yhdessä muodostivat ennen sotia maamme suurimman pyöreän puun ulosvientisataman.

Kaikkia näitä ammatteja harjoitettiin kiinteässä yhteydessä toistensa kanssa. Samassa taloudessa saatettiin maatilatalouden lisäksi harjoittaa jopa kaikkia näitä ammatteja rinnakkain. Suurin osa kaikista merielinkeinojen harjoittajista omisti joko oman tilan, joka turvasi maataloustuotteiden saannin ainakin omalle ruokakunnalle, tai ainakin tontin, millä harjoitettiin voimaperäistä puutarha- ja kasvitarhaviljelyä.

Maansaantihakemusten perusteella on Koiviston kunnan asukkaita varten laskettu tarvittavan erilaisia tiloja ja tontteja yhteensä 1475:

- viljelys- ja asuntoviljelystiloja varsinaisille maanviljelijöille 429
- viljelys- ja asuntoviljelystiloja maatilatalouden ohella merielinkeinoja harjoittaville 449
- puhtaita kalastustiloja 233
- asuntotiloja merielinkeinoja harjoittaville 69
- asuntotiloja muille 174

⁶³ Valtiopäiväasiakirjat 1947. Liitteet s. 285–286.

Maanhankintalain ns. kielipykälä sulkee vallitsevan tulkinnan mukaan suomenkieliseltä siirtoväeltä käytännöllisesti katsoen kokonaan pääsyn ruotsinkieliselle ja kaksikieliselle rannikkoalueelle, joka ulottuu Kotkasta Turkuun ja Merikarvialta Kokkolaan. Tämän johdosta koivistolaisillekin on ollut määrättävä sijoitusalueeksi sellaiset sisämaan kunnat kuin Mäntsälä, Askola, Pornainen ja Kymi. Vain viimeksi mainittu kunta ulottuu kapeana alueena Suomenlahden rannalle.

Koiviston kunnan varsinainen maataloussiirtoväki ei välttämättä tarvitse merenrannikkoa. Tälle asukasmäärälle voidaan hankkia tarvittavat tilat mainituilta sijoitusalueilta. Sen sijaan merielinkeinoja harjoittavan, yhteensä n. 750 perheen sijoittaminen on paljon vaikeampaa.

Koivistolaisia ammattikalastajia on suunniteltu sijoitettavaksi varsinaisten sijoituskuntien lisäksi 12 eri rannikkokuntaan, mutta tällekin alueelle on voitu laskea muodostettavan vain 180 kalastustilaa. Kalavesien heikkouden takia eivät kaikki näistäkään tiloista tulisi olemaan elinkelpoisia ammattimaisessa merikalastuksessa. On arvioitu, että lähinnä Porvoon maalaiskuntaan, Särkisaloon, Rymättylään ja Paraisille saadaan lasketun 180 kalastustilan asemesta vain 100 tilaa.

Sopivien sijoituspaikkojen puuttuminen on eniten haitannut koivistolaisen merenkulku- ja laivanrakennustaidon hyväksikäyttämistä maan jälleenrakennustyössä. Edullisissa oloissa nämä ammattilaiset voisivat tehdä suuria palveluksia koko kansalle hankkimalla maan merenkululle sen kipeästi tarvitsemia laivoja ja niiden avulla huomattavia summia ulkomaanvaluutta.

Kokemus on osoittanut, ettei maanhankintalain avulla voida tyydyttävästi hoitaa Koiviston kunnan asukkaiden sijoittamista ja asuttamista Suomen nykyiselle alueelle. Suomenlahden rannikolta on saatava alue, joka suunnilleen vastaa entisen Koiviston kunnan mahdollisuuksia. Tämä alue on kokonaan tai pääosaltaan jätettävä koivistolaisten käyttöön. Alueella heidän on vapaasti sallittava muodostaa entiset kalastuskuntansa sekä laivanrakennus- ja merenkulkuyrityksensä.

Suomenlahden ruotsalaisvoittoisella rannikolla ei koivistolaisilla ole mahdollisuutta jatkaa entisiä elintapojaan, ellei heille perusteta uutta omaa suomenkielistä kuntaa. Tähän tarkoitukseen hyvin soveltuva rannikkoalue on Pernajan kunnassa Pernajanlahden länsirannalla. Tämä alue on pinta-alaltaan 95,1 km² eli 9 510 ha. Siitä on peltoa 2 169 ha, viljelyskelpoista maata ja metsämaata 6 684 ha sekä joutomaata 657 ha. Vesialueita liittyy alueeseen 9 028 ha.

Mainitulle alueelle voitaisiin perustaa noin 500 tilaa ja tonttia, joille voitaisiin antaa keskimäärin 4,5 ha maatalous- ja maatalouskelpoista maata ja 13 ha metsämaata. Alueelle tulisi sijoitettavaksi 3 000 koivistolaista, ja itsenäisen kunnan edellytykset olisivat näin olemassa.

Ehdotettu alue soveltuu pinta-alaltaan ja muodoltaan sekä sijainniltaan hyvin uuden kunnan muodostamiseen. On huomattava, että alueesta 90 % omistaa kuusi maanomistajaa, jotka maanhankintalain mukaan ovat ensisijaisia luovutusvelvollisia, ja joilta ilman ns. kielipykälää suurin osa omistamastaan maasta jouduttaisiin luovuttamaan asutustarkoituksiin.

Toissijaisia luovutusvelvollisia alueella on 20–30, ja heidän omistamansa tilat ovat yleensä pieniä. Heidät voitaisiin uuden kunnan perustamisen jälkeenkin pysyttää tiloillaan haittaamatta koivistolaisten asuttamista, jolleivät he mieluummin tahdo siirtyä ruotsinkielisille alueille.

Ensisijaisten luovutusvelvollisten hallinnassa olevien tilojen työväestölle, joka yleensä on ruotsinkielistä, voitaisiin myös maanhankintalain mukaan varata tiloja ja tontteja ruotsalaisseuduilla. Heidänkään asemaansa ei ehdotetun kunnan perustaminen toisi sellaisia vaikeuksia, joita ei voitaisi kohtuullisesti korvata.

Kunnan perustamisessa noudatettaisiin samaa menettelytapaa, jota on käytetty kaupungeja ja kauppaloita perustettaessa eli valtio pakkolunastaa kunnan alueen ja luovuttaa sen kunnan asukkaiden käyttöön. Perustettavassa kunnassa sekä pakkolunastus että maan luovuttaminen tulisi tapahtumaan maanhankintalain mukaan.

Lakiehdotuksen säännökset on pyritty saattamaan mahdollisimman yhdenmukaisiksi maanhankintalain vastaavien säännösten kanssa. Kun tarkoitus on muodostaa yksikielinen suomenkielinen kunta, on pakkolunastusoikeus ollut ulotettava laajemmaksi kuin mitä maanhankintalaki edellyttää. Koko kunnan alue voidaan pakkolunastaa, ja ainoastaan toissijaisilta luovutusvelvollisilta voidaan harkinnan mukaan jättää alue lunastamatta.

Laajennetusta luovutusvelvollisuudesta aiheutuvien haittojen tasoittamiseksi ehdotetaan, että toissijainen luovutusvelvollinen on oikeutettu saamaan kunnan alueen ulkopuolelta tilan, joka vastaa luovutetun kiinteistön kaksinkertaista arvoa. Myös vuokra-alueensa tai työpaikkansa menettävälle taataan oikeus saada ei vain asuntotontti, vaan myös asuntoviljelystila tai viljelystila

kunnan alueen ulkopuolelta. Maansaantioikeuden laajentaminen on mahdollista siksi, että maansaantiin oikeutetuiksi tulevat ovat ruotsinkielisiä, ja ruotsinkielisissä kunnissa on ensisijaisten luovutusvelvollisten hallinnassa huomattavasti enemmän maata kuin mitä maanhankintalain mukaan näihin kuntiin voidaan sijoittaa [suomenkielisiä] maansaajia.

Perustettavan kunnan alueelle muodostettavat tilat annetaan Koiviston kunnasta olevalle siirtoväelle. Koska luovutetun alueen muunkin kalastajaväestön sijoittaminen on ollut vaikeaa, tulisi Merikoiviston alueelle voida sijoittaa myös muista kunnista olevaa, siirtoväkeen kuuluvaa kalastajaväestöä.

Kun kysymys on kokonaan uuden kunnan muodostamisesta, on tarpeen varata alueita sekä yleisiä tarpeita varten että teollisuuden, kaupan ja liikenteen tarpeisiin. Maanhankintalain periaatteiden mukaisesti tulisi tiloille voida antaa osuus yhteismetsään toisesta kunnasta.

Kun Merikoiviston kunta tulisi osaltaan jatkamaan Koiviston kunnan toimintaa, tulisi uusi kunta saamaan haltuunsa Koiviston kunnan omaisuuden. Uuden kunnan jäsenille ei voitaisi myöntää maanhankintalain mukaista verovapautta kunnalle ja seurakunnalle suoritettavista veroista, mutta kyllä valtion verosta.

Mikäli Merikoiviston kunta ei säännöllisten tulojensa ja Koiviston kunnan omaisuuden turvin voi aloittaa toimintaansa, olisi valtion tuettava sitä eräiden kuntien talouden järjestämisestä annetun lain (734/45) mukaan. Kunnan perustamisesta johtuva kunnallisen jaotuksen muutos olisi toimeenpantava siitä annetun lain (180/25) mukaan. Kun uudelle kunnalle ei ehdoteta osuutta Pernajan kunnan omaisuuteen, ei kuntien kesken tarvitse toimeenpanna taloudellista välienselvittelyä.

Asian luonteesta johtuen lakiehdotus on hyväksyttävä perustuslain säätämisyjärjestyksessä, ja olisi käsiteltävä kiireellisenä."⁶⁴

⁶⁴ Valtiopäiväasiakirjat 1947. Liitteet s. 282–285.

Lähetekeskustelu 25.2.1947

Merikoivisto-lakialoite tuli eduskunnassa lähetekeskusteluun 25.2.1947. Aloitteen ensimmäinen allekirjoittaja Eeno Pusa keskittyi puheenvuorossaan ennen kaikkea laivanrakennusteollisuuteen. Pusa valitti, ettei koivistolaisten ammattitaitoa ja yritteliäisyyttä ollut aluksi ymmärretty käyttää hyväksi sotakorvauskuunarien rakentamisessa. Kuunarien rakentaminen oli Pusan mukaan annettu toiminimille, joilla ei ollut edellytyksiä urakasta suoriutumiseen. Vaikeuksien kautta koivistolaiset olivat lopulta saaneet sopimuksen parista laivasta. He olivat menestyneet niin hyvin, että tilauksia olisi tehty enemmän, kuin mitä telakka pystyy tuottamaan. Jopa Ranskasta asti oli tiedusteltu koivistolaiskuunareita.⁶⁵

Pusan mielestä olisi kansantalouden kannalta tärkeää suosia koivistolaisen laivanrakennustaitoa. Valuuttatuloja tulisi paitsi laivojen myynnistä, myös rahtiliikenteestä Itämeren ja Pohjanmeren sekä Suomen satamien välillä.

Yhtenäisen alueen saaminen koivistolaisille olisi perusteltua, jotta entinen pienoismaatalouteen, -laivanrakennukseen, -merenkulkuun ja – kalastukseen pohjautuva elinkeinorakenne voisi jatkua. Erilaisissa olosuhteissa ja eri vuodenaikoina voitaisiin täten saavuttaa mahdollisimman korkea tuotantoteho joka alalla. Yhtenäinen alue olisi tärkeä myös koivistolaisen laivanrakennustaidon säilyttämiseksi.

Pusa tähdensi, että esillä oleva lakialoite on vain pohja, jonka perusteella koivistolaisten asia pyritään saamaan ratkaisuun mahdollisimman nopeasti. Ennen kaikkea haluttaisiin pyrkiä neuvotteluratkaisuun, mutta jos se ei onnistu, olisi uusi kunta perustettava lainsäädäntöteitse.

Edustaja Ernst von Bornin (ruots.) mielestä karjalaisintressien ajaminen oli nyt ylittänyt kaikki rajat. Ei olisi voitu odottaa, että karjalaisten edusmiehet turvautuisivat sellaisiin pakkokeinoihin ja -siirtoihin, jotka muistuttivat karjalaisten itsensä kärsimää kohtaloa. Von Born kutsui lakialoitetta propagandistiseksi hyökkäykseksi ja piti varmana, ettei eduskunta voi sellaista hyväksyä. Oli arvostelukyvytöntä tuoda valtiopäiville lakiehdotus, joka on synnyttävä huolta ja katkeruutta niissä kansalaisissa, joita oltiin ajamassa pois kodeistaan ja ikivanhoilta asuinsijoiltaan.

⁶⁵ Sotakorvauskuunareita valmistui neljällä telakalla vuosina 1946–52 yhteensä 90 kappaletta. Näistä turkulainen Oy Laivateollisuus Ab rakensi 45, Aug. Eklöfin telakka Porvoon maalauskunnassa 7 ja loviisalainen Valkon Laiva Oy 4. Koivistolaisten Raumalle perustaman F.W. Hollmingin telakan osuus oli 34 kuunaria. Arjava 1999, s. 32.

Edustaja John Österholm (ruots.) kutsui Merikoivisto-ehdotusta ”ilkikuriseksi aloitteeksi”, joka oli tarkoitettu lähinnä vain demonstraatioksi. Jo vanhastaan nationalismi on ollut yksi tekijä Suomen poliittisessa elämässä, mutta mitään yhtä provosoivaa ei ole nähty edes aitosuomalaisuuden pahimpina aikoina. Aloitteen tekijät eivät voineet olla käsittämättä, kuinka karkeana loukkauksena ruotsinkieliset lakiesitystä pitivät.

Österholmin mukaan karjalaiset ovat kotiseuturakasta väkeä ja heidän kohtalonsa on suuren luokan tragedia. Sitä hämmästyttävämpää on, etteivät he kärsimystensä raskaina vuosina ole oppineet kunnioittamaan toisten tunteita kotiseutua kohtaan. Karjalaiset ovat saaneet osakseen vieraanvaraisuutta ja myötätuntoa ruotsinkielisillä seuduilla. Jos asenne heitä kohtaan nyt muuttuu, saadaan siitä syyttää karjalaisten edusmiehiä, jotka eivät ole kunnioittaneet ruotsinkielisen väestönosan tunteita ja heidän laillista oikeuttaan kotiseutuihinsa ja maihinsa. Historiasta tunnetaan varoittavia esimerkkejä miten käy, kun turvaudutaan aloitteessa esitettyjen kaltaisiin toimenpiteisiin. Lakiesitys laitetaan tietysti allekirjoittajiensa tiliin, mutta puoluetovereiden olisi pitänyt saada heidät luopumaan tällaisesta ajattelemattomasta hankkeesta, sillä nyt heidän edustamansa puolueetkin joutuvat huonoon valoon. ”Haavat, joita on lyöty kansansieluun, kun enemmistö on käyttänyt valta-asemaansa ja lainsäädännön keinoin ryövännyt kansalliselta vähemmistöltä sen maat, ovat olleet syviä ja parantumattomia.”

Maalaisliiton Johannes Virolainen katsoi, että maanhankintalain kielipykälä ja sen tulkinta ruotsalaisen väestönosan vaatimalla tavalla on estänyt kalastajaväestön ja muiden rannikon asukkaiden sijoittamisen meren rannikolle sen vuoksi, että Suomenlahden rannikon pääosa sattuu olemaan ruotsinkielisen väestön asuttamaa. Ei voida puhua ruotsinkielisen väestön oikeuksien polkemisesta, koska Pernajan alueelle perustettaisiin suomenkielinen kunta, ja ruotsinkieliset jäisivät omaan kuntaansa.

Maanlunastuslautakunnan laskelmien mukaan Pernajasta olisi saatavissa 7815 ha asutusmaata, mikä määrä oli huomattavan suuri yhden kunnan osalle. Jos paikallisille toissijaisillekin maansaajille jaetaan maata, jäisi silti jakamatta 6500 ha asutusmaata. Kuitenkin maasta oli jaettu vain 22 %. Virolaisen mukaan tämä osoitti, että Pernajassa yritetään tahallaan jarruttaa siirtoväen asutusta ja estää maanhankintalain toimeenpano. Ruotsalaisalueille ei ole riittävästi ruotsinkielisiä maanhakijoita. Tämä oli johtanut siihen, että Pernajassa tehtiin lisämaa-anomuksia 421 kappaletta – enemmän kuin missään muussa kunnassa – ja näistä suurin osa oli perusteettomia.

Siirtoväkeen kuuluville kalastajille oli luvattu yhteensä 790 kalastustilaa, mutta kahdessa vuodessa oli muodostettu vain 133 tilaa. Maanhankintalain mukaan kalastajille pitäisi pyrkiä hankkimaan mahdollisimman paljon heidän entisiä olosuhteitaan vastaava toimeentulo, mutta kielipykälä on estänyt sijoittamasta kalastajia Etelä-Suomen rannikolle.

Virolainen korosti, ettei lakialoitteen tarkoitus ole sortaa ruotsinkielistä vähemmistöä; karjalainen siirtoväki ja ruotsinkieliset ovat tulleet hyvin toimeen Uudellamaalla ja Pohjanmaalla. Ruotsinkieliset maanviljelijät olisivat usein olleet valmiita myymään karjalaisille maata vapaaehtoisilla kaupoilla, mutta ylempää on annettu ymmärtää, ettei tällaisiin kauppoihin tule ryhtyä.

Myös lakialoitteen toinen allekirjoittaja Juho Niukkanen (maal.) kosketteli puheenvuorossaan koivistolaisten mainetta merenkulkijoina, laivanrakentajina ja kalastajina. Niukkanen piti lakialoitetta käytännöllisenä ratkaisuna sijoittaa edes osa rannikon siirtoväestä sellaisiin olosuhteisiin, joita maanhankintalaki edellyttää. Hän paheksui sitä, että ruotsinkielisen väestön ”häikäilemätön” ja ”yleisestä edusta piittaamaton asenne” oli johtanut siihen, että tämä merenkyntäjäkansa oli sijoitettava johonkin sisämaan pitäjään. Niukkasen mielestä edustaja von Born, ”joka on yleensä katsonut asioita yleiseltä ja isänmaalliselta kannalta”, olisi voinut vaikuttaa siihen, että asia olisi saatu ratkaisuun neuvotteluteitse.

Kokoomuksen edustaja Erkki Paavolainen piti niin ikään aloitetta käytännöllisenä ratkaisuna, joka voisi tyydyttää sekä ruotsinkielisiä että suomenkielistä siirtoväkeä. Paavolainen ihmetteli ruotsinkielisten kansanedustajien asennetta ja totesi, ettei kyseessä oleva hanke ollut ajatuksena uusi. Pari vuotta aikaisemmin oli ollut puhetta ”erittäin hyvin edustavien ruotsinkielisten kanssa” periaatteesta, että ruotsinkielisille alueille muodostettaisiin erillisiä siirtoväkikuntia, ja Paavolaiselle oli jäänyt käsitys, että ruotsinkieliset olisivat olleet valmiita hyväksymään tällaisen ratkaisun.

Henrik Kullberg (ruots.) tyrmäsi Pusan toiveet neuvotteluratkaisusta. Niin Pernajalla kuin muillakaan ruotsalaisalueilla väestö ei ole halukas luopumaan maistaan neuvotteluteitse; tällaisten toiveiden elättely eduskunnassa oli turhaa.

Edustaja von Born ihmetteli toisessa puheenvuorossaan Virolaisen esittämiä tilastoja. Von Born sanoi itsekin luovuttaneensa jo yhdeksän viljelystilaa, eivätkä Virolaisen puheet kahdeksasta

siirtoväelle luovutetusta viljelystilasta voi pitää paikkaansa.⁶⁶ Pernajalle oli von Bornin mukaan perustettu useita kalastustiloja, jotka eivät kuitenkaan olleet kelvanneet karjalaisille. Tämän vuoksi uusien kalastustilojen muodostaminen oli seisahduksissa.

Virolaisen syytöstä ruotsinkielisten maanomistajien haluttomuudesta luopua maistaan von Born piti epäoikeudenmukaisena. Kun kyse on uuden Merikoiviston kunnan perustamisesta, ei jouduttaisi luopumaan pelkästään osasta maaomaisuutta, vaan kaikesta kiinteästä ja irtaimesta (*allt med rubb och stubb*).

Von Bornin mielestä suomenkielisen kunnan perustaminen voisi olla ajateltavissa sellaiselle seudulle – kuten Ruotsinpyhtää tai Lapinjärvi – jolle jo entuudestaan oli keskittynyt suomenkielistä asutusta tiettyyn osaan aluetta. Merikoivistolle kaavailtu alue oli hänen mukaansa kuitenkin täysin ruotsinkielistä.

Lauri Myllymäki (SKDL) esitti puolueensa kantana olevan, että kaikille maata tarvitseville, etenkin maataloussiirtoväelle, on jaettava maata. Tähän tarkoitukseen on valtion pakkolunastettava yhtiöiden, keinottelijoiden, harrastelijaviljelijöiden jne. maita. Myllymäen mukaan oli yhdentekevää, olivatko pakkolunastettavat maat ”ruotsinkielisten paroonien” vai ”suomenkielisten herrojen” omistuksessa. Maita jaettaessa oli kuitenkin ruotsinkielisillä maansaajilla etuoikeus ruotsinkielisillä alueilla.

Puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti Merikoivisto-lakialoite lähetettiin laki- ja talousvaliokuntaan, jonka tuli pyytää lausunto maatalousvaliokunnalta.⁶⁷

⁶⁶ Kansanedustaja, varatuomari, vapaaherra Ernst von Born (1885–1956) omisti Pernajalla Suur-Sarvilahden kartanon. Von Bornista esim. Stjerschantz 1984.

⁶⁷ Valtiopäiväasiakirjat 1947. Pöytäkirjat s. 186–195.

Merikoivisto-aloite julkisessa sanassa

Eduskunnassa 25.2.1947 pidetyn, ajoittain kiihkeäsävyisen lähetekeskustelun jälkeen Merikoivisto-lakialoite noteerattiin laajalti sanomalehdistössä. Jyrkimmin hanketta asettautuivat vastustamaan ruotsinkielinen sekä äärivasemmiston lehdistö; suopeimmin asiasta kirjoittivat karjalaiset ja maalaisliittolaiset lehdet.

Hufvudstadsbladet piti pääkirjoituksessaan absurdina ajatusta, että kotinsa menettäneiden karjalaisten ahdinkoa autettaisiin ajamalla pois kotiseuduiltaan väki, joka sukupolvien saatossa on Pernajalle juurtunut. Se, että aloitteentekijät ilmeisen tosissaan pyrkivät suomalaistamaan tämän ikivanhan ruotsalaisalueen oli kirjoittajan mukaan pelottavaa ”kaiken sen jälkeen, mitä olemme joutuneet läpikäymään.” Lehti painotti, että Merikoivisto-hanke oli jyrkässä ristiriidassa maanhankintalain ns. kielipykälän kanssa sekä piti valitettavana, että jotkut katsoivat voivansa tulkita lain turvaamaa kansalaisuussuojaa mielensä mukaan. Ruotsinkielinen väestö oli elänyt siinä käsityksessä, että lait ovat lakeja, ja oli murheellista, että nyky-Suomessa saattoi esiintyä tämänkaltaista nationalismia. Lehti odotti julkisuudelta selkeämpää tuomiota hankkeelle, kuin se mitä eduskunnassa oli nähty.⁶⁸

”Onko Suomi oikeusvaltio?”, kysyi *Västra Nyland* ja totesi, että poikkeuslaki, jonka nojalla 1700 ihmiseltä ryöstetään koti on karkea hyökkäys oikeusvaltion periaatteita vastaan. Aloitetta olisi lehden mukaan voinut pitää huonona pilana, ellei se olisi eduskunnassa saanut tukea arvovaltaisilta henkilöiltä. Valiteltiin sitä, että lehdistössä tätä hyökkäystä pernajalaisia vastaan oli tarkasteltu lähinnä vain käytännöllisenä ratkaisuna siirtoväkiongelmiaan. Lehti myös muistutti, että lainsäädäntötyössä kansanedustajaa sitoo vain perustuslaki, johon kuitenkin sisältyy määräyksiä vapauden ja omistusoikeuden suojasta. Lisäksi Suomi on rauhansopimuksessa sitoutunut noudattamaan tiettyjä ihmisoikeusperiaatteita ja pidättäytymään kaikesta syrjivästä lainsäädännöstä.⁶⁹

Ruotsinkielinen sosialidemokraattinen *Arbetarbladet* puhui pääkirjoituksessaan attentaatista ruotsinkielisten ikivanhaa kotiseutuoikeutta vastaan. Lehdelle oli selvästi kiusallista, että aloitteen ensimmäinen allekirjoittaja Eeno Pusa oli sosialidemokraatti. Epäiltiin, että Merikoivistossa ei olisi

⁶⁸ Hufvudstadsbladet 26.2.1947. Seuraavana päivänä lehti julkaisi vielä laajan selostuksen eduskunnan lähetekeskustelusta.

⁶⁹ Västra Nyland 1947.

kyse ainoastaan karjalaisten asiasta, vaan siihen liittyisi myös aitosuomalaisten intressejä. Hankkeella yritettäisiin lyödä kiilaa vanhoille ruotsalaisalueille, ”ja sellaiselle on vähemmistökansallisuus aina herkkä”.⁷⁰ *Östra Nylandissa* ja *Nya Arguksessa* hanke leimattiin niin ikään aitosuomalaisuudeksi ja todettiin sen edustavan suomenkielisten yleistä halua ajaa ruotsinkieliset pois lyömällä suomenkielisiä väestökiiloja ruotsalaisseuduille.⁷¹

Kansandemokraattien *Vapaa Sana* piti suunnitelmaa huonona pilana. Lehti kannatti siirtoväen pikaista asuttamista, mutta ei mainitulla alueella, joka olisi käytettävä ruotsinkielisten maantarvitsijoiden asuttamiseen.⁷²

Suomen Sosialidemokraatti kirjoitti lähetekeskustelusta varsin neutraalisti, eikä käsitellyt asiaa sen enempää.⁷³ Kotkalainen sosialidemokraattinen *Eteenpäin* tuki Merikoivisto-hanketta ja paheksui, että vakavasta yhteiskunnallis-taloudellisesta asiasta oli ruotsinkielisellä taholla tehty kielipoliittinen juttu. Vähemmistön sorrosta ei lehden mukaan ollut kysymys, ja jos joitakuita on sorrettu, niin siirtoväkeen kuuluvia kalastajia, joiden asioita on hoidettu vieläkin huonommin, kuin muun siirtoväen.⁷⁴ Myös lappeenrantalainen sosiaalidemokraattilehti *Kansan Työ* ilmaisi tukensa hankkeelle. Lehti peräänkuulutti suurempaa ymmärtämystä koivistolaisten asiaa kohtaan ja totesi, että ”joutavanpäiväinen kielikiihkoilu” olisi jätettävä sivuun.⁷⁵

Maalaisliiton pää-äänenkannattaja *Maakansa* suhtautui varsin suopeasti Merikoivisto-aloitteeseen. Se, että Koiviston kaltaisen merenrannikkokunnan väestö jouduttaisiin asuttamaan sisämaahan oli lehden mukaan ao. ihmisten sekä kansantalouden kannalta järjetöntä ja ”kuvaavimpia osoituksia siitä, miten päättömiä ovat ruotsalaismaata koskevat asutussäännökset.” Myös maalaisliittolainen *Savon Sanomat* viittasi MHL:n kielipykälän mukanaan tuomiin epäoikeudenmukaisuuksiin. *Maakansa* ihmetteli ruotsinkielisten kansanedustajien ”aiheetonta raivonpuuskaa”, jota se piti asiattomana ja harkitsemattomana. Lehden kanta oli, ettei ruotsinkielisellä väestöllä ole moraalista oikeutta vetäytyä syrjään niistä velvoitteista, joita siirtoväen sijoittaminen asettaa. Niin tehdessään se asettautuu muuta kansaa ylemmälle askelmalle ”jonkinlaiseksi koskemattomaksi hallitsijaluokaksi.”⁷⁶

⁷⁰ Arbetarbladet 3.3.1947.

⁷¹ Östra Nyland 27.2.1947. Nya Argus 6/1947.

⁷² Vapaa Sana 11.3.1947.

⁷³ Suomen Sosialidemokraatti 26.2.1947.

⁷⁴ Eteenpäin 27.2.1947.

⁷⁵ Kansan Työ 1.3.1947.

⁷⁶ Maakansa 27.2.1947. Savon Sanomat 26.2.1947.

Karjala hämmästeli aloitteen aiheuttamaa kiihtymystä ruotsinkielisten keskuudessa ja huomautti, että kaavailtu pakkoluovutus koskisi lähinnä seitsemää suurmaanomistajaa. Nämä olivat maanhankintalain mukaan ensisijaisia luovutusvelvollisia, ja ellei heitä suojelisi ”pyhän maan koskemattomuuspykälä”, suurin osa heidän maistaan olisi lunastettu MHL:n mukaisesti. Mistään ”ennenkuulumattomasta oikeudenloukkauksesta” ei lehden mukaan ollut tässä yhteydessä mitään aihetta puhua. Alueen 20–30 toissijaista maanluovuttajaa voisivat halutessaan jäädä tiloilleen uuden kunnan perustamisen jälkeenkin. Kirjoituksen mukaan ruotsinkieliset olivat kielitaistelun joka käänteessä vedonneet hallitusmuodon kohtaan, jossa edellytetään ruotsalaisväestöä kohdeltavan suomalaisten rinnalla samojen perusteiden mukaan. MHL:n kielipykälää säädettäessä tästä yhdenvertaisuusperiaatteesta oli kuitenkin poikettu, ja lehti kysyi, oliko tämä sodan aiheuttamien menetysten tasaamista samanlaisten perusteiden mukaan. Se, että ruotsinkieliset kansanedustajat kauhistuvat seitsemän maanomistajan siirtämistä lyhyehkön matkan päähän on osoitus suuresta itsekkyydestä – etenkin kun nämä saisivat menetyksistään aivan erilaisen korvauksen kuin karjalainen siirtoväki. ”*Se osoittaa paremmin kuin mikään muu ruotsalaistemme vastaanhankointelu siirtoväen sijoittamiseksi nyky-Suomen alueelle, että ruotsalaisemme edelleenkin ja entistäkin suuremmassa määrin haluavat asettua etuoikeusasemaan ja suomalaisen kansanaineksen yläpuolelle sekä kieltäytyä osallistumasta niihin seuraumuksiin, joihin Suomi, heidänkin isänmaakseen väittämä maa, on onnettomien sotien vuoksi joutunut, sotien, joihin ruotsalaisemme eivät ole suinkaan suomalaisia syyttömämmät...*”⁷⁷

Karjalainen Kansa kirjoitti, että suomenkielistä Merikoiviston kuntaa perustettaessa olisi tehtävä väestönsiirtoja. Tällöin vaikeimmaksi pulmaksi muodostuisi noin 700 henkeen nousevan maattoman muonamiesväestön sijoittaminen. Kuitenkin jäljelle jäävässä Pernajan kunnassa sekä lähikunnissa olisi niin paljon luovutusvelvollisuuden alaista maata, että sitä jäisi ylikin kun nämä 180–190 muonamiesperhettä on asutettu. Lehti arveli, ettei näillä olisi mitään sitä vastaan, että saisivat vaihtaa maattoman muonarengin asemansa itsenäisen viljelijän asemaan. Lehti myös katsoi, ettei ruotsalaisilla tahoilla ollut esittää asiallisia perusteluita Merikoivisto-suunitelmaa vastaan, vaan vastustus johtui siitä, että ruotsinkieliset kokivat olevansa etuoikeutetussa asemassa suomenkielisiin nähden.⁷⁸

Edistyspuoluetta lähellä ollut *Helsingin Sanomat* käsitteli hanketta pääkirjoituksessaan vasta 15.3.1947, muutama viikko lähetekeskustelun jälkeen. Kirjoituksessa Merikoivisto-aloitetta

⁷⁷ Karjala 28.2.1947.

⁷⁸ Karjalainen Kansa 5/1947.

pidettiin epärealistisena: ”Vaikka aloite tulisi eduskunnassa hyväksytyksikin, mitä suuresti täytyy epäillä, ei ole pienintäkään todennäköisyyttä, että nykyinen hallitus antaisi vastaavan esityksen tai että tasavallan presidentti kirjoittaisi sen alle. Näistä seikoista on aloitteen tekijöiden täytynyt olla tietoisia.” Lehti tunnusti karjalaisen siirtoväen vaikean kohtalon, ja pohti, olisiko tältä voitu välttyä paremman viranomaissuunnittelun ja kaukonäköisyyden avulla, mutta totesi, että tilanne ei kuitenkaan parane, jos luodaan uutta siirtolaisuutta. HS katsoi, etteivät maamme asutusolot ole niin avaria, että yhden pitäjän väki voitaisiin aina sijoittaa yhtenä ryhmänä samaan paikkaan, ja että tässäkin suhteessa hanke on todellisuudelle vieras. Lehti piti lakialoitetta ”vähemmän harkittuna”, ja valitteli, että vailla toteutumisen mahdollisuuksia olevalla ehdotuksella on vahingoitettu kieliryhmien välistä sopua. Aloitteen ruotsinkielisellä taholla aiheuttamaa kiihtymystä pidettiin ymmärrettävänä, mutta toisaalta silläkin puolella oli sorruttu yleistävään liioitteluun. Kirjoituksen lopussa todettiin, että eduskunnassa tehdään kymmenittäin mahdottomia aloitteita, jotka julkinen sana kuitenkin ohittaa vaieten.⁷⁹

Kesäkuussa 1947 *Suomen Kuvalehti* julkaisi nimettömän kirjoituksen, jossa huomautettiin, että maanhankintalaki tähtää maan asuttamiseen, mutta Merikoivisto-laki olisi häätolaki, joka loisi uutta siirtoväkeä. Artikkelissa esitettiin, että alueelta joutuisi siirtymään pois noin 1100 henkeä. Lisäksi todettiin, että aloite on koskenut normaaliolossakin tulenarkaan kohtaan eli kielikysymykseen.⁸⁰

Lakkautetun Koiviston kunnan hoitokunnan puheenjohtaja Sulo O. Hoikkala vastasi kirjoitukseen *Koiviston Viestissä* todeten, että kaikki väitteet joiden mukaan Merikoivisto toteutuessaan synnyttäisi lisää kodittomia ovat asiain vääristelyä. Lakialoitteessa ja sen perusteluissa ei puhuta missään kohdassa, että asukkaiden olisi siirryttävä pois paikkakunnalta, vaan että heillä olisi oikeus kaksinkertaiseen maa-alueeseen toiselta paikkakunnalta, jos haluavat lähteä. Lisäksi lakialoitteen mukaan tilattomillakin perijalaisilla olisi nyt mahdollisuus saada omaa maata.⁸¹

Elokuussa maatalousministeriön asutusasiainosaston toimistopäällikkö Arvo Yläraakkola valaisi *Suomen Kuvalehdessä* Merikoivisto-hankkeeseen liittyneitä väärinkäsityksiä ”virallisten asiakirjojen osoittamilla tosiasioilla.” Hän korosti, ettei ketään olla ajamassa alueelta pois, vaan että kunnasta muodostuu kaksikielinen, jossa vähemmistökielenä on ruotsi. Kirjoittaja totesi lakialoitteen tekijöiden tietävän, että laki käsitellään niin tarkkaan, ettei siihen voi jäädä mitään

⁷⁹ Helsingin Sanomat 15.3.1947.

⁸⁰ Suomen Kuvalehti 21.6.1947.

⁸¹ Koiviston Viesti 13/1947.

määräyksiä väestön pakkosiirroista. Kyse ei Yläräkkolan mukaan ollut kielivähemmistön sortamisesta vaan siitä, että sodan raskaat seuraamukset pyrittiin tasaamaan kaikkien kansanosien kesken samassa suhteessa.⁸²

Lehtikirjoittelu vaimeni kevään ja kesän 1947 mittaan. Julkisuuteen Merikoivisto-aihe palasi alkuvuodesta 1948, jolloin eduskunnan maatalous- sekä laki- ja talousvaliokunta antoivat asiasta lausuntonsa.

Äänenpainot ja rintamalinjat lehdistössä olivat kutakuinkin samanlaisia kuin vuotta aiemmin. Ruotsinkieliset sekä kansandemokraattiset julkaisut vastustivat hanketta kuten ennenkin; varauksettominta kannatusta Merikoivisto-aloite nautti lähinnä maalaisliittolaisessa lehdistössä.⁸³

Maaliskuussa 1948 järjestettiin ulkomaalaisille sanomalehtimiehille tiedotustilaisuus sos.dem. eduskuntaryhmän tiloissa. Tarkoitus oli oikaista ulkomailla – etenkin Ruotsissa – vallinneita virheellisiä käsityksiä Merikoivisto-aloitteesta kielipoliittisesti motivoituna häätölakina.⁸⁴ Sekä ruotsiksi että englanniksi käännettyssä muistiossa painotettiin, ettei kyse ollut vähimmässäkään määrin kielipoliittisesta hankkeesta, vaan yksinomaan käytännöllisestä ratkaisusta koivistolaisen siirtoväen sijoitusongelmaan.⁸⁵

Apua julkisuudenhallintaan pyydettiin myös ruotsinmaalaiselta valtiopäiväedustaja Udde Jacobssonilta, samalta mieheltä, jonka nimiin oli pantu alkuperäinen idea koivistolaisten omasta kunnasta. Kirjeessään Jacobssonille Eeno Pusa vakuutti, ettei ruotsinkielistä väestöä olla missään tapauksessa pakkosiirtämässä kotiseuduiltaan, ja toivoi Jacobssonin myötävaikutusta väärinkäsitysten korjaamiseksi ruotsalaisessa sanomalehdistössä.⁸⁶

⁸² Suomen Kuvalehti 2.8.1947.

⁸³ Esim. Hbl 12.2.1948, Arbetarbladet 18.2.1948, Maakansa 12.2.1948.

⁸⁴ Suomen Sosialidemokraatti 5.3.1948.

⁸⁵ P.M. concerning the question of Merikoivisto 3.3.1948. Merikoivisto-hanke. Koivisto-säätiön arkisto.

⁸⁶ Eeno Pusan kirje Udde Jacobssonille 10.3.1948. Eeno Pusan kokoelma, kansio 21. KA.

Merikoiviston puolesta ja sitä vastaan

Pernajalaisten joukkoesiintyminen Merikoivisto-aloitetta vastaan

Joukko eri ammatteja ja poliittisia näkemyksiä edustaneita länsipernajalaisia kokoontui 2.3.1947 Pernajan kunnantalolle pohtimaan toimenpiteitä Merikoivisto-lakia vastaan. Paikalle oli kutsuttu myös kaksi ulkopaikkakuntalaista, kansanedustajat Henrik Kullberg (ruots) ja Atos Wirtanen (SKDL). Kokouksessa perustettiin toimikunta, jonka tehtäväksi tuli järjestää kansalaiskokous Pernajan asukkaille sekä laatia julkilausuma Merikoivisto-asiasta.⁸⁷ Toimikunnan johtomiehiksi valittiin kunnanvaltuuston puheenjohtaja, agronomi Gösta Klåvus sekä lakimies Tönne Antell. Jälkimmäisen veli Kurt oli tähän aikaan paitsi eduskunnan ruotsinkielisen kanslian päällikkö, myös Suomenruotsalaisten kansankäräjien valtuutettujen puheenjohtaja. Kurt Antell omisti Pernajalla Tjusterbyn kartanon; Tönne Antell isännöi kartanon maista lohkaistua Gerbygårdin tilaa.⁸⁸

Julkilausuman lopullinen muotoilu annettiin Kurt Antellin tehtäväksi. Toimikunnan hahmotteleman luonnoksen mukana tullessa saatekirjeessä Tönne Antell neuvoi jättämään lopullisesta tekstistä pois viittaukset ystävällisestä kohtelusta, jota Pernajalla tilapäisesti oleskelleet karjalaiset olivat saaneet osakseen. Sen sijaan piti korostaa, että Suomessa on myös ruotsinkielisiä maansaajia sekä vaatia selvitystä maanjaossa tapahtuneesta vitkastelusta. Olisi syytä myös ottaa esiin yhteensä noin sadan pää- ja sivutoimisen pernajalaisen kalastajan asema. Edelleen toimikunta katsoi, että julkilausumassa tulisi ehdottomasti muistuttaa kieltä ja rotua suojaavista demokraattisista periaatteista, jotka oli artikuloitu tuoreessa rauhansopimuksessa.⁸⁹

Merikoivisto-asia oli esillä Suomenruotsalaisten kansankäräjien puheenjohtajiston kokouksessa 5.3.1947. Päätettiin, että pernajalaisten adressi oli esitettävä paitsi maan hallitukselle sekä eduskuntaryhmille, myös presidentti Paasikivelle. Kurt Antell arveli, että presidentin tunnetut sympatiat suomenruotsalaisia kohtaan auttaisivat pernajalaisten asiaa. Ajateltiin, että visiitti tasavallan päämiehen luokse saattaisi lisäksi herätellä tähän asti hiljaa ollutta porvarillista suomenkielistä lehdistöä ottamaan kantaa Merikoivisto-hanketta vastaan.⁹⁰

Kansalaiskokous pidettiin Pernajan Isnäsissä 9.3.1947. Paikalle oli saapunut lehtitiedon mukaan noin 600 henkeä: ”suurtilallisia ja pieneläjiä, talonpoikia ja muonamiehiä”. Tilaisuudessa puhuivat

⁸⁷ Arbetarbladet 3.3.1947.

⁸⁸ Sirén 2003, s. 292.

⁸⁹ Tönne Antellin kirje Kurt Antellille 3.3.1947. Svenska Finlands Folkting, III C g 2. Merikoivisto-handlingar. KA.

⁹⁰ Svenska Finlands Folkting, Presidiums protokoll 1945–1948, III C d 1. KA. Sirén 2003, s. 294.

mm. valtiopäivämiehet Henrik Kullberg (ruots) ja Gösta Rosenberg (SKDL) sekä agronomi Ragni Karlsson (sd).

Rosenbergin mielestä Merikoivisto-aloite oli röyhkein hyökkäys, mitä koskaan on suunnattu ruotsinkielisiä kohtaan maassamme. Hän lupasi, että kaikki kansandemokraattisen eduskuntaryhmän jäsenet tulisivat äänestämään lakiehdotusta vastaan, vaikka ryhmään kuuluu karjalaisiakin. Karlsson katsoi aloitteen loukkaavan pohjoismaista oikeustajua. Lakiesitys tarkoittaisi kansalaisten jakamista parempaan ja huonompaan väkeen; kenellekään ei tulisi mieleen ehdottaa suomenkielisen kunnan tyhjentämistä. Karlsson totesi, että Helsinginkin asuntopula voitaisiin ratkaista tyhjentämällä osa Töölöä, minkä jälkeen asunnottomat voisivat muuttaa tyhjiin asuntoihin. Puhuja ihmetteli, kuinka Pusalla saattoi vielä olla Sosialidemokraattisen puolueen jäsenkirja hallussaan. Kalastusneuvoja Fredrik Forsell selosti, ettei Pernajanlahdelle mahdu enää uusia rysiä, eikä koivistolaisilla näin olisi mahdollisuutta harjoittaa entistä kalastusammattiaan Pernajalla.

Kokouksessa valittiin kymmenhenkinen lähetyskunta toimittamaan pernajalaisten joukkoadressi tasavallan presidentti Paasikivelle sekä tapaamaan hallitusta ja eduskuntaryhmiä.⁹¹

Pernajalaisten lähetystö Helsingissä

Pernajalaisten lähetystö vieraili Helsingissä kunnanvaltuuston puheenjohtaja Gösta Klåvuksen johdolla 13.3.1947. Presidentille, hallitukselle sekä eduskuntaryhmille luettiin vastalause Merikoivisto-lakialoitteen johdosta sekä jätettiin asiaa koskeva muistio. Muistiossa todettiin, että Merikoivisto-hanke paitsi loisi uuden ryhmän siirtoväkeä, loukkaisi syvästi niiden maanviljelijöiden omistusoikeutta, jotka eivät ole lainkaan tai ovat vain toissijaisesti luovutusvelvollisia. Hanke myös mitätöisi alueella jo suoritettut maanhankintalain mukaiset asutustoimenpiteet.

Muistion mukaan alueen pirstominen vahingoittaisi kansanhuollollisesti erittäin tuottoisaa aluetta. Maan lohkominen n. 4,5 hehtaarin palstoihin johtaisi siihen, että alue taantuisi maataloustuotteisiin nähden korkeintaan omavaraiseksi seuduksi. Kalastuksen lisääminen Pernajanlahdella ei voisi tulla kysymykseenkään. Sijoitussuunnitelman mukaan jo nyt Pernajaan olisi sijoitettava 50

⁹¹ Nya Pressen 10.3.1947. Arbetarbladet 10.3.1947.

lavansaarelaista merikalastajaa. Isnäsin sahan sisällyttäminen Merikoivistoon taas riistäisi toimeentulon 110 työläisperheeltä.

Muistiossa pelättiin myös, että toteutuessaan Merikoivisto-hanke turmelisi Suomen koko ruotsinkieliselle väestölle tärkeitä ja korvaamattomia kulttuuriarvoja. Alue on maan vanhimpia sivistysseutuja, ja nähtiin, etteivät uudet asukkaat vaalisi seudun historiallisia ja luonnontieteellisiä muistomerkkejä samalla kiintymyksellä kuin ne, joille nämä ovat erityisen kallisarvoisia. Merikoiviston kunta myös pirstoisi Pernajan kolmeksi erilliseksi alueeksi, joilla ei olisi suoraa yhteyttä keskenään.⁹²

Presidentti Paasikivelle ojennettiin 978 henkilön allekirjoittama vetoamus Merikoivisto-hanketta vastaan. Presidentti totesi pernajalaisten toki tuntevan hänen ymmärtäväisen kantansa ruotsinkielisen väestön ongelmia kohtaan. Hän lupasi tehdä kaiken voitavansa, jotta asiassa päädyttäisiin ratkaisuun, joka ei loukkaa kenenkään oikeuksia.⁹³

Valtioneuvoston puolesta lähetyskunnan ottivat vastaan vt. pääministeri Vihtori Vesterinen (maal) ja 2. maatalousministeri Paavo A. Viding (maal). Vesterinen lausui, ettei hallituksella ole toistaiseksi ollut Merikoivisto-hankkeen kanssa mitään tekemistä. Asiaa tultaisiin aikanaan käsittelemään hallituksessa tasapuolisesti ja huolellisesti.⁹⁴

Sosialidemokraattisessa eduskuntaryhmässä lähetystölle tähdennettiin, ettei puolue ollut käsitellyt ko. lakialoitetta. Edustaja Eeno Pusa selitti, että vastustajien taholla Merikoivisto-hanke on ymmärretty väärin. Hän kiisti, että aloitteeseen liittyisi vähääkään kansalliskiihkoa ja huomautti, että ruotsinkielisille on tarjottu mahdollisuutta asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi. Keskeiseksi yksittäiseksi kysymykseksi nousseesta Isnäsin sahan kohtalosta Pusa lausui, että sahojen myyntejä on maassamme tehty ennenkin.

Ruotsinkielinen sosialidemokraattiedustaja Gunnar Andersson valitti lakialoitetta ”kiihtyneeseen sävyyn”. Hänen mukaansa 60 % puolueen äänestäjistä odottaa puolueen reaktiota lakialoitteeseen. Kansanedustaja ja ministeri Onni Hiltunen sanoi, että suurin osa lakialoiteista hylätään. Lähetystö voisi rauhassa palata kotiin ja puuttua asiaan, kun se eduskuntakäsittelyssä tulee jälleen esille.

⁹² Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, pöytäkirjat 1947. Ca 20. Työväen arkisto.

⁹³ Arbetarbladet 14.3.1947. J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956. Ensimmäinen osa, s. 425–426.

⁹⁴ Arbetarbladet 14.3.1947.

Hiltusen mukaan Sosialidemokraattinen puolue tulisi aloitteen suhteen ”noudattaman puolueohjelmaansa”.⁹⁵

Maalaisliiton ryhmässä edustaja Juho Koivisto huomautti lähetystölle, että Merikoivistolle asutettavaksi suunniteltu väki on joutunut jättämään asuma-alueensa ja usein irtaimistonsakin, mikä myös tulisi ottaa huomioon.⁹⁶

SKDL:n ryhmästä lähetyskunnalle ilmoitettiin, ettei lakialoite tule saamaan yhtään ääntä kansandemokraateilta. Kokoomuksen ja Edistyspuolueen eduskuntaryhmät eivät vielä olleet ottaneet kantaa Merikoivisto-aloitteeseen.⁹⁷

Pernajalaisten lähetyskunnan vierailu huomioitiin myönteisessä sävyssä suomenkielisessä, Kokoomusta ja Edistyspuoluetta lähellä olleissa porvarillisissa lehdissä.⁹⁸ Kansanedustaja Henrik Kullberg kirjoitti *Borgåbladetissa*, että ihmiset nähnevät nyt, että Merikoivisto-aloite on kuolleenä syntynyt, ja täten lähetystö teki asialle suuren palveluksen.⁹⁹

Isnäsin kansalaiskokous lähetyskuntineen jäi ainoaksi suureksi joukkoesiintymiseksi Merikoivisto-hanketta vastaan; ei tullut tarpeelliseksi panna ns. isoa pyörää pyörimään. Mikäli tilanne olisi edellyttänyt järeitä aseita, ensimmäinen askel olisi ollut kansankäräjien koollekutsuminen. Tätä toimenpidettä harkittiin RKP:n eduskuntaryhmässä alkuvuodesta 1948. Maatalousvaliokunta oli antanut Merikoivistoa puoltavan lausunnon, ja tilanne vaikutti siksi huolestuttavalta, että arveltiin pian tarvittavan ulkoparlamentaarisista vaikuttamista. Eduskuntaryhmä päättyi eräänlaiseen hämäykseen: julkisuuteen annettiin tieto kansankäräjien koollekutsumisesta, mutta tämä liike jäi lopulta pelkäksi bluffiksi.¹⁰⁰

⁹⁵ Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, pöytäkirjat 1947. Ca 20. TA.

⁹⁶ Maalaisliiton eduskuntaryhmän pöytäkirjat 1947. Ca. Keskustan ja maaseudun arkisto.

⁹⁷ Arbetarbladet 14.3.1947

⁹⁸ Sirén 2003, s. 294. Esim. HS 14.3.1947

⁹⁹ Borgåbladet 15.3.1947

¹⁰⁰ Svenska riksdagsgruppen. Protokoll 24.2.1948 & 27.2.1948. Svenska centralarkivet. Suomen Sosialidemokraatti 5.3.1948.

Koivistolaiset Merikoiviston puolesta

Pernajalaisten lähetyskunnan käytyä Helsingissä, järjestettiin 16.3.1947 Perniössä – jossa toimi lakkautetun Koiviston kunnan hoitokunta – kansalaiskokous aiheena kannakselaisen merenrantaväestön elinkysymykset. Paikalle oli saapunut arviolta kolmatta sataa koivistolaista ja sakkijärveläistä. Kokouksesta raportoineen Karjala-lehden mukaan koivistolaiset olivat perin kyllästyneitä valtiovallan katteettomiin lupauksiin sijoittaa koivistolainen siirtoväki sellaisille seuduille, missä kalastuselinkeinon harjoittaminen olisi mahdollista.¹⁰¹

Kokouksessa puhunut maanviljelijä Joonas Lenkkeri viittasi Merikoivisto-lakialoitteeseen ja huomautti, etteivät koivistolaiset tahdo taistella ruotsinkielisten kanssa, vaan haluavat yksinkertaisesti sellaiset sijoitusalueet, joilla voivat harjoittaa merenkulkua ja kalastusta. Kokouksen puheenjohtaja Sulo O. Hoikkala väitti, että Yleisradion pääjohtaja Hella Wuolijoki olisi yksityisessä keskustelussa sanonut kannattavansa Merikoivisto-hanketta, vaikka hänen puolueensa sitä vastustaakin. Tämän väitteen Wuolijoki tosin kiisti myöhemmin julkisuudessa. Kun ehdotettiin, että koivistolaisten asiaa pyritäisiin ajamaan Yleisradiossa, huomautti Hoikkala, että eräästä radiohaastattelusta oli suorastaan sensuroitu hänen puheenvuoronsa, jossa käsitteli koivistolaisten oikeuksia päästä rannikolle.¹⁰²

Perniön kokous valitsi ponsivaliokunnan valmistelemaan julkilausumaa sijoitusasiasta. Lisäksi valittiin kymmenmiehinen valtuuskunta – pernajalaisten tapaan – lähetettäväksi Helsinkiin eduskuntaryhmien ja mahdollisesti tasavallan presidentin puheille. Sekä ponsivaliokunnan että lähetystön puheenjohtajaksi valittiin S.O. Hoikkala.¹⁰³

Perniön kokouksessa valittu lähetyskunta ei tiettävästi koskaan vieraillut Helsingissä. Sen sijaan kaikessa hiljaisuudessa oli perustettu ilmeisen epävirallinen ns. Merikoivisto-toimikunta (alun perin Koiviston sijoitusasiaintoimikunta) hanketta edistämään. Toimikunta lienee perustettu loppuvuodesta 1946 tai tammikuussa 1947, siis ennen lakialoitteen jättämistä ja hankkeen tuloa julkisuuteen, ja sen nimenkirjoittajana esiintyy jälleen johtaja Sulo O. Hoikkala.. Toimikunta sai lahjotusvaroja koivistolaisilta yrityksiltä, yhdistyksiltä sekä Koiviston kunnalta (!) yhteensä 115 000 markkaa.¹⁰⁴ Varoilla katettiin Merikoivisto-hankkeen lobbauksesta koituneita matka- ym. kuluja.

¹⁰¹ Karjala 18.3.1947

¹⁰² ibid.

¹⁰³ Perniön seudun siirtoväen neuvottelukokouksen pöytäkirja 16.3.1947. Karjalan Liiton arkisto, Eb:14. KA.

¹⁰⁴ Vuoden 2008 rahanarvokertoimen mukaan n. 6400 €. http://www.stat.fi/til/khi/2008/khi_2008_2009-01-16_tau_001.html

Rahaa käytettiin ilmeisesti myös pienimuotoiseen suhdetoimintaan. Tositteiden mukaan oli mm. tarjottu päivällinen 12 hengelle Eduskunnan ravintolassa; valitettavasti kuiteista ei ilmene, ketkä olivat kestityksestä saaneet nauttia.¹⁰⁵

¹⁰⁵ *Merikoiviston tilit*. Merikoivisto-hanke. Koivisto-säätiön arkisto.

Ensimmäinen Merikoivisto-aloite maatalousvaliokunnassa

Eduskunnan maatalousvaliokunnassa Merikoivisto-lausuntoa valmisteli asutusasioita käsittelevä I jaos. Itse valiokunnassa lausuntoluonnosta käsiteltiin ensimmäisen kerran 14.11.1947. Valiokunnan puheenjohtaja Toivo Ikonen (maal) esitti edustaja Yrjö Hautalan (maal) kannattamana, että vastoin jaoston ehdotusta lakialoite olisi ehdotettava hyväksyttäväksi. Äänestyksessä, jossa 4 edustajaa pidättäytyi äänestämästä, Ikosen esitys hylättiin 7 äänellä 4 vastaan. Tämän jälkeen asia pantiin pöydälle.¹⁰⁶

Seuraavan kerran asiaa käsiteltiin maatalousvaliokunnassa 19.11.1947. Edustaja Pusa ehdotti ed. Emil Luukan (maal) kannattamana, että asiassa olisi vielä kuultava asiantuntijoina laivuri Kaarlo Pullia ja asutustarkastaja Olavi Syvärantaa. Äänestyksessä Pusan ehdotus voitti 10 äänellä 4 vastaan. Asia pantiin pöydälle.¹⁰⁷

Helmikuun 11. 1948 päivätyssä lausunnossaan no. 16 eduskunnan maatalousvaliokunta päätyi suosittelemaan laki- ja talousvaliokunnalle Merikoivisto-lakialoitteen hyväksymistä tietyin muutoksin. Maatalousvaliokunta totesi, että lakialoitteessa otetaan riittävästi huomioon ruotsinkielisen väestön edut, mutta ehdotti lakialoitteen 3 § 3 momenttia muutettavaksi siten, että toissijaiset maanluovutusvelvolliset jätetään kokonaan pakkolunastuksen ulkopuolelle. Tällaisen kiinteistönomistajan omasta tahdosta jäisi riippumaan, haluavatko he luovuttaa tilansa lakialoitteen edellyttämään tarkoitukseen ja päästä siten osallisiksi eduista, joista ehdotuksen 5 §:ssä säädetään, ts. saada Merikoiviston kunnan ulkopuolelta tilan, joka vastaa luovutetun kiinteistön kaksinkertaista arvoa. Maatalousvaliokunta ehdotti lisäksi, että koska pakolunastettavaksi ehdotetulla alueella olevan Isnäsin sahan ympäristössä on huomattavaa työläisasutusta, voitaisiin sahalaitos ja sen ympäristössä oleva noin 100 ha suuruinen tehdas- ja asuntoalue jättää perustettavan kunnan ulkopuolelle.

Perusteluissaan maatalousvaliokunta viittasi maanhankintalain 91 pykälään, jonka mukaan siirtoväkeen kuuluvat maansaajat on uskontonsa, kielensä ja entisten asuinpaikkojensa yhteisyyden perusteella pyrittävä sijoittamaan samoihin kuntiin ja sellaisille alueille, jotka luonnonsuhteittensa sekä liikenne- ja taloudellisten edellytystensä puolesta vastaavat mahdollisimman paljon niitä

¹⁰⁶ Maatalousvaliokunnan pöytäkirjat 1945–1948. Eduskunnan kirjasto. Maatalousvaliokunnan I jaoksen pöytäkirjat eivät ole säilyneet.

¹⁰⁷ Maatalousvaliokunnan pöytäkirjat 1945–1948. Eduskunnan kirjasto.

alueita, missä he aiemmin asuivat. Koiviston kunnasta olevan siirtoväen sijoitusalueilla em. ehdot eivät täyty, ja olisi koko maankin edun mukaista, että koivistolaiset pääsisivät harjoittamaan entisiä elinkeinojaan.

Ruotsalaisen Kansanpuolueen edustajat Henrik Kullberg ja Matts Forss liittivät maatalousvaliokunnan lausuntoon eriävän mielipiteensä. He katsoivat, että Merikoivisto-laki sortaisi vähemmistöä asettamalla Pernajalla asuvat ruotsinkieliset poikkeusasemaan muihin kansalaisiin verrattuna ja pitivät lakiehdotusta ruotsalaista väestöä vastaan suunnattuna häätolakina. Maanhankintalain mukaisessa asuttamisessa on jokaiselle maanomistajalle taattu tietty oikeussuoja, joka nyt riistettäisiin. Oikeudenloukkaus kohdistuisi etenkin toissijaisiin maanluovutusvelvollisiin, koska lakiehdotuksessa ei ollut määritelty, kuinka paljon maata saisi pitää hallussaan ruotsinkielinen maanomistaja, joka haluaisi jäädä alueelle.

Kullbergin ja Forssin mukaan suomenkielinen kunta keskellä ruotsinkielistä seutua saattaisi Pernajan kunnan jäljelle jäävän osan vaikeaan hallinnolliseen asemaan. Yhteydet Merikoiviston länsipuolella olevaan osaan Pernajaa tulisivat vaikeutumaan, uusi suomalainen kunta rikkoisi kansakoululaitoksen piirijaon sekä aiheuttaisi muita käytännön vaikeuksia ja kunnallisia menoja.

Eriävässä mielipiteessä todettiin vielä, että koko Suomen ruotsinkielinen väestö vastustaa lakiehdotuksen sisältämää oikeudenloukkausta ja toivoo, ettei sellaisen epäoikeudenmukaisuuden sallita kohdistuvan ruotsinkieliseen alueeseen. Uuden suomenkielisen kunnan perustaminen tulisi aiheuttamaan monia ikävyyksiä alueen ruotsinkieliselle sekä kärjistämään suomalaisten ja ruotsalaisten välisiä vastakohtaisuuksia maassamme. Kyseinen häikäilemätön toimenpide olisi vastoin pohjoismaista oikeuskäsitystä ja vahingollinen Suomen maineelle oikeusvaltiona.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Valtiopäiväasiakirjat 1947. Asiakirjat V:I.

Ensimmäinen Merikoivisto-aloite laki- ja talousvaliokunnassa

Maatalousvaliokunnan lausunto no. 16 esiteltiin eduskunnan laki- ja talousvaliokunnan kokouksessa 19.2.1948. Yleiskeskustelussa edustaja Bruno Sarlin (edistys) lausui epäilyksensä, voidaanko maanhankintalain mukaisessa järjestyksessä ryhtyä muodostamaan erillistä kuntaa. Hänen mukaansa laki kunnallisen jaotuksen muuttamisesta ei tunne sellaista menettelyä, jota aloitteessa ehdotetaan. Sarlin katsoi myös, että lakiehdotus on periaatteellisesti hyvin arkaluontoinen. Ed. Ilmari Sormunen (SKDL) yhtyi Sarliniin. Urho Kulovaara (sd) totesi, ettei kunnallisen jaotuksen muuttamisesta annettu laki ole esteenä asialle.

Laki- ja talousvaliokunta päätti kuulla asiantuntijoina presidentti Ståhlbergiä, maatalousministeriön asutusasiainosastoa, sisäministeriötä, KHO:n jäsentä, maatalousvaliokunnan puheenjohtajaa ja ed. Pusaa. Myöhemmin päätettiin kuulla myös pääministeri Pekkala.¹⁰⁹

Istunnossa 25.2.1948 kuultavina olivat entinen kansanedustaja Rieti (Fredrik) Itkonen (sd)¹¹⁰, agronomi Eino Lähdeoja maatalousministeriön asutusasiainosastolta sekä edustaja Eeno Pusa.

Itkonen ei pitänyt puheena ollutta ehdotusta parhaana mahdollisena, mutta osaratkaisuna se olisi hyvä. Hän muistutti, että eduskunta ei ole yleensä hyväksynyt asuttamista ruotsalaisseuduille.

ASO:n Lähdeoja selvitti, että Pernajan kunnan alueella on paljon suurtiloja, ja käytettävissä olisi 3200 ha maatalouskelpoista maata. Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti voitaisiin sijoittaa noin 52 siirtolaisperhettä. Tällöin käytetyksi tulisi 1300 ha ja jäljelle jäisi 1900 ha. Suunnitellun Merikoiviston alueelle voitaisiin perustaa noin 200 tilaa, mikäli tilakoko on 8 ha.

Lähdeoja totesi, että koivistolaisten tilanne on hyvin huono. Asutustiloissa on suurta vajausta, eikä koivistolaisia ole voitu valtioneuvoston asettaman 2 % säännön takia sijoittaa meren rannalle. Heitä on sijoitettu Mäntsälään, Turun saaristoon 100 perhettä ja jonkin verran Kymen läänin kuntiin.

Eeno Pusa luki kirjallisen muistion ja arvosteli ruotsinkielisiä raivausvelvollisuuden laiminlyömisestä. Edellisen vuoden loppuun mennessä oli hänen mukaansa raivattu vain 6 ha, ja

¹⁰⁹ Laki- ja talousvaliokunnan pöytäkirjat 1946–1947. Eduskunnan kirjasto.

¹¹⁰ Varanotaari Itkonen oli aiemmin toiminut valtioneuvoston asettamana selvitysmiehenä Lappeenrannan esikaupunkiliitoksessa, Lauritsalan kauppalan perustamisessa ja Imatran kauppalan perustamisessa.

väite, että ruotsinkieliset raivaisivat maata suomenkielisille, olisi perätön. ”Jos [Merikoivisto-] laki pannaan täytäntöön ja osoitetaan, että ei ole käytetty pakkoa ruotsalaisia vastaan, niin ei synny ulkopoliittisia tapahtumia”.

SKDL:n Juho Mäkelän mukaan pakkokeinoja tulisi varmasti käytettäväksi, mikä johtaisi ulkopoliittisiin seuraamuksiin. Mäkelä halusi tietää, oliko tutkittu suomalaisrannikon, esim. Merikarvian soveltuvuutta koivistolaisille. ASO:n Lähdeoja selosti, että Merikarvialle oli perustettu viisi kalastustilaa, jotka eivät olleet menneet kaupaksi. Seutu on hyvin karua, eikä siellä voida harjoittaa maataloutta. Suomalaisrannikoille oli Lähdeojan mukaan sijoitettu liikaakin väkeä.

Presidentti Ståhlberg oli sairauden takia estynyt saapumasta laki- ja talousvaliokuntaan, ja hänen kirjallinen lausuntonsa luettiin istunnossa 4.3.1948. Ståhlberg tuli siihen tulokseen, ettei Merikoivisto-lakia olisi säädettävä, vaan Koiviston siirtoväki olisi asutettava maanhankintalain puitteissa. Hänen lähtökohtansa oli, että säännöllisistä oikeusoloista ei ole poikettava enempää kuin on välttämätöntä. Merikoivisto-ehdotusta hän piti uutena poikkeuslakina, joka räikeästi poikkeaa sekä säännöllisistä oikeusoloista että siirtoväen asuttamisen yleisestä järjestelystä. Koska ehdotettu laki koskisi yksittäistä, rajoitettua paikkakuntaa ja siis asiallisesti tiettyjä henkilöitä, lailla olisi erikoislain luonne, jollaista on vältettävä kansalaisten yhdenvertaisuuden nimissä. Jos puheena oleva alue erotettaisiin kielellisestä ja kunnallisesta yhteydestään, menisi tämä jyrkästi eri suuntaan maanhankintalain yleisen periaatteen kanssa ja herättäisi katkeraa tyytymättömyyttä.

Ståhlberg myönsi, että Koiviston siirtoväkeä ei maanhankintalain mukaan voida tyydyttävästi asuttaa, mutta sama ongelma koskee muutakin siirtoväkeä. Koivistolaisten asuttaminen saattaa olla tavallista vaikeampaa, mutta se ei oikeuta turvautumaan toimenpiteisiin, jotka poikkeavat näin jyrkästi yleisistä oikeusoloista. Vielä vähemmän poikkeuslakia puolustaa tyytymättömyys siihen, että ruotsinkielisten paikkakuntien maanluovuttajat ovat saaneet edullisemman aseman kuin suomenkielisten. Ståhlberg katsoi, että vaikka kyseisen Pernajan alueen asukkaille luvatut myönnytykset voivat hieman lieventää ehdotuksen kohtuuttomuutta, eivät ne oleellisesti muuta lakialoitteen arveluttavia puolia.¹¹¹

Valiokunnan istunnossa 9.3.1948 hallitusneuvos Erkki Mantere sisäministeriöstä selvitti, että maalaiskuntien perustaminen tapahtuu kunnallisesta jaotuksesta annetun lain mukaan.

¹¹¹ Laki- ja talousvaliokunnan pöytäkirjat 1946–1947. Eduskunnan kirjasto. Valtiopäiväasiakirjat 1947. Asiakirjat V:I.

Valtioneuvosto päättää asiasta, se tutkii taloudelliset ym. edellytykset. Kun lohkaistaan uusi kunta toisesta, pitää laatia selvitys, miten omaisuus jakaantuu vanhan ja uuden kunnan kesken. Merikoiviston tapauksessa taloudellisten välien selvittely jäisi pois. Valtioneuvostolle ei jäisi muuta määrättävää kuin päivämäärä, jolloin kunnan toiminta alkaa sekä [kunnallis]vaalit. Koiviston kunnalla ei ole mitään luovutettavaa Merikoiviston kunnalle. Koiviston 300 000 – 400 000 markan omaisuus menee pakollisiin kuluihin, ja Merikoiviston kunta tulisi siis perustettavaksi valtion kustannuksella. Olisi selvitettävä, vastaisiko Pernajan kunta yksin vanhoista veloistaan, vaikka suuri pala kunnasta lohkaistaisiin pois. Merikoiviston kunnan perustaminen pirstoisi Pernajan neljään osaan ja esim. koulupiirikysymys hyvin vaikea järjestää pirstoutuneessa kunnassa.

Jatketussa I käsittelyssä 9.4.1948 kuulemisvuorossa oli entisen Koiviston mlk:n hoitokunnan puheenjohtaja Sulo O. Hoikkala. Hoikkala luki kirjallisen lausunnon, jossa totesi Koiviston kaikkien kylien sijainneen rannikolla. Koivistolla merenkulku ja laivanrakennus olivat hyvin kehittyneitä ja kunnan rautatieasematulot olivat olleet varsin suuret. Nyt koivistolaiset oli hajautettu eri kuntiin. Hoikkala huomautti, että pienehköjen puulaivojen puute oli suuri, ja koivistolaisia oli kysytty jopa Kuubasta saakka rakentamaan laivoja.

Hoikkala selitti, että Merikoivistolle ehdotetulla alueella oli hyvät rannat sekä puuta laivanrakennukseen. Hän kannatti lakialoitteen hyväksymistä ja ehdotti, että laki olisi kirjoitettava niin, ettei ketään poistettaisi asuinsijoiltaan.

SKDL:n edustaja Juho Mäkelä toisti aiemman kantansa, että Merikarvian kunta olisi sopiva koivistolaisille sekä myös Pyhämaa Uudenkaupungin lähellä.¹¹²

Eduskunnan sihteerä, lakitieteen kandidaatti E.H.I. Tammiota laki- ja talousvaliokunta kuuli 3.6.1948. Tammion näkemyksen mukaan oli oleellista selvittää uuden kunnan kantokyky. Kansakoulu-, köyhäinhoito- ja muihin kunnallisiin rasituksiin pitäisi saada selvyyttä. Lakialoitteessa sanottiin, että valtio suorittaa tarvittaessa puuttuvan osan Merikoiviston kunnan menoista kolmen ensimmäisen toimintavuoden aikana, ja tämä summa olisi Tammion mielestä selvitettävä. Samoin olisi tiedettävä kunnan menot kolmen ensimmäisen vuoden jälkeen. Olisi huomioitava, että mikäli kunnan pitää lunastaa toiminnalleen välttämättömiä maa-alueita,

¹¹² Laki- ja talousvaliokunnan pöytäkirjat 1946–1947. Eduskunnan kirjasto.

muodostaa se suuren menoerän. Tärkeää olisi saada selvitys kunnan asukasmäärästä ja veroäyristä. Näiden tekijöiden pohjalta voitaisiin ennakolta laatia budjettiluonnos.

SKDL:n Juho Mäkelän mielestä asia oli vielä kypsyvätön; puoluetoveri Ilmari Sormunen taas totesi asian olevan kypsä hylättäväksi. Valto Käkälä (sd) vaati päätöstä tehtäväksi heti, samoin Sulo Salo (maal). Erkki Koivisto (kok) katsoi, ettei Pernajan kunta kärsisi laista, vaan sen väkiluku jäisi jokseenkin ennalleen. Hän kannatti asialle myönteistä ratkaisua välittömästi. Koiviston kantaan yhtyi Juho Kuittinen (sd).

Ture Hollsten (ruots) myönsi, että koivistolaisten tilanne on vakava, mutta siihen tuskin tulisi parannusta lakialoitteen pohjalta. Tarkoituksenmukaisuuskysymykseen ei hänen mielestään ollut kiinnitetty huomiota.

Maalaisliiton Antti Laitinen huomautti, että Merikoivisto-lailla ei ollut enää käytännön mahdollisuuksia mennä läpi kyseisillä valtiopäivillä. Hän arveli, että olisi ehkä paikallaan jättää asiasta ponsi. Mikäli hanke hylätään, SKDL:n Mäkelä sanoi kannattavansa pontta sekä laati siihen sanamuodon.

Puheenjohtaja Tuurna totesi, ettei asia ollut vielä kypsä, eikä aloitteen tekijä ole toimittanut pyydettyjä selvityksiä. Valiokunta ei voisi arvovaltasystistä päästää käsistään keskentekoista asiaa.¹¹³

Entisen Koiviston mlk:n hoitokunnan puheenjohtaja Sulo O. Hoikkala esitteli 4.6.1948 valiokunnassa lyhyen suunnitelman Merikoiviston kunnan talouselämästä ja kouluoloista.

Asukkaita kuntaan tulisi 400–500 perhettä eli noin 3000 henkeä. Heti kunnan perustamisen jälkeen tulisi sinne rekisteröitäväksi 5-10 koivistolaisten omistamaa laivaa, joista alkaisi juosta verotuloja heti ensimmäisinä vuosina. Koska kuntaan siirtyisi runsaasti hyväpalkkaista laivapäällystöä ja merimiehiä sekä käynnistettäisiin laivateollisuus koti- ja ulkomaista kysyntää varten, verotulot olisivat Hoikkalan mukaan heti alusta lähtien 720 000–780 000 veroäyriä vuodessa ja lisääntyisivät vuosi vuodelta. Kunta tulisi näin ollen ainakin juokseviin menoihin nähden omavaraiseksi kolmen vuoden kuluttua perustamisesta. Kunnan pääomamenoihin tarvittavista varoista saataisiin osa Koiviston kunnan luovutetulle alueelle jääneestä omaisuudesta tulevasta korvauksesta (lakialoitteen

¹¹³ Laki- ja talousvaliokunnan pöytäkirjat 1948–1950. Eduskunnan kirjasto.

13 §). Niin kauan kuin kunta tarvitsee valtionapua, määrättäisiin veroäyrin suuruudeksi maalaiskuntien keskimääräinen äyrin arvo 9 mk.

Talouselämän alkuunpääsyä helpottaisi se, että Merikoivistolle siirrettäisiin heti yhdistyneet koivistolaiset osuuskaupat, osuuskassat ja sähköyhtiö sekä muita liikeyrityksiä. Näiden yhtymien, pl. osuuskassa, omat varat olivat yhteensä yli 20 miljoonaa markkaa. Osuuskassan käyttövarat olivat lähes 100 miljoonaa.

Uusia kansakouluja olisi perustettava yksi tai kaksi. Kuntaan oli suunniteltu siirrettäväksi entinen Koiviston yhteiskoulu, joka toimi Haminassa. Kolme entistä koivistolaista nuorisoseuraa opintokerhoineen tulisivat myös heti siirtymään uuden kunnan alueelle. Merikoivistolle perustettavista urheilu- ja pallokentistä tulisi kunnallisia. Näin Hoikkalan mukaan myös kouluolot, vapaa valistustyö ja urheiluelämä saataisiin heti alkuvuosina järjestykseen.

Edustaja Sormusen tiedustellessa Hoikkalalta ruotsinkielisen väestön poissiirrosta tämä vastasi, että suomen- ja ruotsinkieliset tulisivat hyvin toimeen siinäkin tapauksessa, että pernjalaiset jäisivät vanhoille asuinpaikoilleen. Hoikkala vakuutti, että kyseessä ovat puhtaasti sosiaaliset ja taloudelliset seikat, eivät kielipoliittiset. Sormusen mukaan asukasluku kohoaisi tällöin 3500–4000 henkeen.

Edustaja Hollsten huomautti, että vaikka asiantuntija sanoo, ettei ketään haluta pakottaa muuttamaan pois, lakiehdotuksen 3 § pitää kiinteistön jättämistä pakkolunastuksen ulkopuolelle poikkeusmenettelynä. Myös lakialoitteen 12 § köyhäinhoidollisen kotipaikkaoikeuden säilymisestä viittaisi siihen, että alkuperäisestä väestöstä halutaan eroon. Hoikkala vastasi, että kyseistä kohtaa olisi muokattava.¹¹⁴

Merikoivisto-lakialoitteen yksityiskohtainen käsittely alkoi laki- ja talousvaliokunnassa 8.6.1948 ja jatkui 9.6.1948. Istunnoissa tarkastettiin eri pykälien sisältöä ja sanamuotoja. Lakialoite korjauksineen hyväksyttiin valiokunnassa 9.6.1948 äänin 7-6. Aloitteen puolesta äänestivät kaikki maalaisliiton edustajat ja kolme sosialidemokraattia. Yksi sosialidemokraatti pidättäytyi

¹¹⁴ Laki- ja talousvaliokunnan pöytäkirjat 1948–1950. Eduskunnan kirjasto.

äänestämästä. Aloitetta vastaan äänestivät Ruotsalaisen Kansanpuolueen, SKDL:n sekä Edistyspuolueen edustajat. Kokoomuksen edustajat eivät olleet läsnä äänestyksessä.¹¹⁵

Laki- ja talousvaliokunnan mietinnön perusteluissa viitattiin jälleen maanhankintalain ja sen toimeenpanoasetuksen aiheuttamiin vaikeuksiin Koiviston siirtoväen asuttamisessa. Valiokunnan mielestä oikeudenmukaisuus- ja tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat huomioiden asia olisi ratkaistava lakiehdotuksessa esitetyllä tavalla.

Alkuperäisen lakiehdotuksen säädökset viittasivat siihen, että perustettavan kunnan alueella asuva ruotsinkielinen väestö olisi pakotettu muuttamaan pois, mutta valiokunta katsoi, että oikeudenmukaisuuden ja kohtuuden kannalta kenenkään ei ole pakko siirtyä pois vanhoilta asuinsijoiltaan. Tämän takia valiokunta päätyi suosittelemaan lakialoitteen 3 § muuttamista niin, että kaikille maanluovutusvelvollisille jätetään vähintään tietty minimimäärä maata. Samassa tarkoituksessa valiokunta ehdotti tehtäväksi lakiehdotuksen 5 §:ään muutoksen, että henkilö, joka lain toimeenpanon johdosta menettää ennen 1.1.1947 hallintaansa saaman vuokra-alueen tai työsuhteeseen perustuvan työpaikan tilan maatalous- tai metsätöissä, on ensisijaisesti oikeutettu saamaan Merikoiviston kunnan alueelta asuntotontin tai asuntotilan.

Valiokunta ehdotti kokonaan poistettavaksi 3 §:n kohdan, joka koski vuokra-, tontti- ja teollisuusalueiden pakkolunastamista. Niin ikään ehdotettiin muutettavaksi 3 § 1 momenttia niin, että pakkolunastuksen toimeenpäättäminen viranomaisen erikseen kussakin yksittäistapauksessa.

Valiokunta katsoi aiheelliseksi supistaa Merikoiviston kunnan aluetta jättämällä pois Päsälön kylän, jonne jo oli sijoitettu siirtoväkeä Porkkalan vuokra-alueelta. Maatalousvaliokunnan kannan vastaisesti laki- ja talousvaliokunta ei toisaalta suositellut Isnäsin sahan alueen jättämistä Merikoiviston ulkopuolelle.

Laki- ja talousvaliokunnan mietintöön liittyivät vastalauseensa SKDL:n Mäkelä, Sormunen, Lehtonen ja Meriläinen, Edistyspuolueen Sarlin sekä Ruotsalaisen Kansanpuolueen Hollsten.

SKDL:n vastalauseessa sanottiin Merikoivisto-lakiesityksen edustavan sellaista kohtuuttomuuden laillistamista, jota vastalauseen allekirjoittajat eivät voi hyväksyä. Laki ei loukkaisi pelkästään

¹¹⁵ Laki- ja talousvaliokunnan pöytäkirjat 1948–1950. Eduskunnan kirjasto.

ruotsinkielisen vähemmistön yleisiä oikeuksia, vaan erityisesti heikommassa taloudellisessa asemassa olevan ruotsinkielisen kansanosan oikeuksia. Allekirjoittajat pitivät välttämättömänä, että ruotsinkielisten maan tarpeessa olevien kansalaisten maantarve tyydytetään ruotsinkielisillä alueilla olevalla maalla ja suomenkielisten suomalaisilla alueilla.

Bruno Sarlin perusti vastalauseensa presidentti Ståhlbergin lausuntoon ja piti lakiehdotusta poikkeuslakina, jonka sisältöä ei voida hyväksyä. Sarlinin mukaan lakiehdotus oli lisäksi paranteluyrityksistä huolimatta lakiteknisesti niin heikko, että sen täytäntöönpano tuottaisi suuria vaikeuksia.

Myös Ture Hollsten viittasi Ståhlbergin kantaan, että ehdotus on luonteeltaan poikkeuslaki, jota ei voi sovittaa oikeusjärjestykseen. Hollstenin mielestä ei ollut viisasta säätää maanhankintalain ohkeen poikkeuslakia yhtä kuntaa varten. Moni muukin siirtokunta saattaisi ennakkotapaukseen vedoten esittää samanlaisia vaatimuksia.

Hollsten katsoi, että toteutuessaan Merikoivisto-aloite tulisi muodostamaan takaportin, jonka kautta maanhankintalain 92 §:n estämättä toteutettaisiin laaja suomenkielisten asuttaminen ruotsinkieliselle seudulle. Hollsten totesi, että ruotsinkielinen väestö pitää Merikoivisto-hanketta itseään vastaan kohdistuneena hyökkäyksenä, mikä on omiaan synnyttämään katkeruutta ja vaikeuttamaan yhteisymmärrystä Suomen molempien kansallisuuksien välillä. Niin ikään Hollsten piti lakiehdotusta muodoltaan niin hatarana ja epämääräisenä, että sen hylkääminen myös lakitekniseltä kannalta on välttämätöntä.¹¹⁶

Laki- ja talousvaliokunnan mietintö pantiin pöydälle 12.7.1948, eikä sitä ehditty käsitellä enää kyseisillä valtiopäivillä, sillä vaalikausi päättyi 21.7.1948.¹¹⁷

¹¹⁶ Valtiopäiväasiakirjat 1947. Asiakirjat V:I.

¹¹⁷ Valtiopäiväasiakirjat 1947. Pöytäkirjat s. 4408.

Toinen Merikoivisto-aloite eduskunnassa

Uuden eduskunnan kokoonnuttua kesän 1948 vaalien jälkeen valtiopäiville jätettiin uusi Merikoivisto-lakialoite. Eeno Pusan ja Juho Niukkasen lisäksi aloitteen oli allekirjoittanut 21 sosialidemokraattista kansanedustajaa 3.8.1948.¹¹⁸

Uuden aloitteen teksti noudatti pienin muutoksin laki- ja talousvaliokunnan hyväksymää luonnosta. Merikoivistoon liitettävistä alueista oli Kjefsalön kylä korvattu Ijefsalön kylällä. Ensimmäiseen lakiehdotukseen sisältyneet Pásalon kylä sekä Isnäsin yksinäistalo oli niin ikään poistettu. Lisäksi lain 10 §:ään oli lisätty määräys perustaa Merikoiviston kuntaan erityiset asukkaanotto- ja maanlunastuslautakunnat.¹¹⁹

Lakiehdotuksen perusteluissa viitattiin jälleen maanhankintalain 91 §:n säädökseen siirtoväen sijoittamisesta ensi sijassa entisiä olojaan vastaaville seuduille. Koivistolaisten osalta MHL:n hengen mukainen asuttaminen ei onnistuisi ilman uutta lainsäädäntöä.

Pernajan kunta olisi paitsi sijaintinsa myös maanomistusolojensa perusteella sopiva paikka koivistolaisten sijoittamiselle. Tätä perusteltiin sillä, että Pernajalla olisi luovutusvelvollisuuden alaista peltomaata jopa 2300 hehtaaria enemmän, kuin mitä paikallisen väestön ja koivistolaisten asuttamiseen tarvittaisiin. Koivistolaisille osoitettava maa olisi pakkolunastettavissa seitsemän suurviljelijän tai yhtiön omistuksista. Perusteluissa huomautettiin edelleen, että vaikka Suomen maatalousväestöstä oli ruotsinkielisiä alle 8 %, sen asuma-alue kattoi yli puolet maan rannikkoalasta. Pääosin pienviljelijöiden hallussa olevalle suomenkieliselle rannikolle oli jo muodostettu niin paljon kalastustiloja, kuin sinne oli mahdollista muodostaa.

Ensimmäisen Merikoivisto-aloitteen tavoite oli tosiasiallisesti yksikielisen suomenkielisen kunnan perustaminen. Aloitteen tekijöiden käsityksen mukaan tämä olisi ollut sekä ruotsin- että suomenkielisten kannalta paras ratkaisu. Laki- ja talousvaliokunnan mietinnön mukaisesti koivistolaisten asuttaminen olisi kuitenkin mahdollista toteuttaa niin, ettei yhdenkään pernajalaisen olisi pakko siirtyä pois asuinsijoiltaan. Mikäli ruotsinkielinen väestönosa haluaa Merikoivistosta mieluummin kaksikielisen kunnan, eivät koivistolaiset sitä vastusta. Todettiin myös, että vuoden

¹¹⁸ Valtiopäiväasiakirjat 1948. Liitteet VII, s. 316

¹¹⁹ Valtiopäiväasiakirjat 1947. Asiakirjat. Valtiopäiväasiakirjat 1948. Liitteet VII, s. 314–316.

1940 lopulla Pernajan asukkaista noin 6000 oli ruotsinkielistä ja 1000 suomenkielistä, joten kysymyksessä ei ole niin täysin ruotsinkielinen alue, kuten on pyritty esittämään.

Lakiehdotukseen tehtyä lisäystä asukkaanotto- ja maanlunastuslautakunnista perusteltiin sillä, että katsottiin asukkaanottolautakuntien joillain ruotsalaisseuduilla tahallaan jarruttaneen suomenkielisen väestön asuttamista. Väitettiin, ettei maatalousministeriön asutusasiainosasto pysty tätä epäkohtaa korjaamaan puutteellisten säännösten vuoksi. Jotta Merikoiviston asuttaminen sujuisi häiriöttä, ehdotettiin kuntaan perustettavaksi asukkaanotto- ja maanlunastuslautakunnat, joissa koivistolaiset olisivat asianmukaisesti edustettuina.¹²⁰

Eduskunnan lähetekeskusteluun lakialoite no. 48 *Merikoiviston kunnan perustamisesta ja asuttamisesta* tuli 28.9.1948.

John Österholm (ruots.) tuomitsi Merikoivisto-aloitteen perustuslain hengen vastaisena. Presidentti Ståhlbergin asiantuntijalausuntoon vedoten hän selitti lakialoitteen loukkaavan hallitusmuodon takaamaa yhdenvertaisuutta lain edessä. Österholm totesi, että vaikka lakiehdotukseen on tehty pakkomuuttoa ja uuden kunnan kielellistä luonnetta koskevia lievennyksiä, hanke on säilyttänyt edelleen väkivaltaisen luonteensa. Merikoivisto-lain kantavana ajatuksena oli maanhankinta- ja asutuslainsäädäntö sivuuttaen toteuttaa suurimittaisia pakkolunastustoimia ja muuttaa Pernajan länsiosa suomalaissaarekkeeksi muuten ruotsinkielisellä seudulla.

Österholmin mukaan maan koko ruotsinkielinen väestö tarkastelee Merikoivisto-esitystä ennen kaikkea periaatteellisena oikeuskysymyksenä. Kyse on viime kädessä omaisuudensuojasta, kansalaisten oikeudesta kotiseutuunsa kaikkine aineellisine ja aatteellisine arvoineen. Se, että Merikoivisto-lakia ajetaan perustuslain säätämisyjärjestyksessä ei vaikuta hankkeen oikeudelliseen sisältöön; epäoikeudenmukaisuutta ei voida oikeuttaa enemmistöpäätöksillä.

Österholm valitti, ettei suomenkielinen mielipide ole reagoinut Merikoivisto-asiaan sillä vakavuudella, jota tämänkaltainen merkittävä oikeuskysymys edellyttäisi. Suomenkielinen – varsinkin porvarillinen – lehdistö on vaiennut aiheesta. Silloin harvoin kun asiasta on kirjoitettu, sitä on enimmäkseen pidetty käytännöllisenä ratkaisuna asutusongelmaan. Lakialoite ja sen aikaisempi käsittely valtiopäivillä on Österholmin mukaan paljastanut, kuinka pitkälti

¹²⁰ Valtiopäiväasiakirjat. Liitteet Vii, s. 312–314.

ruotsinkielisen vähemmistön perustuslaillisiin oikeuksiin ollaan valmiita kajoamaan. Jotta Suomi säilyttäisi maineensa oikeusvaltiona, on eduskunnan valvottava tiettyjen oikeusperiaatteiden noudattamista.

Ruotsinkielinen, sosialidemokraattinen kansanedustaja Gunnar Henriksson valitteli siirtoväen vaikeaa asemaa. Hän sanoi ymmärtävänsä, että Pernajan seutu saattaa näyttää erinomaiselta sijoitusalueelta koivistolaisille, jos ei oteta huomioon kieli- ja kansallisuuskysymyksiä. Henriksson uskoi, ettei Merikoivisto-aloitteen allekirjoittajilla ollut tietoista tarkoitusta hyökätä suomenruotsalaista vähemmistöä kohtaan. Asiaa ei kuitenkaan ole haluttu tarkastella ruotsinkielisten kannalta.

Porvarillista ruotsinkielistä lehdistöä Henriksson kritisoi siitä, että se käsittelee Merikoivisto-aloitetta etupäässä omistusoikeuskysymyksenä. Henriksson katsoi, että yksityinen omistusoikeus saa kyllä tarvittaessa taipua yhteiskunnallisen edun nimissä. Ruotsinkieliset sosialidemokraatit sen sijaan tarkastelevat asiaa ennen kaikkea kieli- ja kansallisuuskysymyksen kannalta. Merikoivisto löisi Henrikssonin mukaan kiilan ruotsalaisalueeseen ja heikentäisi täten kansallisen vähemmistön asemaa.

Henriksson piti epäkohtana sitä, etteivät ruotsinkieliset itse olleet tehneet juuri mitään maakysymyksen järjestämiseksi asuinalueillaan. Tästä hän syytti niitä piirejä, joiden kontrollissa politiikka ja talouselämä Suomen ruotsalaisalueilla pitkälti ovat. Ruotsinkielisen väestön elinkysymysten ratkaisua on vältelty, milloin suurmaanomistajien tai yhtiöiden edut ovat olleet vaarassa. Kun huomio kiinnitetään kieli- ja kansallisuuskysymyksiin, jäävät taloudelliset ja yhteiskunnalliset asiat varjoon. Tämä politiikka tulee Henrikssonin mukaan esiin aina maa- ja asutusiasioita käsiteltäessä. Julkisuudessa ja juhlapuheissa lyödään rumpua ruotsinkielisyyden ja ruotsalaisintressien puolesta, mutta samalla lyhytnäköinen maapolitiikka aiheuttaa laajamittaista poismuuttoa ruotsalaisseuduilta. Muuttoliikettä olisi voitu hillitä kiinnittämällä huomiota mm. työväestön asunto-oloihin, palkkaukseen ja viihtyvyyteen. Nyt tilalle on jouduttu palkkaamaan suomenkielistä työväkeä, mikä Henrikssonin mielestä on edistänyt näiden seutujen suomalaistumista tehokkaammin, kuin mitä Merikoivisto-laki tekisi.

Valtakunnallinen etu vaatisi Henrikssonin mielestä, ettei uutta riitaa rakenneta kieliasioista. Kieliriidoista on hänen mukaansa saanut kärsiä varsinkin ruotsinkielisen väestön vähäväkinen osa.

Henriksson katsoi, ettei koivistolaisten asuttaminen edellytä Merikoiviston perustamista, ja että ruotsalaisseutujen maa olisi käytettävä ruotsinkielisten tarpeita tyydyttämään.

Gösta Rosenberg (SKDL) totesi, että hänen puolueensa vastusti jo edellistä Merikoivisto-aloitetta kaikissa käsittelyvaiheissa, eikä puolueen kanta ole muuttunut.

Eeno Pusan (sd) näkemyksen mukaan uuden lakialoitteen myötä Merikoivistosta oli tullut yksinomaan taloudellinen kysymys. Koska perusteilla oli kaksikielinen kunta, ei voitu enää puhua kieli- ja kansallisuuskysymyksestä.

Puheenvuorossaan Pusa kritisoi edelleen maanhankintalain toimeenpanoa ruotsalaisalueilla. Kritiikin kärki osui etenkin ns. vastikeraivauksiin, joiden Pusa ei katsonut jouduttavan siirtoväen maansaantia.

Puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti asia lähetettiin laki- ja talousvaliokuntaan.¹²¹

¹²¹ Valtiopäiväasiakirjat 1948. Pöytäkirjat s. 143–154.

Toinen Merikoivisto-aloite maatalousvaliokunnassa

Laki- ja talousvaliokunta pyysi kirjelmällään 5.10.1948 maatalousvaliokunnalta lausuntoa uudesta Merikoivisto-lakialoitteesta. Jaoston valmistelemaa lausuntoluonnosta, jossa päädyttiin puoltamaan lakialoitetta, käsiteltiin valiokunnassa 27.4.1949. Edustaja Kullberg (RKP) esitti, että lakialoite olisi ehdotettava hylättäväksi. Äänestyksessä Kullbergin kanta hävisi äänin 10–4. Vähemmistöön jääneet Kullberg sekä SKDL:n Meriläinen ja Sormunen ilmoittivat jättävänsä lausuntoon eriävän mielipiteensä.¹²²

Maatalousvaliokunta oli mietintöään varten pyytänyt lausunnon pääministeri K-A Fagerholmilta (sd) ja kuullut asiantuntijoina Eino Lähdeojaa ASO:sta, Urho Kähöstä Karjalan Liitosta sekä Koiviston kunnan hoitokunnan puheenjohtaja Sulo O. Hoikkalaa.

Lausunnossa todettiin, että vastoin maanhankintalain 91 §:ää, merielinkeinoista toimeentulonsa hankkinutta koivistolaista siirtoväkeä on sijoitettu sisämaahan, missä he eivät voi harjoittaa entistä elinkeinoaan. Edelleen 190 koivistolaista perhettä on sijoittamatta, noin sata maansaajaa on joutunut luopumaan maansaantioikeudestaan ja useat oleskelevat täysin tilapäisillä asuinpaikoilla. Tämä on ollut seurausta MHL:n ns. kielipykälästä ja sitä täydentävistä säädöksistä, koska suurin osa Suomen rannikkoa on ruotsinkielisen väestön asuttamaa. Koska tarkoituksenmukaisuus- ja oikeudenmukaisuusnäkökohdat huomioon ottaen koivistolaisten sijoittaminen ei ole muuten järjestettävissä, on kysymys ratkaistava ko. lakialoitteen pohjalta.

Valiokunnan mielestä lakiehdotuksen ei voida katsoa kohdistuvan erityisesti ruotsinkieliseen väestöön, mikäli lähdetään siitä periaatteesta, että maanluovutusvelvollisten on oltava yhdenvertaisessa asemassa äidinkielestä riippumatta. Mihinkään kieliriitoihin ei kyseinen asutussuunnitelma voi valiokunnan käsityksen mukaan antaa asiallista aihetta.

Valiokunnan tietojen mukaan senkin jälkeen kun maansaantiin oikeutetut, siirtoväkeen kuulumattomat ruotsinkieliset maansaajat on asutettu, jäisi Pernajan kunnasta käyttämättä luovutusvelvollisuuden alaista maatalousmaata 1600 ha, joista noin 1000 ha on ehdotetun Merikoiviston kunnan alueella. Tätä asiaintilaa valiokunta piti kohtuuttomana ottaen huomioon, että vastikeraivaukset olivat tähän mennessä tuottaneet vain 194 ha.

¹²² Valtiopäiväasiakirjat vp. 1950. Asiakirjat V:1. Maatalousvaliokunnan pöytäkirjat 1948–1953. Eduskunnan kirjasto.

Lakitekstiä valiokunta ehdotti muutettavaksi siten, että Merikoiviston kunnasta olisivat oikeutettuja saamaan maata myös ne koivistolaiset, jotka jo olivat luopuneet maansaantioikeudestaan tai ottaneet vastaan tilan sellaiselta seudulta, jossa eivät voi harjoittaa entistä elinkeinoaan. Lakialoite olisi valiokunnan mielestä käsiteltävä kiireellisenä perustuslain säätämisyjärjestyksessä.

Eriävässä mielipiteessään SKDL:n Matti Meriläinen ja Toivo I. Sormunen eivät voineet hyväksyä sitä, että toteutuessaan Merikoivisto pirstoisi jäljelle jäävän ruotsinkielisen Pernajan kunnan kolmeen tai neljään eri osaan. Lisäksi heidän tietojensa mukaan Merikoiviston alueelta jouduttaisiin siirtämään pois 411 ruotsia puhuvaa perhettä, yhteensä 1 234 henkeä. Pernajassa sijaitsevien suurtilallisten maille he ehdottivat perustettavaksi viljelystiloja ruotsinkielisiä maansaajia varten.

RKP:n Henrik Kullbergin ja Verner Korsbäckin eriävän mielipiteen ytimenä oli pääministeri Fagerholmin kielteinen lausunto Merikoivisto-asiasta. Fagerholm viittasi presidentti Ståhlbergin aikaisempaan näkemykseen, että kyseessä olisi kansalaisten yhdenvertaisuuteen puuttuva erikoislaki, joka poikkeaisi räikeästi säännöllisistä oikeusoloista sekä siirtoväen asuttamisen yleisistä järjestelyistä. Fagerholm katsoi, ettei koivistolaisilla ole oikeutta ylimääräisiin etuihin muihin siirtolaisiin nähden. Hän oli varma, että toteutuessaan Merikoivisto-suunnitelma aiheuttaisi repivän kansallisuustaistelun maassamme, mikä herättäisi ”syvää mielenapeutta” Ruotsissa ja muissa Pohjoismaissa.

Kullberg ja Korsbäck pitivät virheellisinä valiokunnan numerotietoja Länsi-Pernajassa olevan ”ylijäämään” määrästä. Maata olisi määrä jakaa pernajalaisille rintamamiehille huomattavasti enemmän, kuin ASO:ssa oli laskettu. Lisäksi paikkakunnalle oli tulossa maansaajia ruotsinkieliseltä Pohjanmaalta. Niin ikään esitettiin, että ainoastaan kaksi maanomistajaa Länsi-Pernajassa kuuluisivat ensisijaisesti luovutusvelvollisiin. Allekirjoittajat myös valittivat, ettei maatalousvaliokunta ollut ottanut huomioon Pernajan kunnalle koituvia käytännön hankaluuksia, mikäli kunta pirstoutuisi useaan eri osaan.

Lopuksi Kullberg ja Korsbäck totesivat, että ruotsinkielinen väestö pitää lakiehdotusta itseään vastaan kohdistettuna kuohuttavana vääryytenä ja keinona heikentää vähemmistökansallisuuden asemaa maassamme. Toteutuessaan Merikoivisto-laki aiheuttaisi vahinkoa sekä Suomelle että eduskunnan nauttimalle arvostukselle.¹²³

¹²³ Valtiopäiväasiakirjat vp. 1950. Asiakirjat V:1.

Toinen Merikoivisto-aloite laki- ja talousvaliokunnassa

Maatalousvaliokunnan lausunto no. 7 Merikoivisto-lakialoitteesta esiteltiin laki- ja talousvaliokunnassa 3.5.1949, ja asiaan palattiin 10.5.1949. Aiheesta käytettiin joukko puheenvuoroja, minkä jälkeen asia pantiin pöydälle. Pöytäkirjaan merkittiin valiokunnan jäsenille kehoitus käydä itse paikanpäällä [Pernajassa] tutustumiskäynnillä.¹²⁴

Mietintöluonnoksen laatiminen Merikoivisto-asiasta annettiin laki- ja talousvaliokunnan II jaoston tehtäväksi. Jaostossa asia oli ensimmäisen kerran esillä vasta 8.2.1951, jolloin oli kulunut vuosi ja 10 kuukautta maatalousvaliokunnan lausunnon saapumisesta.

Jaoston kuultavaksi saapuivat 21.2.1951 Eino Lähdeoja ja Seppo Salminen ASO:sta. Heidän mukaansa koivistolaisten sijoitustilanne oli täysin muuttunut siitä, kun asia edellisen kerran oli esillä. Sijoittamatta oli ainoastaan 17 koivistolaisperhettä, eikä heidän asuttamisensa olisi ongelma. Täten Merikoivisto-hanke oli ASO:n edustajien mielestä auttamatta vanhentunut. He totesivat myös, että Merikoivistolle kaavaillulla alueella on luovutus- ja raivausvelvollisuus jo joko käynnissä tai hoidettu.

Karjalan Liiton edustaja Urho Kähönen myönsi jaoston istunnossa 23.2.1951, että maansaantiin oikeutettuja koivistolaisia oli enää kovin vähän sijoittamatta. Hän kuitenkin huomautti, että hajallaan on paljon muita rannikolta ja ulkosaaristosta lähteneitä perheitä, jotka olivat saaneet toimeentulonsa merielinkeinoista. Kähösen mukaan Karjalan Liiton kanta oli, että vaikka hanke koivistolaisten osalta olikin myöhässä, olisi yhä ajankohtainen, laajempi siirtokalastajakysymys ratkaistava ko. lakialoitteella.

Koivistolaisten edusmiestä Sulo O. Hoikkalaa jaosto kuuli 28.2.1951. Hänen mukaansa tulijoita Merikoivistolle kyllä olisi. Monet koivistolaiset olivat luopuneet maansaantioikeudestaan ja menneet sotakorvausteollisuuden palvelukseen hyvien palkkojen houkuttelemina. Töiden vähentyessä olisi kuitenkin pettymys edessä, mistä oli jo näkyvissä merkkejä. Hoikkala uskoi, että ainakin telakoilta vapautuva työväki haluaisi siirtyä Merikoivistolle; heidän ammattitaitoaan ei saisi jättää käyttämättä hyväksi.

¹²⁴ Laki- ja talousvaliokunnan pöytäkirjat 1948–1950. Eduskunnan kirjasto.

Kokouksessa 1.3.1951 sosialidemokraatit Arvo Sävelä ja Juho Kuittinen kannattivat myönteisen lausunnon antamista Merikoivisto-asiassa. He selittivät, että kalastajia oli sijoitettu pitkin rannikkoa elinkelvottomille tiloille, ja monet olivat joutuneet luopumaan kalastuksesta. Olisi oikein ja kohtuullista järjestää sijoitusasia uudestaan.

SKDL:n Niilo Nieminen totesi, että siirtoväen asema on huono ja kaipaa korjaamista. Merikoivisto-aloitteen piiriin ei kuitenkaan voitaisi sisällyttää kaikkea siirtoväkeä, eikä laista tulisi korjailemallakaan kelvollista. Hän kannatti lakialoitteen hylkäämistä, mutta lausuntoon olisi lisättävä toivomus, että hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin kalastajien vaikean aseman parantamiseksi.

Erkki Koivisto (kok) sekä Toivo H. Kinnunen (maal) kertoivat kannattaneensa Merikoivisto-lakia edellisellä vaalikaudella, mutta nyt hankkeelta oli pudonnut pohja pois. Jaoksen puheenjohtaja Eino Laitinen (maal) valitti, että asia on näin myöhässä.

Edustaja Kuittinen esitti vielä, että eduskunnalle olisi jätettävä myönteinen lausunto asiasta. Hän arveli, että aloite todennäköisesti kaatuisi eduskunnassa, mutta täten saataisiin kiinnitettyä huomiota kalastajien vaikeaan asemaan. Jaosto kuitenkin päätyi suosittelemaan lakialoitteen hylkäämistä äänin 4–2. Mietintöluonnos hyväksyttiin esiteltäväksi valiokunnalle 8.3.1951.¹²⁵

Laki- ja talousvaliokunnassa mietintöehdotus oli esillä heti 9.3.1951. SDP:n Kuittinen ja Sävelä sekä Maalaisliiton Pekka Kiiski vaativat edelleen lakialoitteen hyväksymistä. Kuittinen sekä puoluetoverinsa Jalmari Linna pitivät kohtuuttomana, että ruotsalaisalueella olisi maata, mutta sitä ei saada käyttöön. RKP:n Kullberg totesi, ettei sijoittamatta ollut luultavasti enää edes 17 kalastajaperhettä. Kalastajien asemaa koskeva toivomusponsi voitaisiin hyväksyä, mutta lakialoitteen hyväksyminen olisi järjetöntä.

Lakiehdotusta kannattaneet väittivät, että asian käsittelyä oli tarkoituksella viivytetty. Valiokunnan puheenjohtaja Arno Tuurna (kok) vastasi, ettei viivästys ollut tahallista, vaan johtui jaoston muista töistä. Hän myönsi, että kalastajien asia on otettu esille ”poliittisessa mielessä” ja ettei siirtoväellä ole varaa rikkoo välejään vastustajiensa kanssa. ”Olisi odottanut ruotsalaiselta taholta hyvää tahtoa asian järjestämiseksi jollakin sovinnollisella tavalla ilman ulkopolitiikan ja ulkomaan lehtien sotkeutumista”, Tuurna lausui.

¹²⁵ Laki- ja talousvaliokunnan II jaoston pöytäkirjat 1951. Eduskunnan kirjasto.

Valiokunta kuuli asiantuntijana valtioneuvoston asettaman Siirtokalastajain komitean puheenjohtajaa Seppo Salmista 13.3.1951. Salminen selvitti, että kalastustiloille oli sijoitettu 471 perhettä, ja että näistä noin $\frac{3}{4}$ oli jo saanut rakennukset valmiiksi. Valmiiksi rakennetun tilan omistaja ei yleensä olisi enää halukas siirtymään muualle. Salmisen mukaan koivistolaisilla rakennustoiminta oli keskimäärin pidemmällä ja heidän saamansa tilat suurempia ja parempia kuin muilla. Usein kalastustilat olivat kuitenkin elinkelvottomia, ja tilanteen parantamiseksi olisi annettava lisää tiluksia ja sivuansiomahdollisuuksia. Kalastajain asema on yleensä huono, mutta siirtokalastajain vielä heikompi, Salminen totesi.

Seuraavan kerran laki- ja talousvaliokunta käsitteli Merikoivisto-aloitetta 18.5.1951, ja asiassa kuultiin vielä 22.5.1951 agronomi P.O. Väisästä ASO:sta. Väisäsen esittelemistä tilastoista ilmeni, että maanluovutusvelvollisuus Merikoivistolle suunnitellulla alueella oli käytännössä jo täytetty. Pernajan kunnassa oli 30.4.1951 ilman tilaa 20 maansaajaa. Maata omistanutta siirtoväkeä ei siellä ollut sijoittamatta, vaan nämä olivat oman kunnan maansaajia. Kalastustiloja Pernajassa oli kaikkiaan 62, ja näistä 22:een ei tilojen heikkouden takia ollut asukkaita saatu.

Kokouksessaan 29.5.1951 valiokunta päätti yksimielisesti ehdottaa Merikoivisto-lakialoitetta hylättäväksi. Niin ikään yksimielisesti päätettiin liittää lausuntoon toivomus, että hallitus ryhtyisi kiireellisesti toimiin merielinkeinoista toimeentulonsa saaneen siirtoväen aseman kohentamiseksi. Lopullisesti laki- ja talousvaliokunnan lausunto no. 67 ponsineen valmistui 30.5.1951.¹²⁶

Mietinnössään laki- ja talousvaliokunta totesi, että antaessaan ensimmäistä lausuntoaan Merikoivisto-aloitteesta 1948, oikeudenmukaisuus- ja tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat puolsivat merielinkeinoja harjoittaneiden koivistolaisten asuttamista lakialoitteessa esitetyllä tavalla. Nyt kuitenkin koivistolaisten tilanne oli oleellisesti muuttunut. Entisen Koiviston kunnan ja kauppalan asukkaista kalastustilaa oli hakenut yli 240, joista 189:lle oli annettu tilan saantiin oikeuttava periaatepäätös. Näistä 101 oli saanut kalastustilan ja 85 ottanut vastaan jonkin muun tilan tai menettänyt maansaantioikeutensa, joten sijoittamatta oli enää kolme kalastustilaan oikeutettua koivistolaista. Valiokunnan tietojen mukaan koivistolaisten kalastustilat olivat keskimääräistä suurempia, ja rakennustyöt uusilla tiloilla olivat pitkälti jo valmistuneet, joten halukkuutta siirtyä uuteen kuntaan ei enää olisi.

¹²⁶ Laki- ja talousvaliokunnan pöytäkirjat vp. 1950. Eduskunnan kirjasto.

Toisaalta maanhankintatoimet ehdotetun uuden kunnan alueella oli käytännössä saatu päätökseen. Alueen luovutusvelvollisilla tiloilla oli kaikkiaan 1 718 ha peltoa ja 7 628,7 ha muunlaista maata, mistä maanluovutuksen jälkeen näille tiloille jää 910 ja 6 169,7 hehtaaria. Alueella luovutettiin siis peltoa 808 ha ja 1459 ha muuta maata. Lisäksi raivausvelvollisuutta oli määrätty 282,4 ha. Vuoden 1951 huhtikuun loppuun mennessä oli suunnitellulle Merikoiviston alueelle sijoitettu 88 maansaajaa, joista 8 kuului siirtoväkeen.

Näiden seikkojen perusteella valiokunta katsoi, että lakialoite oli menettänyt merkityksensä ja ehdotti sen hylkäämistä. Asian käsittelyn yhteydessä valiokunta oli kuitenkin kiinnittänyt huomiota merielinkeinoja harjoittaneen siirtoväen vaikeaan asemaan ja ehdotti eduskunnan hyväksyttäväksi toivomuksen, *että hallitus ottaisi kiireellisesti harkittavakseen, mihin toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä erittäinkin Koiviston kunnasta olevien, kalastuksen ja muiden merielinkeinojen harjoittamisesta elatuksensa saaneiden, siirtoväkeen kuuluvien perheiden toimeentulon helpottamiseksi, ja ryhtyisi asian vaatimiin toimenpiteisiin.*

Asia siirtyi nyt eduskunnan suureen valiokuntaan, joka mietinnössään no. 277 6.6.1951 esitti Merikoivisto-lakialoitteen hylkäämistä.¹²⁷

¹²⁷ Valtiopäiväasiakirjat vp. 1950. Asiakirjat V:1.

Eduskunta hautaa Merikoivisto-lakialoitteen

Laki- ja talous- sekä suuren valiokunnan mietinnöt Merikoivisto-asiasta esiteltiin eduskunnan täysistunnossa 8.6.1951. Keskustelun jälkeen pöytäkirjaan merkittiin, että eduskunta yhtyy valiokunnan hylkäävään ehdotukseen.¹²⁸

Muistopuheessaan Merikoivisto-lakialoitteelle edustaja Eeno Pusa (sd) valitti, etteivät asiaa käsitelleet valiokunnat olleet ymmärtäneet, että hankkeen ydinajatuksena oli siirtokalastajain toimeentulon järjestäminen. Valiokunnat olivat tilastotietojen nojalla tulleet tulokseen, että maantarvetta ei kalastajilla enää ollut, vaikka tosiasiaa heitä oli sijoitettu elinkelvottomille tiloille. Lisäksi tuhannet siirtoväkeen kuuluvat olivat joutuneet luopumaan maansaantioikeudestaan, koska tarjotut tilat olivat liian pieniä tai muuten kehnoja. Pusa rinnasti Merikoivisto-hankkeen niihin sosiaalipoliittisiin uudistuksiin, joita maassamme oli sotien jälkeen ollut pakko tehdä kustannuksista huolimatta. Hän katsoi, että ruotsinkielisten maanomistajien olisi pitänyt taipua vaadittuihin uhrauksiin sopuisasti. Koska asiasta oli tehty kielipoliittinen kamppailu, oli hukattu erinomainen tilaisuus korjata merielinkeinoja harjoittaneen siirtoväen asutuskysymys. Pusa muistutti, että MHL:n mukaan jokaisella maansaajalla oli oikeus elinkelpoiseen, riittävän toimeentulon takaavaan tilaan, mutta nyt moni siirtoväkeen kuuluva oli jäämässä ilman tätä oikeutta.

Edustaja John Österholmin (rkp) mukaan ruotsinkieliset saattoivat pitää Merikoivisto-aloitteen kaatumista jonkinlaisena hyvityksenä. Mieliin oli kuitenkin painunut kipeä muisto siitä, että tämänkaltaista lakia oli ylipäänsä voitu ehdottaa. Österholm oli pahoillaan, että ”suomenkielinen valistunut mielipide” ei ollut käynyt voimakkaammin vastustamaan lakialoitetta. Lehdistöissä ja eduskunnassa hanketta oli mainostettu käytännöllisenä asutusratkaisuna, kun taas vastapuoli näki asian suuren luokan oikeuskysymyksenä. Österholm sanoi jupakan paljastaneen, millaisin keinoin oltiin valmiita hyökkäämään vanhoja ruotsalaisseutuja ja samalla koko ruotsinkielistä väestöä vastaan. Hän toivoi, että Merikoivisto-aloitteen myötä menneisyyteen vaipuisivat myös ne mentaliteetit, jotka olivat lakialoitteen synnyttäneet. Österholmin puoluetoveri Ernst von Born myönsi, että kunnollisen toimeentulon järjestäminen kodittomille karjalaisille kalastajille oli hyvä tavoite, mutta käytetyt keinot olivat olleet kuohuttavia sekä loukkaavia. Se, että lakialoitteen tekijät eivät tätä olleet tajunneet, ei von Bornia hämmästyttänyt.

¹²⁸ Valtiopäiväasiakirjat vp. 1950. Pöytäkirjat, s. 3999–4005.

Maalaisliiton Juho Niukkanen, toinen Merikoivisto-lakiehdotuksen alkuperäisistä allekirjoittajista, syytti laki- ja talousvaliokuntaa viivyttelystä. Hän arvioi, että aloite olisi voinut tulla hyväksytyksi edellisessä eduskunnassa, mutta asian makuuttaminen valiokunnissa ennen vuoden 1948 vaaleja tosiasiallisesti tappoi koko hankkeen. Juho Pyy (sd) nimesi syypääksi Ltv:n puheenjohtaja Tuurnan. Väitettiin, että tämä olisi halutessaan voinut jouduttaa asian käsittelyä.

Arno Tuurna (kok) närkästyi vihjauksista, että aloitetta olisi viivytetty tahallisesti, ja vetosi valiokunnan jutturuuhkaan. Käsiteltävänä oli ollut laajoja ja aikaaviepiä lakiehdotuksia, joille työjärjestyksen mukaan oli annettava etusija. Tuurna huomautti, että myös maatalousvaliokunta oli osallistunut asian valmisteluun. Puheenjohtaja Toivo Ikonen (ml) ei mitään osavastuuta viivästymisestä suostunut tunnustamaan.

Eduskunnassa lausuttiin vielä joitain muistosoja Merikoivisto-lakialoitteelle. Edustajien Kuittinen (sd) sekä Laitinen ja Vennamo (ml) puheenvuoroissa muistutettiin, että tarkoituksena oli ollut taata siirtokalastajille mahdollisuus jatkaa ammattinsa harjoittamista. Vaikka kalastajaperheet oli sittemmin saatu asutettua, eivät läheskään kaikki olleet voineet palata vanhaan elinkeinoonsa. Puhujista katkerimmin lakialoitteen kohtaloa suri Juho Wirtanen (kok). Hän uskoi, että mikäli Merikoivistolle suunniteltu alue olisi ollut suomenkielistä seutua, olisi se jo aikoja sitten otettu asutuskäyttöön ilman erikoisjärjestelyjä. Nyt jouduttiin kielipolitiikan takia hylkäämään ”tällainen moraalinen ja oikeudenmukainen aloite”.

Merikoivisto-lakialoitteen (no. 48/1948) kolmas ja viimeinen täysistuntokäsittely pidettiin eduskunnassa 12.6.1951. Keskustelua asia ei enää herättänyt. Eeno Pusa koki vielä todistella suunnitelman lakiteknistä vahvuutta, koska ”siirtoväkeen kuuluvat kokoomusedustajat” (ts. Arno Tuurna) ja heidän lehtensä olivat väittäneet aloitetta käytännössä toteuttamiskelvottomaksi.

Käsittelyn lopuksi päätettiin hyväksyä laki- ja talousvaliokunnan ehdottama toivomusponsi sekä todettiin, että eduskunta pysyy päätöksessään hylätä lakialoitteen. Asia julistettiin loppuun käsitellyksi.¹²⁹

¹²⁹ Valtiopäiväasiakirjat vp. 1950. Pöytäkirjat, s. 4045–4046.

Merikoivisto puoluepolitiikan välikappaleena

Kuten politiikassa on tavallista, myös Merikoivisto-kysymystä yritettiin käyttää kabinettipolitiikan kauppatavarana, joskin vaatimattomalla menestyksellä.

Lakialoitteen tultua julki kevättalvella 1947, SKDL:n eduskuntaryhmässä mietittiin, millä tavalla Merikoivisto-hanketta voitaisiin käyttää edistämään kansandemokraattien omia intressejä.¹³⁰ Koska RKP vastusti kategorisesti Merikoivistoa, olisi puolue mahdollinen liittolainen taistelussa SDP:n Yrjö Kilpeläisen tekemää radiolakialoitetta vastaan, jota juuri käsiteltiin eduskunnassa. Tämä Lex Jahvetin nimellä myöhemmin tunnetuksi tullut laki siirtäisi Yleisradion hallintoneuvoston valinnan valtioneuvostolta eduskunnalle. Taustalla oli halu hankkiutua eroon Yleisradion kansandemokraattisesta pääjohtajasta Hella Wuolijosta.

SKDL:n eduskuntaryhmän työvaliokunta päätti 20.3.1947 tunnustella yhteistyömahdollisuuksia RKP:n kanssa. Samalla linjattiin SKDL:n kielteinen kanta Merikoivisto-hankkeeseen. Perusteluina mainittiin, että maata on riittävästi asutustarkoitukseen ilman ruotsalaismaitakin, ja haluttiin välttää turhia ristiriitoja suomen- ja ruotsinkielisten välillä. Työvaliokunta päätti, että laki- ja talousvaliokunnan kansandemokraattiset jäsenet tulevat esittämään lakialoitteen hylkäämistä.¹³¹

Eduskunta hyväksyi Lex Jahvetin syksyllä 1948. Vaikka SKDL oli johdonmukaisesti vastustanut Merikoivisto-hanketta, ei se loppujen lopuksi onnistunut realisoimaan kielteistä kantaansa RKP:n tuen muodossa Lex Jahvetista päätettäessä: ratkaisevassa äänestyksessä ainoastaan kansandemokraatit vastustivat lakiesitystä.¹³²

Alkuvuodesta 1949 maassa puhkesi hallituskriisi Maalaisliiton yrittäessä kaataa K.A. Fagerholmin sosialidemokraattisen vähemmistöhallituksen. RKP:n eduskuntaryhmässä nähtiin hallituksen tukala asema ja tilanteesta yritettiin hyötyä käymällä kauppaa SDP:n kanssa Merikoivisto-asiasta.¹³³ Puolueiden mahdollisista neuvotteluista ei ole tietoa, mutta Fagerholmin hallitus pelastui niukasti

¹³⁰ SKDL eduskuntaryhmä. Ca1, pöytäkirjat 1945–1948. Rulla 21. Kansan arkisto.

¹³¹ SKDL eduskuntaryhmä. Cb9, työvaliokunta. Rulla 25. Kansan arkisto.

¹³² Soramäki Martti, Yleisradion hallinnon ohjaus ja kehitys 1926–2017.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160414/LVM_%2017_2017_YLEn_hallinnon_ohjauksen_kehitys_1949-2017.pdf

¹³³ "Vi borde utnyttja situationen till exempel i Merikoivisto-frågan [...] Vi borde ta kontakt med soc.dem. för den frågans skull." Svenska riksdagsgruppen. Protokoll 8.2.1949. Svenska centralarkivet.

porvarillisten ryhmien tuella.¹³⁴ RKP:n ryhmä oli välikysymysäänestyksessä hajanainen, joten mitään myönnytyksiä SDP tuskin oli tehnyt vastikkeeksi tuesta.¹³⁵

Vankilasta vuonna 1948 vapautunut, sotasyyllisenä tuomittu SDP:n vahva mies Väinö Tanner teki paluuta julkiseen elämään, ja yksi merkittävä askel oli paluu Osuusliike Elannon johtoon. Keväällä 1949 Tanner oli ehdolla Elannon hallintoneuvoston puheenjohtajaksi. RKP:n edustajat, joilla oli painoarvoa puheenjohtajavaalissa, eivät tukeneet Tanneria, mutta tiedustelivat puolueen eduskuntaryhmän kantaa asiaan. Tannerin ehdokkuutta pidettiin RKP:ssä mitä suurimmassa määrin arkaluontoisena ulkopoliittisena kysymyksenä. Tässä tilanteessa SDP:n puheenjohtaja Fagerholm yritti painostaa RKP:tä uhkailemalla, "ettei hän voi hoitaa Merikoivisto-kysymystä"¹³⁶, mikäli ruotsinkieliset eivät tue Tanneria. Fagerholmin uhkauksia ei eduskuntaryhmässä otettu vakavasti. Katsottiin, ettei hänellä ollut vaikutusvaltaa Merikoivisto-hankkeen suhteen. Lisäksi huomautettiin, että Fagerholm oli aiemminkin esittänyt katteettomia uhkauksia mm. Korsholman läänikysymyksen yhteydessä. Edustaja Kullberg kertoi lisäksi kuulleensa Kokoomusta ja Maalaisliittoa edustavilta tahoilta, ettei Merikoivisto-lakia tulla hyväksymään.¹³⁷ Fagerholmin yritys pelata Merikoivisto-kortilla oli tarpeeton veto; Tanner valittiin Elannon hallintoneuvoston puheenjohtajaksi kesällä 1949.¹³⁸

Maalaisliitto teki hallitukselle uuden välikysymyksen kesällä 1949. Suunnitelmissa oli koota porvarillinen enemmistöhallitus, ja RKP:n eduskuntaryhmä päätti, että mahdollisissa hallitusneuvotteluissa puolueen kynnyskysymyksiä ovat Ahvenanmaan itsehallintolaki, Korsholman lääni sekä Merikoivisto.¹³⁹ Kokoomus kuitenkin perääntyi porvaririntamasta, eikä hallitus kaatunut.¹⁴⁰

Vuoden 1948 eduskuntavaaleissa Merikoivisto tarjosi Ruotsalaiselle kansanpuolueelle ja kansandemokraateille erinomaisen propagandavaltin. Vaalien alla RKP julkaisi poliittisen pamfletin otsikolla *Vad lär oss Merikoivisto?* Pamfletissa valitettiin Merikoivisto-hankkeen lyövän kiilaa itäisen Uudenmaan ikiaikaisille ruotsalaismaille ja esitystä luonnehdittiin pohjoismaisen oikeuskäsityksen vastaiseksi pakkolaiksi. Voimakasta kritiikkiä saivat osakseen kaikki poliittiset

¹³⁴ Lehtinen 1981, s. 171.

¹³⁵ von Bonsdorff 1994, s. 264.

¹³⁶ "Fagerholm hade meddelat, att han icke kan sköta Merikoivisto-frågan om icke svenskarna stöda Tanners kandidatur [...]"

¹³⁷ Svenska riksdagsgruppen. Protokoll 29.4.1949. Svenska centralarkivet.

¹³⁸ Siipi 1963, s. 148.

¹³⁹ Svenska riksdagsgruppen. Protokoll 13.6.1949. Svenska centralarkivet.

¹⁴⁰ Lehtinen 1981, s. 172.

vastustajat, etenkin sosialidemokraatit, joiden katsottiin pettäneen vanhat ihanteensa kansallisissa kysymyksissä. Merikoivisto-lakia kutsuttiin "väärentämättömäksi aitosuomalaisuudeksi" ja loukkaukseksi ruotsinkielisten oikeuksia kohtaan. Pelättiin, että Pernajan ja Uudenmaan jälkeen muutkin ruotsalaisalueet saattavat joutua samanlaisen uhan alaiseksi. Pamfletti päättyy kehotukseen *Giv din röst åt dem, som trofast värnar svensk jord!*

Merikoivisto-hanke aiheutti 1948 vaaleissa sosialidemokraateille 5000 äänen tappion ruotsalaisalueilla.¹⁴¹ Valtakunnallisia voittajia olivat Maalaisliitto, Kokoomus ja SDP; RKP menetti yhden paikan.¹⁴²

Vuonna 1951, hankkeen tultua jo haudattua, Maalaisliitto kosiskeli karjalaisten ääniä Merikoivisto-teemalla vaalikirjasessa *Taistelu karjalaisten elinkysymyksistä*. Kappaleessa "Siirtoväen sijoitus ja ruotsalaisten 'pyhä maa' " arvostellaan rajusti mm. MHL:n kielipykälää. Merikoiviston kaatumisesta syytetään sosialidemokraatteja ja etenkin puheenjohtaja Fagerholmia.¹⁴³ Onkin ironista, että sosialidemokraatteja lyötiin sekä hankkeen vastustajien että kannattajien taholta.

¹⁴¹ Kulha 1969, s. 246.

¹⁴² Vuoden 1948 eduskuntavaalit. https://fi.wikipedia.org/wiki/Eduskuntavaalit_1948.

¹⁴³ Taistelu karjalaisten elinkysymyksistä. Helsinki 1951.

Miksi Merikoivisto-hanke epäonnistui?

Siirtolaisten asuttaminen on ollut kaikkialla maailmassa haasteellinen kysymys, jossa monet intressit joutuvat pakostakin vastakkain. Suomen asutuspolitiikkaa on jälkeenpäin kiitetty varsin onnistuneeksi, mutta omat dramaattiset vaihteensa siinäkin ovat olleet.

Sotien jälkeisessä Suomessa keskeiseksi kiistakysymykseksi nousi ruotsinkielisten kuntien ja ruotsinkielisen väestönosan asema. Se kiteytyi lainsäädännössä maanhankintalain nk. kielipykälään.

Maanhankintalakia säädettäessä presidenttinä oli Mannerheim ja pääministerinä Paasikivi. He molemmat – varsinkin Paasikivi – pitivät välttämättömänä, että maan ruotsinkielisen väestön yhtenäiset asutusalueet säilytettäisiin. Perusteet olivat pitkälti ulkopoliittisia: Ruotsi tuntee mielenkiintoa Suomea kohtaan nimenomaan siksi, että Suomessa on rikas ruotsinkielinen kulttuuri, jonka perusteita ei saa heikentää.¹⁴⁴ ASO:n entinen johtaja Veikko Vennamo toteaa muistelmissaan, että Paasikivi Ruotsin mieliksi vapautti arvovallallaan Etelä-Suomen ruotsalaisalueet käytännöllisesti katsoen kokonaan asutustoiminnan rasituksista.¹⁴⁵

Keskeinen – osin mytologisoitu – käsite, jolla ruotsinkieliset nostattivat taisteluhenkä oli *Svenska jorden, Ruotsalainen maa*, jolla tarkoitetaan ruotsinkielisten perinteisiä asuma-alueita Suomen etelä- ja länsirannikolla. Termiä viljeltiin palopuheissa mm. vaadittaessa kielirajoituksia maanhankintalakiin.

"Kotiseuturuotsalaisuuden" huomattavimpiin manifesteihin kuuluu Arvid Mörnen vuonna 1915 julkaisema kirja *Den svenska jorden*. Novellin päähenkilö, maanviljelijän poika, palaa yliopistopintojensa jälkeen ruotsinkieliselle Uudellemaalle, missä hänelle valkenee kotiseudun ja isiltä perityn maan korkeampi merkitys.¹⁴⁶ Valtiopäivämies ja maanviljelijä Henrik Kullberg kirjoitti vuonna 1941: ”Nuorena ajattelin ryhtyä lukumieheksi ja jättää tilan sisaruksilleni. Mutta Arvid Mörnen kirja *Den svenska jorden*, jonka luin joulupäivänä 1917, teki muutoksen suunnitelmiini. Tämä kirja pitäisi kaikkien maalaisnuorten lukea [...]”¹⁴⁷ Mörnen inspiroimana Kullberg hakeutui politiikkaan, ja tuli tunnetuksi ruotsalaismaiden kiivaana puolustajia.

¹⁴⁴ Virolainen 1983, s. 198–199.

¹⁴⁵ Vennamo 1987, s. 233.

¹⁴⁶ Mörne 1939.

¹⁴⁷ Sirén 2003, s. 249.

Perinteisten ruotsalaisalueiden yhtenäisyyden ja koskemattomuuden vaaliminen on kuulunut RKP:n tärkeimpiin intresseihin aina puolueen perustamisesta lähtien. Jo vuoden 1906 puolueohjelmassa korostettiin maanviljelyn ja maanomistuksen merkitystä ruotsinkieliselle väestönosalle.¹⁴⁸ Nähtiin, että maata omistava, kotiseudulleen juurtunut viljelijäväestö on kansalliselle vähemmistölle henkivakuutus ulkoista uhkaa vastaan.

Nuoren puolueen piirissä pohdittiin keinoja varjella ruotsalaismaata suomalaistumiselta. Tähän tarkoitukseen kaavailtiin käytettäväksi mm. ”ruotsalaista” pääomaa.¹⁴⁹ Vuonna 1908 perustettiin Ab Svenska Småbruk och Egna Hem –niminen yhtiö, jonka tehtävä oli lunastaa myyntiin tulevia maatiloja ja jakaa niitä ruotsinkielisille viljelijöille.¹⁵⁰ Vuonna 1917 RKP julkaisi vetoomuksen, jossa kehoitettiin painostustoimin estämään maan myyminen suomalaisille.¹⁵¹

Kesäkuussa 1944 Kansankäräjien yhteyteen perustettiin *Finlandssvenska jordnämnden* –niminen alaelin valvomaan ruotsalaisalueiden maankäyttöä sodan päättyessä.¹⁵²

Muun muassa sisäasiainministeri Ernst von Bornin ero Ragnellin hallituksesta 1941 osoitti, miten vakava käytännöllinen ja periaatteellinen kysymys ”Ruotsalaisen maan” loukkaamattomuus oli ruotsinkieliselle kansanosalle.

Merikoivisto-hankkeen puuhamiehet aliarvioivat *Svenska jorden* -idean merkitystä suomenruotsalaiselle kulttuurille ja identiteetille sekä sen käyttövoimaan poliittisena sloganina.

Merikoivistoa pyrittiin markkinoimaan rationaalisin argumentein: hankkeen tarkoituksena on ainoastaan ratkaista tärkeä käytännöllinen ongelma, eikä sitä ole suunnattu ketään vastaan.

Ruotsinkielisten raivoisa ja varsin yksimielinen vastustus lienee yllättänyt monet karjalaiset, jotka pitivät taipumattomuutta itsekkäänä jäärapäisyytenä. Kotinsa menettäneiden, sodasta eniten kärsineiden siirtolaisten oli vaikea ymmärtää kielivähemmistön nauttimia etuoikeuksia.

Hankkeen vastustus sai runsaasti käyttövoimansa tyrmistyksestä, jonka ensimmäiseen lakiehdotukseen sisältynyt pakkolunastuspykälä aiheutti. Alkuperäisen aloitteen ytimenä oli yksikielisen suomenkielisen kunnan perustaminen, mikä osoittautui tökeröksi strategiseksi

¹⁴⁸ *Då det särskilt för den svensktalande befolkningen är en livssak att densamma förblir på landsbygden bofast [...]*
Von Bonsdorff 1956, s. 240.

¹⁴⁹ *ibid.*, s. 101.

¹⁵⁰ Allardt–Starck 1981, s. 160.

¹⁵¹ Härmäläinen 1968, s. 29.

¹⁵² Dahl 1956, s. 559.

virheeksi. Ajatus, että ruotsinkielinen väestö olisi siirrettävissä pois paikkakunnalta pakkolunastusten kautta, oli rohkea mutta naiivi.

Pernajalaisille "paroneille" oli onnenpotku, että pakkolunastusuhka koski suurmaanomistajien lisäksi myös ruotsinkielistä rahvasta. Kun pakkotoimet uhkasivat kokonaista yhteisöä, oli helppoa mobilisoida yksimielinen kansanliike yhteisen asian taakse. Jos pakkolunastusta olisi tässä vaiheessa kaavailtu vain "kartanonherrojen" maihin, ei olisi syntynyt niin laajapohjaista, puolue- ja säätyrajat ylittävää myötätuntoliikettä kuten tapahtui. Kun kyse oli kokonaisesta yhteisöstä, voitiin vedota korkeampiin oikeusperiaatteisiin ja kansainvälisiin sopimuksiin aina Moskovan rauhaa ja Atlantin julistusta myöten.

Vaikka toisesta lakiehdotuksesta oli poistettu pakkolunastuspykälä, oli Merikoivisto-aloite menettänyt tilaisuutensa. Taitavalla propagandalla ruotsalaisten johtomiehet olivat saaneet koko hankkeen näyttämään loukkaukselta koko suomenruotsalaista kansanosaa kohtaan.

Merikoivisto-hankkeen alkuperäinen, vilpitön motiivi oli luoda ratkaisu elinkeinorakenteeltaan erityislaatuisten koivistolaisen siirtoväen ongelmiin. Aloite kuitenkin leimautui arkaluontoiseksi kieli- ja ulkopoliittiseksi kysymykseksi, mitä ei kaikeksi osattu odottaa. Tämä leima säilyi rasitteena koko prosessin ajan. Lakiehdotus pääsi hautautumaan valiokuntiin, koska poliittinen tahto asian eteenpäin viemiseen oli laimeaa.

Eeno Pusa syyttää vuonna 1970 laatimassaan muistelmaluonnoksessa laki- ja talousvaliokunnan puheenjohtajaa Kokoomuksen Arno Tuurnaa Merikoivisto-aloitteen hitaasta käsittelystä valiokunnassa ja täten epäsuorasti koko hankkeen kaatumisesta. Ensimmäisellä kerralla esitys viipyi valiokunnassa puolitoista, ja toisella kerralla yli kolme vuotta. Pusa piti turhana mm. sitä, että laki- ja talousvaliokunta kuuli jatkuvasti uusia asiantuntijoita, vaikka mitään ratkaisevaa ei ollut esitettävissä puolesta tai vastaan.

Tuurna, Viipurin entinen kaupunginjohtaja, oli Karjalan Liitossa joutunut useasti selittelemään asian verkkaista etenemistä. Tuurna vetosi valiokunnan suureen työmäärään ja siihen, että hallituksen lakiesityksillä on käsittelyssä etusija. Tämä olikin yleinen menettelytapa, mutta työjärjestyksen mukaan puheenjohtajalla oli oikeus ottaa asioita käsittelyyn muussakin järjestyksessä.

Jarruttiko Arno Tuurna tarkoituksellisesti Merikoivisto-lain edistymistä? Lähinnä voidaan todeta, ettei hän ainakaan pyrkinyt nopeuttamaan asian käsittelyä, vaikka olisi asemansa puolesta kyennyt niin tekemään.

Vaikka Tuurna oli yksi huomattavimmista siirtokarjalaisten edusmiehistä, vaikuttaa hänen suhtautumisensa Merikoivisto-hankkeeseen vähintään välinpitämättömältä. Pusa selittää Tuurnan passiivisuutta sillä, että tämä oli Kokoomuksen pitkäaikaisia kansanedustajia ja johtomiehiä, mikä asetti hänet automaattisesti suurmaanomistajien ja ruotsinkielisten puolelle.¹⁵³

Kokoomuksen – ja Tuurnan – jokseenkin flegmaattista asennetta Merikoivisto-kysymykseen valottaa osaltaan Kokoomuksen eduskuntaryhmän pöytäkirja syksyltä 1948. Arno Tuurna oli laki- ja talousvaliokunnan puheenjohtajan ominaisuudessa selostanut eduskuntaryhmälle uudistettua Merikoivisto-lakialoitetta. Merikoiviston perustamista kannatettiin ryhmässä yleisesti, mutta katsottiin, että koska lakiehdotus *ei missään tapauksessa tule hyväksytyksi*, ei ole syytä kiirehtiä sen ratkaisua. Varsinaista päätöstä ei ryhmän kannasta tehty. Sen sijaan ryhmän puheenjohtaja valtuutettiin tiedustelemaan valtioneuvoston ao. jäseniltä, olisiko ruotsalaismaan asutukselle asetettua 2% kielisuhteiden muuttumisrajaa mahdollista korottaa.

Merikoivisto ei näytä kuuluneen Kokoomuksen ryhmän keskeisiin intresseihin eikä herättänyt intohimoja puoleen tai toiseen. Jostain salaperäisestä syystä ryhmässä oli varmaa tietoa, ettei lakialoite tule menemään läpi, eikä siitä siksi kannattanut pitää melua.¹⁵⁴

Merikoivisto-hankkeen epäonnistumista pohdittaessa on keskeistä huomata, että yksikään poliittinen puolue ei seissyt avoimesti sen takana. Sen sijaan kaksi puoluetta, RKP ja SKDL vastustivat aloitetta johdonmukaisesti. Jopa Eeno Pusan oma puolue SDP määritteli Merikoiviston tämän yksityiseksi hankkeeksi, johon eduskuntaryhmällä ei ollut syytä puuttua.¹⁵⁵ Nykytermein ilmaistuna Merikoivistolta puuttui poliittinen selkänoja.

Merikoivistolla ei ollut takanaan järjestäytynyttä joukkovoimaa. Lähinnä ajateltavissa ollut etujärjestö Karjalan Liitto antoi taustatukea, mutta ei ottanut vetovastuuta. Vastapuolella sen sijaan oli vaikutusvaltaisia organisaatioita ja painostusryhmiä kuten Kansankäräjät. Vähäinen seikka ei

¹⁵³ *Merikoivisto*. Eeno Pusan kokoelma, kansio 9. TA.

¹⁵⁴ Kokoomuksen eduskuntaryhmä, pöytäkirjat 1942–1948, Ca 3. Porvarillisen työn arkisto.

¹⁵⁵ Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän pöytäkirjat 1948, Ca 21. TA.

myöskään ollut se, että Ernst von Born ja Kurt Antell olivat paitsi pernajalaisia suurmaanomistajia, myös keskeisiä ruotsalaisuuden puolustajia maassamme.

Tärkein valtti oli kuitenkin Tukholman-kortti. Suomi oli tähän aikaan taloudellisesti erittäin riippuvainen länsinaapurista, eikä Suomella ollut varaa vaarantaa ulkopoliittisia suhteitaan Ruotsiin. Sikäläinen lehdistö myötäili perinteisesti suomenruotsalaisten kantoja, ja Merikoivisto oli helppo esittää "häikäilemättömänä aitosuomalaisena oikeudenloukkauksena." Merikoivisto-hanke kariutui viime kädessä siihen, että kiistaan saatiin ujutettua ulkopoliittinen elementti, mikä käytännössä teki aloitteen läpimenon mahdottomaksi. Presidentti Paasikivi oli helmikuussa 1948 todennut, että Merikoivisto-hankkeella on "yleispoliittista merkitystä", ja ettei hän tule lakia vahvistamaan.¹⁵⁶ Karjalaisten edusmiehet eivät katsoneet asiaa ulkopoliitiikan kannalta, vaan valtakunnalliselta ja paikallistasolta.

Kun vielä kolme presidenttiä – Mannerheim, Paasikivi ja Ståhlberg – olivat lakiesitystä vastaan, sen hylkääminen ei yllätä. Valiokuntien ilmeinen vitkastelu sai aikaan sen, ettei ensimmäistä ehdotusta ehditty käsitellä kyseisillä valtiopäivillä. Toinen ehdotus makasi valiokunnissa niin pitkään, että lausunnon valmistuessa suurin osa koivistolaisesta siirtoväestä oli jo ehditty asuttaa, ja täten koko hanke sai niin sanotusti mätänemishautauksen.

Aikanaan Merikoivistoa eduskunnassakin puolustanut Johannes Virolainen totesi haastattelussa 1998, että "Paasikivi ymmärsi paremmin ulkopoliitiikkaa. Merikoivisto-hanke oli huono. Eeno Pusa ja minä olimme silloin väärässä."¹⁵⁷

Merikoivisto jäi viimeiseksi maaudistuksia koskeneeksi suureksi kiistaksi Suomen historiassa.¹⁵⁸ On tulkintakysymys, oliko kyseessä myös viimeinen suuri kieliriita – itse kielihän ei varsinaisesti ollut kiistan ytimenä. Ruotsinkielisessä propagandassa Merikoivisto-aloitetta kutsuttiin vanhan retoriikan termeillä "häikäilemättömäksi aitosuomalaisuudeksi", mutta itse asiassa hanketta ajaneet välttelivät huolellisesti aitosuomalaisia äänenpainoja. Heille kyse ei ollut kielipoliittisesta ongelmasta, vaan asia nähtiin osana karjalaisten oikeustaistelua.¹⁵⁹

¹⁵⁶ J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956. Ensimmäinen osa, s. 555.

¹⁵⁷ Routio 1998, s. 146.

¹⁵⁸ Meinander 2017, s. 134.

¹⁵⁹ Kulha 1969, s. 244.

Sekä siirtokarjalaiset että suomenruotsalaiset maanomistajat vaativat yhdenvertaista kohtelua. Karjalaisille tämä tarkoitti sosiaalista oikeudenmukaisuutta; ruotsinkielisille omistusoikeuden turvaamista. Jälkimmäistä periaatetta päätyi painottamaan mm. lainoppinut presidentti Ståhlberg. Omistusoikeuden turvaaminen on ollut yksi pohjoismaisen oikeusjärjestyksen kulmakiviä vuosisatojen ajan – sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaate on tullut osaksi oikeudenkäytön arvoperustaa vasta paljon myöhemmin.

Epilogi

Koivistolaiset ovat sittemmin hajaantuneet ympäri maata. Suurimmat keskittymät ovat olleet Turku ja Porvoo ympäristöineen. Myös Kymenlaaksossa asuu paljon koivistolaistaustaisia henkilöitä. Kotiseutujulkaisu Koiviston Viesti ilmestyy kerran kuussa, ja vuosittaiset Koivisto-juhlat keräävät edelleenkin sadoittain osallistujia.

Vuonna 1950 Kabbölen edustalla olevaan Sondarön saareen muodostettiin 5 kalastustilaa. Nämä tilat jäivät ainoiksi Merikoivisto -suunnitelman kalastustiloista. Kaksi näistä tiloista sai isännät Koivistolta. Toisen tilan omistajaksi tuli Aleksanteri (Sassa) Putus. Kun laajempaa Merikoivistoa ei syntynyt, nimesi Sassa oman tilansa Meri-Koivistoksi. Vielä 1970-luvulla hän harjoitti verkkokalastusta. Toisen koivistolaistilan omistajaksi tuli Tahvo Lahtisen perikunta Vatnuorista.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Virkki Jouko: Esittely näyttelyssä "Hailiverkko Meri-Koivistolta" Koivisto-juhlilla Kaarinan Piikkiössä 20.7.2009.

Lähteet

Arkistolähteet

Eduskunnan kirjasto, Helsinki

Laki- ja talousvaliokunnan pöytäkirjat 1946–1947.
Laki- ja talousvaliokunnan pöytäkirjat 1948–1950.
Laki- ja talousvaliokunnan II jaoston pöytäkirjat 1951.
Maatalousvaliokunnan pöytäkirjat 1945–1948.
Maatalousvaliokunnan pöytäkirjat 1948–1953.

Kansallisarkisto, Helsinki

Eeno Pusan kokoelma. Kansio 21.

Karjalan Liiton arkisto
Karjalaisyhteisöiltä tulleet pöytäkirjat 1940–48, Eb:14.

Svenska Finlands folkting.
Merikoivisto-handlingar, III C g 2.
Presidiums protokoll 1945–1948, III C d 1.

Kansan arkisto, Helsinki

SKDL eduskuntaryhmä. Pöytäkirjat 1945–1948. C a 1. Rulla 21.
SKDL eduskuntaryhmä. Työvaliokunta. C b 9. Rulla 25.

Keskustan ja maaseudun arkisto, Helsinki

Maalaisliiton eduskuntaryhmän pöytäkirjat 1947, Ca.

Koivisto-säätiön arkisto, Porvoo

Merikoivisto-hanke. Dossier.

Mikkelin maakunta-arkisto

Koiviston maalaiskunta. Hoitokunta. Saapuneet kirjeet 1946–1946, II Ea:13.

Porvarillisen työn arkisto, Helsinki

Kokoomuksen eduskuntaryhmä, pöytäkirjat 1942–1948, Ca 3.

Svenska centralarkivet, Helsinki

Svenska riksdagsgruppen. Protokoll 1948.

Svenska riksdagsgruppen. Protokoll 1949.

Työväen arkisto, Helsinki

Eeno Pusan kokoelma. Kansio 9.

Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän pöytäkirjat 1947, Ca 20.

Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän pöytäkirjat 1948, Ca 20.

Painetut lähteet

Karjalan liitto ry:n vuosikertomus toimintavuodelta 1947–1948. Helsinki 1948.

Suomen asetuskokoelma 1940.

Suomen asetuskokoelma 1945.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1941.

Taistelu karjalaisten elinkysymyksistä. Karjalan Maakunta oy:n kirjapaino. Helsinki 1951.

Valtiopäiväasiakirjat 1947.

Valtiopäiväasiakirjat 1948.

Valtiopäiväasiakirjat vp. 1950.

Lehdistö

Arbetarbladet 1947, 1948

Borgåbladet 1947

Eteenpäin 1947

Helsingin Sanomat 1947

Hufvudstadsbladet 1947, 1948

Kansan Työ 1947

Karjala 1947

Karjalainen Kansa 1947

Koiviston Viesti 1947

Maakansa 1947, 1948

Nya Argus 1947

Nya Pressen 1947

Savon Sanomat 1947

Suomen Kuvalehti 1947

Suomen Sosialidemokraatti 1947, 1948

Uusi Suomi 1940

Vapaa Sana 1947

Västra Nyland 1947

Östra Nyland 1947

Kirjallisuus

- Allardt Erik – Starck Christian, Språkgränser och samhällsstruktur : finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv. Stockholm 1981.
- Arjava Jouni, Sotakorvauskuunarit. Nautica Fennica 1999. Helsinki 1999.
- Bonsdorff Göran von, Svenska folkpartiet I. Helsingfors 1956.
- Bonsdorff Göran von, Svenska folkpartiet IV. Ekenäs 1994.
- Dahl Hjalmar, Finlands svenskar. Helsingfors 1956.
- Haataja Kyösti, Vuoden 1945 maanhankintalainsäädäntö. Porvoo 1946.
- Hietanen Silvo, Siirtoväen pika-asutuslaki 1940. Helsinki 1982.
- Hietanen Silvo, Siirtoväen ja rintamamiesten asuttaminen. Suomi 1944 sodasta rauhaan. Helsinki 1984.
- Hietanen Silvo, Voiton ja tappion saralla. Paasikiven hirmuiset vuodet: Suomi 1944–48. Helsinki 1986.
- Hoppu K.W., Koiviston merimieskoulu. Hoppu K.W.–Kansanaho Erkki (toim.), Koivisto. Vammala 1953.
- Hämäläinen Pekka Kalevi, Kielitaistelu Suomessa 1917–1939. Porvoo 1968.
- J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956. Ensimmäinen osa. Blomstedt Yrjö–Klinge Matti (toim.). Juva 1985.
- Jutikkala Eino, Maanviljelijän talous. Jutikkala Eino–Kaukiainen Yrjö–Åström Sven-Erik (toim.) Suomen taloushistoria I. Helsinki 1980.
- Kansanaho Erkki, Kunnalliselämää Koivistolla. Hoppu K.W.–Kansanaho Erkki (toim.), Koivisto. Vammala 1953.
- Kaukiainen Yrjö, Koiviston merenkulun historia. Lahti 1975.
- Koivuneva Mauno, Koivistolaiset evakkotiellä. Hoppu K.W.–Kansanaho Erkki (toim.), Koivisto. Vammala 1953.
- Kokko Arvo, Mantsi, Järisevä, Koivisto. Karjalan kuulut linnakkeet. Porvoo 1950.
- Kulha Keijo, Karjalaiset Kanta-Suomeen. Jyväskylä 1969.
- Laitinen Erkki, Vuoden 1945 maanhankintalaki. Laitinen Erkki (toim.), Rintamalta raivioille. Jyväskylä 1995.
- Lehtinen Lasse, Fagerholm – Kekkosen tasavallan kakkonen. Juva 1981.

- Meinander Henrik, Kansallisvaltio – ruotsalaisuus Suomessa 1922–2015. Helsinki 2017.
- Mörne Arvid, Den svenska jorden. Helsingfors 1939.
- Pärnänen Väinö, Toisesta lähdöstä nykypäivään. Karjala elää uusilla asuinsijoilla. Karjalan liiton muistojulkaisu III. Kyytinen Pekka (toim.) Porvoo 1955.
- Rossi Leena, Koiviston arkielämää 1880-luvulta 1930-luvulle. Jyväskylä 2003.
- Rossi Leena, Koivistolaiset evakossa. Tampere 2006.
- Routio Arja, Eenokki evakkojen edustaja. Eeno Pusa siirtokarjalaisten edusmiehenä. Lisensiaattityö. Helsingin yliopisto, humanistinen tiedekunta 1998.
- Siipi Jouko, Puoli vuosisataa Elantoa. Helsinki 1963.
- Sirén Olle En bondeledare och Den svenska jorden. Kring Henrik Kullbergs Mörne-väckelse och hans kontakter med Paasikivi i kolonisationspolitiken. Historiska och litteraturhistoriska studier 78. Helsingfors 2003.
- Stjernschantz Göran, Ernst von Born. Lovisa 1984.
- Taskinen Sirpa–Koppinen Tuula, Koivisto pähkinäkuoressa. Helsinki 2009.
- Teperi Jouko, Karjalan liiton taisteluvuodet 1940–1960. Helsinki 1994.
- Vennamo Veikko, Kulissien takaa. Jyväskylä 1987.
- Virolainen Johannes, Maatalous. Hoppu K.W.–Kansanaho Erkki (toim.), Koivisto. Vammala 1953.
- Virolainen Johannes, Sanoi Paasikivi. Keuruu 1983.
- Virolainen Johannes, Karjalaiset Suomen kohtaloissa. Helsinki 1988.
- Väisänen P.O., Maan hankkiminen ja asuttaminen. Naskila Marja (toim.), Rakentamisen aika. Hämeenlinna 1984.

Muut lähteet

- Soramäki Martti, Yleisradion hallinnon ohjaus ja kehitys 1926–2017.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160414/LVM_%2017_2017_YLEn_hallinnon_ja_ohjauksen_kehitys_1949-2017.pdf
- Tilastokeskus, rahanarvokerroin 1860–2008.
http://www.stat.fi/til/khi/2008/khi_2008_2009-01-16_tau_001.html

Tuuli Raimo, Koiviston vaiheista kautta aikojen. Esitelmä Silja Serenadella 21.3.1998.
http://www.tuulensukuseura.fi/wordpress/wp-content/uploads/2011/03/0059_001.pdf

Virkki Jouko, Esittely näyttelyssä “Hailiverkko Meri-Koivistolta” Koivisto-juhlilla Kaarinan Piikkiössä 20.7.2009.

Vuoden 1948 eduskuntavaalit.
https://fi.wikipedia.org/wiki/Eduskuntavaalit_1948

LIITE 1

Merikoiviston kartta ensimmäisen suunnitelman mukaan.

Suomen Kuvalehti 21.6.1947

